

TARİH BOYUNCA

Rumeli

COĞRAFYASINDA
İLİM, İRFAN VE HİKMET

ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

14-15 Mayıs 2022 KIRKLARELİ

INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON INTELLECTUAL AND RELIGIOUS HERITAGE OF

Rumelia THROUGHOUT
HISTORY

ÖZET KİTABI
ABSTRACT BOOK

TARİH BOYUNCA

Rumeli

ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

14-15 ^{Mayıs} _{May} 2022 KIRKLARELİ

INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON INTELLECTUAL AND RELIGIOUS HERITAGE OF

Rumelia

THROUGHOUT HISTORY

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ

Tarih Boyunca Rumeli Coğrafyasında İlim, İrfan ve Hikmet
Uluslararası Sempozyumu
International Symposium on Intellectual and Religious Heritage
of Rumelia Throughout History

Kırklareli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türkiye
Kırklareli University, Faculty of Theology, Turkey

Tel: +90 288 246 16 66

Faks: +90 0288 246 16 50

E-mail: ilahiyat@klu.edu.tr

<https://twitter.com/krklarelilahiy1>

Baskı: Kırklareli Üniversitesi Baskı Merkezi
Kırklareli, Mayıs 2022

Cumhuriyet Mahallesi, Kofçaz Yolu, Kayalı Kampüsü,
3 No'lu Merkezi Derslik, Kat. 1, Merkez / Kırklareli

TARİH BOYUNCA

Rumeli COĞRAFYASINDA
İLİM, İRFAN VE HİKMET
ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

14-15 ^{Mayıs} _{May} 2022 KIRKLARELİ

14-15 Mayıs 2022

TARİH BOYUNCA

Rumeli

COĞRAFYASINDA İLİM, İRFAN
VE HİKMET ULUSLARARASI
SEMPOZYUMU

ONUR KURULU / HONORARY COMMITTEE

- **Osman Bilgin**
Kırklareli Valisi / Governor of Kırklareli
- **Prof. Dr. Bülent Şengörür**
Rektör, Kırklareli Üniversitesi / Rector, Kırklareli University
- **Prof. Dr. Zekai Mete**
Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dekanı
Dean, Faculty of Humanities and Social Sciences, Bandırma Onyedli Eylül University
- **Prof. Dr. Salih Tuğ**
İSAV Başkanı / İSAV
- **Aydın Yığman**
Kırklareli İl Müftüsü / Kırklareli Provincial Mufti
- **Prof. Dr. Abdüsselam Arı**
Dekan (Emekli), Kırklareli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Former Dean, Faculty of Theology, Kırklareli University
- **Prof. Dr. Metin İzeti**
Tetova Devlet Üniversitesi, Kuzey Makedonya
The State University of Tetova, North Macedonia

DÜZENLEME KURULU / ORGANIZATION COMMITTEE

KLU İlahiyat Fakültesi	İslâmî İlimler Araştırma Vakfı (İSAV)
• Prof. Dr. Halit Özkan (Başkan)	• Prof. Dr. Mahmut Kaya
• Doç. Dr. Salih İnci	• Prof. Dr. Bedreddin Çetiner
• Doç. Dr. Nevzat Erkan	• İsmail Bacacı
• Dr. Öğr. Üyesi Feim Gashi	• Feyzullah Kıyıklık
• Dr. Öğr. Üyesi Kamil Yelek	• Ahmet Yıldız
• Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Bilal Yamak	
• Dr. Öğr. Üyesi Muzaffer Kılıç	
• Öğr. Gör. Uğur Alkan	

BİLİM KURULU / SCIENTIFIC COMMITTEE

- Abas Jahjai, Doç. Dr., Trakya Üniversitesi, Türkiye
- Abdulla Rexhepi, Asst. Prof., Priştine Üniversitesi, Kosova
- Abdüsselam Arı, Prof. Dr., Kırklareli Üniversitesi, Türkiye
- Ahmet Hakkı Turabi, Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Türkiye
- Ardian Muhaj, Prof. Dr., Tarih Enstitüsü, Arnavutluk
- Bülent Bayram, Prof. Dr., Ahmet Yesevi Üniversitesi, Kazakistan

14-15 Mayıs 2022

TARİH BOYUNCA *Rumeli* COĞRAFYASINDA İLİM, İRFAN
VE HİKMET ULUSLARARASI
SEMPOZYUMU

- Erdinç Ahatlı, Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi, Türkiye
- Ertuğrul Karakuş, Doç. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Türkiye
- Güler Doğan Averbek, Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Türkiye
- Hüsrev Subaşı, Prof. Dr., FSM Üniversitesi, Türkiye
- İtir Rruqa, Dr. Öğr. Üyesi, Trakya Üniversitesi, Türkiye
- M. Cüneyt Kaya, Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Türkiye
- M. Safa Yeprem, Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Türkiye
- Mehmet Akif Okur, Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye
- Mehmet Ali Büyükkara, Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Türkiye
- Mesut Ayar, Prof. Dr., Kırklareli Üniversitesi, Türkiye
- Metin İzeti, Prof. Dr., Tetova Üniversitesi, Kuzey Makedonya
- Mustafa Şentürk, Doç. Dr., Trakya Üniversitesi, Türkiye
- Mustafa Tahralı, Prof. Dr., (Emekli), Marmara Üniversitesi, Türkiye
- Mürteza Bedir, Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Türkiye
- Özgür Kavak, Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Türkiye
- Ramazan Muslu, Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Türkiye
- Raşit Gündoğdu, Doç. Dr., Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Türkiye
- Reşat Öngören, Prof. Dr., Üsküdar Üniversitesi, Türkiye
- Sedad Dizdareviç, Asst. Prof., Zenica Üniversitesi, Bosna-Hersek
- Sefer Hasanov, Dr., Sofya Yüksek İslam Enstitüsü, Bulgaristan
- Selami Şimşek, Prof. Dr., Gümüşhane Üniversitesi, Türkiye
- Şinasi Gündüz, Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Türkiye
- Tahsin Görgün, Prof. Dr., İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Türkiye
- Tahsin Özcan, Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Türkiye
- Ubeydullah Sezikli, Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, Türkiye
- Ümran Ay, Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Türkiye
- Yunus Uğur, Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Türkiye
- Zekiye Xhafçe, Asst. Prof., Priştine Üniversitesi, Kosova

SEKRETERYA / SECRETARIAT

KLU İlahiyat Fakültesi

- Arş. Gör. Dr. Sıddık Ağçoban
- Arş. Gör. Eser Aksu
- Arş. Gör. Gülten Çam
- Arş. Gör. Tarık Likoğlu
- Arş. Gör. Yunus Ballı

İslâmî İlimler Araştırma Vakfı (İSAV)

- Dr. İsmail Kurt
- Seyit Ali Tüz

BİLDİRİ ÖZETLERİ

Abdulla Rexhepi

Kosova'da İslami Söylemin Dönüşümü: Osmanlı Okulundan Selefî Okuluna Geçiş Süreci 1

Abdullah Kavalcıoğlu

Trakya'da Klasik Fıkıh Birikimin İntikali: *Zübdetü'l-Fıkıh* 4

Ahmet Alkan

Şarköylü Fahrî-i Celvetî ve Toplumsal Eleştiri İçerikli Şiirleri 6

Ahmet Faruk Güney

Atina'da Yazılan Bir Tefsir: Atina Müftüsü Hacı Hüseyin Efendi'ye Ait İhlas Suresi Tefsiri 8

Ahmet Nair

Vardârî Şeyhzâde Mehmed Efendi'nin Kur'ân İlimlerine Dair Eseri: *Tertîb-i Zibâ*..... 10

Ahmet Özdiç

Edirne Darüşşifası Başhekimlerinden Kahvecizâde Ahmed Efendi'nin *Ceridetü'l-Etibba Haridetü'l-Elibba* Adlı Eseri 12

Bahir Selçuk - Mesut Algül

Bühtâna Karşı Bürhân: Hüseyin Râcî Efendi'nin İftiralara Resmî ve Edebî Cevapları 14

Besir Neziri

Priştine'de Açılması Planlanan Medrese-i İslamiye 16

Besnik Jaha

Albanian Scholars During and After the Ottomans in the Balkans 18

Cemil Cahit Mollaibrâhimoğlu

Hanîf İbrâhim B. Mustafa Er-Rûmî'nin *Ed-Dürrü's-Semîn Fi Şerhi'l-Erbâîn* Adlı Kırk Hadis Şerhinin Tanıtımı ve Değerlendirilmesi..... 20

Ebubekir Keklik

Maarif Nezareti Teftiş Raporlarına Göre II. Abdülhamid Dönemi'nde Rumeli'nde Osmanlı Eğitimi ve Eğitim Kurumları 22

Emine Arslan

Kaybedilen Rumeli Toprakları Hakkında Fetvâhâneye İntikal Eden Meseleler..... 24

Emine Nurefşan Dinç

Osmanlı'da Hâkim Adaylarına Sorulan İmtihan Soruları (Filibeli Halil Fevzi Efendi'nin *Dürrü'l-hükkâm*'ın *Kefâle Kitabı*'ndan Hazırladığı İmtihan Soruları) 26

Enver Gicic

التعليم الديني في إقليم السنجد منذ العهد العثماني..... 28

Eyüp Öztürk

Baba Oğul Kur'an'a Hizmet Eden İki Âlim: Filibeli Kıraat Âlimi Mustafa Abdullah Efendi ve Oğlu Mehmet Tevfik Efendi..... 30

Fahri Avdija

Analysis of Waqfs Established in Kosovo during the Ottoman Rule..... 32

Fehim Ahmet

Batı Trakya'da Sosyal Hayatta Türk-İslâm Kültürünün Rolü..... 34

Feim Gashi

Kosova'da Dinî Hayat..... 36

Gezim Selaci

Secularism As Political Engineering and Identity Politics in Kosovo 38

İsa Akpınar

Bir Edebî Muhit Olarak II. Bayezid Dönemi Edirne Sarayı..... 40

İshak Kızılaslan

Osmanlı'da Dâru'l-kurrâlar: Makedonya Örneği..... 42

Kamil Yelek

Rumeli Coğrafyası Osmanlı Âlimlerinden Sofyalı Bâlî Efendi'nin Para Vakıflarıyla İlgili Yazdığı Mektupların İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi 44

Mehdin Çiftçi

Osmanlı İlmiye Sistemine Giriş Yöntemi Olarak İntisab Uygulaması ve Rumeli'deki Yansımaları 46

Mehmet Cemal Öztürk

"Mecmû'ât-i Mektûbât-i Mukaddese" Adlı Eserin Tanıtımı..... 48

Mehmet Fatih Uzun

Seyahatname'de Rumeli Ağzından Örnekler 50

Mehmet Tuğrul - Cem Korkut

XVI. Asır Rodosçuk Para Vakıflarının İçtimaî ve İktisadî Tahlili..... 51

Metin İzeti

Balkanlarda İslam ve Tasavvuf Anlayışı 53

Mikail Türker Bal

Balkanlarda Osmanlı Sonrası Dönemde Tarikatların Durumu ve Teşkilatlanması: Bosna Hersek, Kosova ve Kuzey Makedonya Örneği..... 55

Muhammed Huzeyfe Küçükaytekin Mehmet Yasir Cebeci Abdulhamit Bolat

El-Hidaye Hareketinin Bosna Hersek ve Balkanlardaki Müslüman Entelektüel Yapılanmadaki Etkileri..... 57

Murat Alandağlı

Kuyûd-ı Kadîme Arşivi Tahrir Defterlerine Göre Dimetoka'daki Kızıl Deli Sultan Vakfı 59

Murat Özden Uluç

Rumeli Topraklarında Kültürler Arası Etkileşimde Mevlevî Hoşgörüsü ve Maftirim..... 61

Mümin Omerov

Kuzey Makedonya'da Osmanlıdan Günümüze Vakfiyeler Işığında Mevlid Kültürü..... 63

Niyazi Adıgüzel

Edirne'nin Son Dönem Osmanlı Valilerinden Ahmet İzzet Paşa ve Edirne Yapıları Hakkında
Söylemiş Olduğu Tarih Kıtaları 64

Recep Kankal

Lüleburgazlı Mehmed Eşref Efendi 66

Rexhep Suma

مدرسة علاءالدين الحصن التي لا يقهر في الدفاع عن الهوية الإسلامية في البلقان 67

Rıdvan Özdiç

Doğuya Akan Nehir: Osmanlı Dinî Modernleşmesinin Rumelili Kökenlerine Dair 70

Sabri Bajgora

دور مدرسة "بيري نازير" في تكوين العلماء المسلمين لدى الألبان 72

Salih İnci

Kırklareli'nde Tarihî Bir Mabet: Vize Küçük Ayasofya / Gazi Süleyman Paşa Camii 75

Talip Ayar

XX. Yüzyıl Başlarında Manastır Medreseleri 77

Turgay Şafak

XV. Yüzyıl Rumeli'sinde Bir Acem Seyyah: Feyzî-i Ebiverdi'nin Çârtaht'ında Rumeli Tasvirleri.. 79

Türkan Öztürk

Alaca Camii Ölçeğinde Osmanlı Rokokosu 81

Yahya Koç

Defterdar Ekmekci-zâde Ahmed Paşa'nın Yenişehir'deki Vakfı 83

Zekai Mete

Balkanlarda Osmanlı Vakıfları 85

Zeynep Altuntaş

İstanbul'da Rumelili Bir Müderris: Rusçuklu Ali Fethi Efendi 87

14-15 Mayıs 2022

TARİH BOYUNCA *Rumeli* COĞRAFYASINDA İLİM, İRFAN
VE HİKMET ULUSLARARASI
SEMPOZYUMU

Bildiri Özetleri

Abdulla Rexhepi*

Kosova'da İslami Söylemin Dönüşümü: Osmanlı Okulundan Selefi Okuluna Geçiş Süreci

Özet: İnsan hayatında bir dini anlamak ve onu yorumlamak önem arz etmektedir, çünkü bu epistemolojik alanından çok bireyin ontolojik haline dokunur. İnsanların önemli bir kısmı fizik ve metafizik fenomenler ile ilgili inançlarını din âlimleri veya din görevlilerinin söylemlerinden ortaya çıkan teolojik anlamlara dayandırmaktadır. Osmanlı Devleti'nin Balkanları fethetmesi ile birlikte, bu topraklarda Fahreddin Razi'nin yorumuyla Hanefi-Mâtüridi kelâm mektebi yayılmıştır. O dönemlerden itibaren Kosova'da açılmış olan medreselerde yetişen âlim ve imamlar toplumun hem dini inanç ile ilgili gerekli yorumları hem de sosyal hayatın düzenlenmesi için gerekli hassasiyeti göstermişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu genelinde olduğu gibi Kosova medreselerinde de aynı konular işlenmiş ve aynı kitaplar okutulmuş ve sonuç olarak, Osmanlı İmparatorluğu genelinde olduğu gibi Kosova'da da benzer bir dini yorum bulunmaktaydı. Osmanlı medrese eğitim sistemi, Kosova'nın da bulunduğu eski Yugoslavya ve Arnavutluk'ta komünist sistemlerin kurulmasına kadar hayatına devam etmiştir. Ancak Komünist rejimi, dine karşı bir eğitim sistemi üreterek İslam dininin düşman dini ve kültürü olduğunu ilan etti. Böylece Osmanlı-Türk ilahiyat eğitimi ile bağlar koparılmış oldu ve Kosova Müslümanlarında bir teolojik boşluk ortaya çıkmış oldu. 1980'den sonra bu boşlukları doldurmak isteyenler geleneksel Arnavut İslam kültüründen çok daha farklı bir kültür olan Arap ülkelerine gitmeye başladılar. Bunun sonucunda Arap ülkelerinde eğitim gören bazı Kosovalı ilahiyatçılar, Selefi-Hanbeli ekolüne dayanan ve toplum için farklı olan bir dinî anlayış ve söylem ortaya koydular. Bu çalışmada, Selefi din adamlarının Osmanlı ilahiyat ekolüne karşı yapmış olduğu savaşı ve Kosova'da İslam dininin yorum ve söyleminde nasıl bir dönüşüm geçirdiğini tespit etmek hedeflenmektedir. Ayrıca Kosovalı Müslümanların dini inanç ve sosyal hayattaki değişimlerine de ışık tutacağı kanaatindeyim.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı İlahiyat Okulu, İslam İlahiyat Söylemi, Selefilik, Dönüşüm, Kosova.

* Doç. Dr., Prishtina Üniversitesi "Hasan Prishtina", Kosova.

Transformation of Islamic Discourse in Kosovo: The Transition Process from the Ottoman School to the Salafi School

Abstract: It is important to understand and interpret a religion in human life, because it touches the ontological state of the individual rather than the epistemological field. A significant part of people bases their beliefs about physics and metaphysical phenomena on theological meanings that emerge from the discourses of religious scholars or religious officials. With the conquest of the Balkans by the Ottoman Empire, the Hanefi-Mâturidi kalam-school spread in these lands with the interpretation of Fakhruddin Razi. Scholars and imams who grew up in the madrasahs opened in Kosovo since those times showed the necessary sensitivity for both the necessary interpretations of the society's religious belief and the regulation of social life. The same topics were covered and the same books were taught in the madrasahs of Kosovo as throughout the Ottoman Empire, and as a result, there was a similar religious interpretation in Kosovo as in the rest of the Ottoman Empire. The Ottoman madrasah education system continued until the establishment of communist systems in the former Yugoslavia and Albania, including Kosovo. However, the Communist regime produced an education system against religion and declared Islam as the enemy religion and culture. Thus, the ties with the Ottoman-Turkish theological education were severed and a theological vacuum emerged among the Muslims of Kosovo. After 1980, those who wanted to fill these gaps started to go to Arab countries, which have a very different culture from the traditional Albanian Islamic culture. As a result, some Kosovar theologians who were educated in Arab countries put forward a religious understanding and discourse based on the Salafi-Hambali school and different for the society. In this study, it is aimed to determine the fight waged by the Salafi clergy against the Ottoman theology school and how the Islamic religion underwent a transformation in its interpretation and discourse in Kosovo. I also believe that Kosovo Muslims will shed light on the changes in religious belief and social life.

Keywords: Ottoman Theology School, Islamic Theological Discourse, Salafism, Transformation, Kosovo.

Transformimet e diskursit İslam në Kosovë: Nga shkolla Osmane në shkollën Selefiste

Abstract: Kuptimi dhe interpretimi i një feje të caktuar është i rëndësishëm, përfaktin se ai më tepër se në rrafshin epistemologjik, prekë edhe gjendjen ontologjike të individit. Një numër i konsiderueshëm njerëzish, raportet dhe bindjet e tyre për fenomenet fizike e metafizike i ndërtojnë mbi kuptimet e tyre teologjike, të cilët ata i marrin nga diskurset e dijetarëve fetarë dhe klerikët. Kurse me ardhjen e Perandorisë Osmane, në rajonin e Ballkanit u instalua dhe shkolla teologjike Osmane, e cila dominohej nga Mez'hebi Hanefi dhe Maturidi, i interpretuar nga Fahreddin Raziu. Edhe në Kosovë u paten hapur medrese osmane ku përgatiteshin dijetarë dhe hoxhallarë, të cilët më pas merreshin me interpretimin e fese islame dhe me organizimit e jetës sociale në këtë vend. Në medreset e Kosovës studioheshin dhe mësoheshin lëndët dhe librat e njëjta me ato të medreseve të Perandorisë Osmane, dhe si rezultat i kësaj, në tërë Perandorinë Osmane kishte përafërsisht një interpretim të ngjashëm të fese islame. Sistemi Osman i medreseve zgjati deri në instalimin e sistemeve komuniste në Shqipëri dhe në ish-Jugosllavi, ku ndodhej dhe Kosova. Regjimi komunist prodhoi një sistem arsimor antifetar, i cili, Islamin duke e shpallur fe dhe kulturë të armikut, ndaloi zhvillimin normal të institucioneve fetare. Në këtë mënyrë, u shpëputën lidhjet me shkollën turke-osmane teologjike. Si rezultat i kësaj, u krijua një zbrazëti teologjike, e cila, pas vitit 1980 e këndeje, filloi të evitohet nga klerikë të cilët shkolloheshin nëpër vendet arabe me traditë dhe kulturë shumë të ndryshme nga tradita dhe kultura islame shqiptare. Teologët Kosovarë të shkolluarë në vendet arabe, sollën dhe një kuptim dhe interpretim të ndryshëm të fese islame, i cili ishte më i afërt me shkollën hambelite selefiste. Unë në këtë shkrim do të mundohem të tregoj se si shkolla osmane e teologjisë Islame u luftua nga teologët selefist, dhe si ndodhi transformimi i interpretimit të fese islame në Kosovë. Jam i mendimit se studimi im mund të hedh ndritë mbi ndryshimet teologjike e si rezultat i kësaj, i ndryshimeve në jetën fetare dhe sociale të myslimanëve kosovarë.

Keywords: Shkolla Teologjike Osmane, Diskursi Teologjik İslam, Selefizmi, Kosova.

Abdullah Kavalcıoğlu*

Trakya’da Klasik Fıkıh Birikimin İntikali: *Zübdetü'l-Fıkıh*

Özet: XIX. yüzyılda Bulgaristan’da yaşayan ve Şumnu Müftülüđü yapan Mustafa Sabri Ahmed Aliyev’in Tefsir, Hadis ve Fıkıh ilmine dair bazıları te’lif bazıları tercüme olan muhtelif çalışmaları vardır. Bu çalışmalar arasında hem içerdiği konular hem de telif dönemi ve dili itibariyle *Zübdetü'l-Fıkıh* isimli eserin ayrı bir yeri vardır. Zira müellifin 1930’da yazdığı bu eser, 1943 yılında Şumnu’da neşredilmiş ve Osmanlıca kaleme alınmıştır. Müellif eserinde ilmihal konularının yanında nikâh, talak, yemin, şahitlik, hibe, vasiyet gibi konuları da ele almıştır. Bulgaristan’da kalan Müslümanların dinî ilmî ihtiyaçlarını karşılamak ve müftülük, vaizlik gibi görevlere gelecek kişileri yetiştirmek üzere, Şumnu şehrinde 1922 yılında “Nüvvâb” adı ile açılan okulların Fıkıh eğitimi ihtiyacını karşılamayı amaçlayan eserin farklı açılardan tahlili Batı Trakya’da klasik fıkıh birikimi ve eğitimine dair ipuçları vermektedir. Dinî metinlerden faydalanılarak yazılan eserde, konular fazla detaya girilmeden genel bilgiler verilerek ele alınmıştır. Müellif eserinde Hanefî birikime bağlı kalmış ve konuları daha ziyade hikmet-illet merkezli bir sunumla ele almıştır. Bu tebliğde farklı özellikleri ile eser, dönemi ile irtibatlandırılarak tahlil edilmeye çalışılacaktır. Müellifin yaşadığı dönem Bulgaristan Müslümanlarının milli ve dinî değerlerini korumak için yoğun olarak mücadele ettikleri bir dönemdir. Dinî eğitim veren kurumlarda öğrenim görmesi ve müftülük görevi yapmış olması müellifin bu mücadele içinde olduğunu gösterir. Bu sebeple müellifin hayatı ve eseri üzerine yapılacak çalışmaların bu mücadele konusunda okuyuculara fikir vermesi umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, İlmihal, Mustafa Sabri Ahmed Aliyev.

* Dr. Öğr. Üyesi, Trabzon Üniversitesi, Türkiye.

The Transfer of Classical Fiqh Accumulation in Thrace: *Zübtetü'l-Fiqh*.

Abstract: Mustafa Sabri Ahmad Aliyev who lived in Bulgaria in the 19th century and worked as mufti of Shumnu has various works on science of tafsir, hadith and fiqh some of which are his own writings and some are translations. Zubetu al-Fiqh has an important place among this works in the context of the topics it included and also the period it was written and its language. For the work which he wrote in 1930 had been published in Shumnu in 1943 and written in Ottoman Turkish. The author had discussed the issues like marriage (niqah), divorce (talaq), oath, testimony, grant and bequest in addition to catechism. This work aims at supplying the education of islamic jurisprudence in the schools that were opened with the name of “Nuwwab” in Shumnu in 1922 to meet the religious and scholarly needs of Muslims in Bulgaria and to educate the individuals who will accede to the duties as mufti and preacher. The analysis of this work from different perspectives gives clues about the background and education system of classical Islamic jurisprudence. In this work written using religious texts, the issues had been discussed in general and had not been gone into detail. The author had adhered to Hanafi background. The issues had been discussed on the base of wise and reason. In this paper, the work with its different features will be analyzed by being related with the period. The period in which the author lived was a period in which the Muslims of Bulgaria struggled in tensely to protect their national and religious values. The fact that he was educated in religious education institutions and served as a mufti shows that the author is in this struggle. For this reason, it is hoped that the studies on the life and work of the author will give an idea to the readers about this struggle.

Keywords: Islamic Law, Catechism, Mustafa Sabri Ahmed Aliyev.

Ahmet Alkan*

Şarköylü Fahrî-i Celvetî ve Toplumsal Eleştiri İçerikli Şiirleri

Özet: 18. asır şairlerinden Fahrî mahlaslı şairin asıl adı Ahmed Fahreddin'dir. Tekirdağ Şarköy'de dünyaya gelmiş olup Celvetî tarikatı mensubu olduğu bilinmektedir. Kaynaklar Celvetîliği hususunda birleşirken icazetnamesini Şeyh Süleyman Zâtî'den mi yoksa Şeyh S. Zâtî'nin oğlu Hüseyin Şâhî Efendi'den mi aldığı hususunda ihtilaf bulunmaktadır. Fahrî'nin hayatı hakkında detaylı bilgi mevcut değildir. Ancak bilinmeyen bir sebepten dolayı hayatının son dönemlerinde Şarköy ahaliyle anlaşmazlığa düşerek İstanbul'a geldiği bilinmektedir. İstanbul'a geldikten birkaç sene sonra 1214/1799 tarihinde vefat eden Fahrî-i Celvetî, Kasımpaşa civarındaki Ali Efendi Tekkesi'sine defnedilmiştir. Ömrünün büyük bir kısmını memleketi Şarköy'de geçirdiği bilinen Fahrî'nin Arapça ve Farsçaya vakıf olduğu bilinmektedir. Dil ve üslup özellikleri açısından nitelikli şiirleri bulunan şairin şiirlerinde dinî-tasavvufî içeriklerin ağır bastığı görülmektedir. Ayrıca içinde yaşadığı coğrafyanın toplumsal aksaklıklarını şiirlerine konu ederek bazı hususları eleştiren manzumeler kaleme almıştır. Yaşadığı sırada Osmanlı kurumlarındaki yozlaşmanın halk üzerindeki tesirlerine sade bir dille değinmiş ve nasihat-âmiz bir üslupla tavsiyelerde bulunmuştur. Bu bildiride; içinde yaşadığı toplumun yozlaşmışlığına ve çeşitli kesimlerine dair eleştirilere yönelik tespitlerde bulunan Rumelili bir Celvetî şairin, zamanın Rumeli toplumu üzerindeki düşünceleri irdelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Fahrî-i Celvetî, Eleştiri, Klasik Türk Edebiyatı.

* Dr., Millî Eğitim Bakanlığı, Türkiye.

Fahrî-i Celvetî From Şarköy And His Social Critical Poems

Abstract: The real name of the poet with the pseudonym Fahri, one of the poets of the 18th century, is Ahmed Fahreddin. He was born in Şarkoy, Tekirdag and is known to be a member of the Celveti sufi order. While the sources converge on his Celvetism, there is a disagreement as to whether he received his vicegerency from Sheikh Süleyman Zâtî or from Hüseyin Şahî Efendi, the son of Sheikh S. Zâtî. But the latter seems more likely. There is no detailed information about Fahri's life. However, due to an unknown reason, it is known that he came to Istanbul in the last period of his life by falling into conflict with the people of Şarköy. Fahri-i Celveti, who died in 1214/1799 a few years after he came to Istanbul, was buried in the Ali Efendi Lodge near Kasımpaşa. Fahri, who is known to have spent most of his life in his hometown Şarköy, is known to have a good command of Arabic and Persian. It is seen that religious-mystical content predominates in the poems of the poet, who has qualified poems in terms of language and stylistic features. In addition, he wrote poems criticizing some issues by taking the social problems of the geography he lived in as the subject of his poems. In the century he lived in, he spoke plainly about the effects of the corruption in the Ottoman institutions on the people in an advising style. In this paper; thoughts of a Rumelian Celveti poet, who made determinations about the corruption of the society he lived in and the criticisms of its various sections, on the Rumelian society of the time will be tried to be evaluated.

Keywords: Fahrî-i Celvetî, Criticism, Classical Turkish Literature.

Ahmet Faruk Güney*

**Atina'da Yazılan Bir Tefsir: Atina Müftüsü Hacı Hüseyin Efendi'ye Ait İhlâs Suresi
Tefsiri**

Özet: İhlâs Sûresi'nin müstakil olarak tefsire konu edilmesi tefsir tarihi açısından meşşâî filozof İbn Sina ile başlayan bir gelenektir. Bu süreç tefsir tarihi açısından Osmanlı dönemi içerisinde de devam etmiş, İhlâs Sûresi üzerine bu dönemde de müstakil eserler kaleme alınmıştır. Bu eserlerin büyük bir bölümünün dili Arapça olmakla birlikte Türkçe kaleme alınan tefsirler de vardır. Milâdî 1740'larda Atina'da müftü olarak görev yapan Hacı Hüseyin Efendi'ye ait İhlâs Sûresi Tefsiri Türkçe kaleme alınan müstakil tefsir eserlerindedir. Bu eser Osmanlı dönemi telifâtının büyük bir bölümü gibi yazma halinde olup tek nüshası bulunmaktadır. Atina'da h. 1155 (m.1742) yılında kaleme alınmış bu eser iki ana bölümden oluşmaktadır: Birinci kısım Türkçe olup İhlâs Sûresi'nin faziletine, havâssına dair bahisler ile tercüme ve tefsirinden oluşmaktadır. İkinci kısım ise Arapça bilenler için Kadı Beyzâvî (ö.685/1286) Zemahşerî (ö. 538/1144) ve Hâzîn'in (ö.741/1341) tefsirlerinden İhlâs Sûresi ile ilgili kısımların ibarelerinin eklenmesinden oluşmaktadır. Bu tebliğde miladi 1740'larda Atina'da müftü olarak görev yapan müellife ait bu Türkçe Tefsir incelenecek ve tahkiki yapılacaktır. Böylece Mora isyanında yapılmış katliam sebebiyle Türklerden herhangi bir kimsenin ve izin bırakılmadığı bu topraklarda bir zamanlar var olduğumuzun belgelerinden biri ve tefsir tarihi içerisinde üretilen müstakil İhlâs Suresi tefsirlerinden bir tanesi gün yüzüne çıkmış olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, İhlâs Sûresi, Atina Müftüsü Hacı Hüseyin Efendi.

* Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Türkiye.

An Interpretation Written in Athens: The Mufti of Athens Hacı Huseyin Efendi's Interpretation of Surah al-Ikhlâs

Abstract: It is a tradition that started with the peripatetic philosopher Ibn Sina, in terms of the history of tafsir, that Surah al-Ikhlâs is the subject of tafsir independently. This process continued in the Ottoman period in terms of the history of tafsir, and independent works were written on Surah al-Ikhlâs in this period. Although the language of most of these works is Arabic, there are also tafsirs written in Turkish. The Tafsir of Surah al-Ikhlâs, written by Hacı Hüseyin Efendi, who served as a mufti in Athens in the 1740s, is one of the independent works of tafsir written in Turkish. This work, like most of the Ottoman period's written works, is in manuscript form and has only one copy. The work written in Athens in 1155 of hijri date and in 1742 A.D. consists of two main parts: The first part is in Turkish, and it consists of mentions about the virtues and features of Surah al-ikhlas, and its translation and commentary. The second part consists of adding the phrases of the sections related to the chapter of Ihlas from the tafsirs of Kadı Beyzâvî (d.685/1286), Zemahşerî (d. 538/1144) and Hâzîn (d.741/1341) for those who know Arabic. In this paper, this Turkish tafsir of the author, who served as mufti in Athens in the 1740s, will be evaluated and subjected to critical editon. Thus, one of the documents that we once existed in these lands, where no one and no trace from the Turks was left due to the massacre committed in the Morea rebellion, and one of the independent commentaries of Surah Ikhlâs produced in the history of tafsir will come to light.

Keywords: Tafsir, Surah al-Ikhlâs, Athens Mufti Hadji Huseyin Efendi.

Ahmet Nair*

Vardârî Şeyhzâde Mehmed Efendi'nin Kur'ân İlimlerine Dair Eseri: *Tertîb-i Zîbâ*

Özet: Osmanlı Devleti yaklaşık altı asır hüküm sürdüğü Asya, Avrupa, Afrika kıtalarındaki varlığını bir yandan fetih ve cihad ile sürdürürken diğer yandan da fethedilen bölgelerde kurduğu ilim ve irfan yuvaları ile bölgedeki insanların İslâm medeniyeti ile buluşmasını sağlamıştır. Uzun zaman Osmanlı hakimiyeti altında kalan Balkanlar ve Rumeli toprakları birçok ilim ve irfan erlerinin yetiştiği verimli bölgelerdendir. Makedonya'nın Vardar şehri de mümtaz âlimlerin yetiştiği müstesna yerlerdendir. Bu bildiriye 17. Yüzyıl Osmanlı âlim ve ediplerinden Vardârî Şeyhzâde Mehmed Efendi'nin (ö.1055/1645) Kur'ân İlimlerine dair eserlerinden *Tertîb-i Zîbâ* adlı Türkçe ve Arapça eseri tanıtılacaktır. Müellif eserini Tefsir, Hadis, Tarih ve diğer kitaplarda konu gereği yer verilen Kur'ân ayetlerini hafız olmayanların kolayca bulabilmesi için alfabetik (hecâ harfleriyle tertip edilmiş) olarak hazırladığını belirtmektedir. Ayetlerin başındaki kelimenin ilk harfini esas alarak Eliften Yâ harfine kadar ilk kelimesine göre ayetleri sıralamaktadır. Eserinin ikinci bölümü, yine alfabetik sırayla Kur'ân'da geçen harflerin sayısını vermektedir. Üçüncü bölümü ise Kur'ân sûrelerinin Mekkî ve Medenî oluşlarının yanı sıra sûrelerin ayet ve harf sayılarını ihtiva etmektedir. Teknolojinin son derece geliştiği günümüzde bile bunları tespit etmenin zorluğu ortada iken, müellifin 17. Yüzyılda ortaya koyduğu bu çabanın takdir edilmesi gereken bir çalışma olduğunu düşündüğümüz için eseri sempozyum gündemine taşımayı düşündük. Böylece üniversitemizin de içerisinde bulunduğu Rumeli topraklarında yetişmiş bir âlimin, Kur'ân İlimlerine dair kıymetli bir eserini tanıtarak hem irfan ve medeniyetimize bir katkı sunmak hem de bölgemiz insanına tarihî misyonu olan serhat erleri sorumluluğunu hatırlatmak istedik.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân İlimleri, *Tertîb-i Zîbâ*, Vardârî Şeyhzâde Mehmed Efendi.

* Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Türkiye.

Vardari Seyhzâde Mehmed Efendi's Work on Qur'anic Sciences: *Tertîb-i Zibâ*

Abstract: While the Ottoman Empire maintained its existence in the continents of Asia, Europe, and Africa, where it ruled for about six centuries, on the one hand, with conquest and jihad, on the other hand, it enabled the people in the region to meet with Islamic civilization with the nests of knowledge and wisdom it established in the conquered regions. The Balkans and Rumelian lands, which were under Ottoman rule for a long time, are among the fertile regions where many scholars and wise men were raised. Macedonia's Vardar city is one of the exceptional places where distinguished scholars are trained. This paper will introduce the Turkish and Arabic work *Tertîb-i Zibâ*, one of the works of 17th century Ottoman scholars and writers, Vardârî Seyhzâde Mehmed Efendi's (b.1055/1645) on Qur'anic Sciences. The author states that he prepared his work in alphabetical order (by syllables) so that non-hafîz people can easily find the verses of the Qur'an included in commentary, hadith, history and other books. He lists the verses according to the first letter of the word at the beginning of the verses, from Alif to the letter Yâ. In the second section of his work, he lists the number of letters in the Qur'an in alphabetical order. The third section contains the Makki and Madani forms of the Qur'anic surahs, as well as the number of verses and letters in each surah. While it is obvious that it is difficult to detect these even today, when technology is highly developed, we thought of bringing the work to the agenda of the symposium, as we think that this effort of the author in the 17th century should be appreciated. Thus, we hoped that by introducing a valuable work on the Qur'anic sciences by a scholar who grew up in the Rumelian lands, where our university is located, we would both contribute to our knowledge and civilization while also reminding the people of our region of the responsibility of frontier soldiers having a historical mission.

Keywords: Qur'anic Sciences, *Tertîb-i Zibâ*, Vardârî Şeyhzâde Mehmed Efendi.

Ahmet Özdiç*

**Edirne Darüşşifası Başhekimlerinden Kahvecizâde Ahmed Efendi'nin *Ceridetü'l-
Etibba Haridetü'l-Elibba* Adlı Eseri**

Özet: Osmanlı tıp literatüründe, hastalıkların tedavisinde kullanılan ilaçlar “müfred deva” ve “mürekkeb deva” şeklinde iki ana gruba ayrılır. Bunlardan en çok tercih edileni ve hakkında daha çok eser yazılanı müfred devalardır. Müfred devalar, hammaddelerin özünü değiştirmeksizin basit işlemlerden geçirildikten sonra yapılan ilaçlardır. Diğer ilaç grubu olan mürekkeb devalar ise birçok hammaddenin belli oranda bir araya getirilip çeşitli işlemlere tabi tutulmasıyla oluşturulur. Bu ilaçlar, sağlığı korumak ve hastalıklardan korunmak için müfred ilaçlara göre daha faydalı telakki edilmiştir.

Osmanlı tıp alanında, müfred ve mürekkeb ilaçlar hakkında çok sayıda eser kaleme alınmıştır. Bu eserlerden biri de Edirne Darüşşifası başhekimlerinden olup Kahvecizâde namıyla bilinen Ahmed b. Hacı Hüseyin Efendi b. Ali Edirnevî'ye aittir. XVII. asırda yaşadığı düşünülen Kahvecizâde'nin mürekkeb devalardan bahseden eserinin ismi *Ceridetü'l-Etibba Haridetü'l-Elibba*'dır. Telif tarihi bilinmeyen bu eserin kütüphanelerde birçok yazması bulunmaktadır. *Ceridetü'l-etibba Haridetü'l-Elibba*, 15 fasıldan oluşmaktadır. Bu eserde, 400'den fazla ilaç terkinin tarifi yer almaktadır. Müellif, ilaçları tesir özelliklerine göre ferahlatıcı, düzenleyici, güç verici, boşaltıcı, iştah açıcı, teskin edici, ağrı kesici, müşhil ve kabızlık yaptıran şeklinde tasnif etmiştir. Bu ilaçlar şurup, macun, hap, tablet, toz, merhem, tıbbi yağ, tuz ve buhur formundadır. Kendi sahasında önemli bir boşluğu dolduran ve hacimli sayılabilecek bu eser, bir önceki asrın başlarına kadar değerini korumuştur.

Bu tebliğde, Kahvecizâde'nin *Ceridetü'l-Etibba Haridetü'l-Elibba* adlı eseri tanıtılarak tıp tarihindeki yeri ve önemi üzerinde durulacaktır. Müellifi Edirne Darüşşifası başhekimisi olması hasebiyle bu eseri hem tıp eğitimi hem de tıp pratiği açısından inceleyerek Osmanlı tıp literatürüne katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Edirne Darüşşifası, Kahvecizâde, Mürekkeb ilaç.

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Türkiye.

The book named *Ceridetul-Etibba Haridetu'l'l-Elibba* by Kahvecizade Ahmed Efendi, one of the Chief Physicians of Edirne Hospital

Abstract: In the Ottoman medical literature, the drugs used in the treatment are divided into two main groups "simple drugs" and "compounded drugs". Simple drugs are the most preferred and the most written about them. Simple drugs are medicines made after simple processing without changing the essence of the raw materials. The other drug group, compounded drugs, is created by combining many raw materials at a certain rate and subjecting them to various processes. These drugs are considered more beneficial than simple drugs to protect health and prevent diseases.

In Ottoman medicine, numerous books have been written about simple and compounded drugs. One of these books belongs to Ahmed b. Haji Huseyin Efendi b. Ali Edirnevî, who is known as Kahvecizade and is thought to have lived in the 17th century. He was one of the chief physicians of Edirne Hospital. Kahvecizâde's work is called *Ceridetül-Etibba Haridetü'l'l-Elibba*. This work, whose copyright date is unknown, has many manuscripts in libraries. *Ceridetül-Etibba Haridetü'l'l-Elibba* consists of 15 chapters. This book contains recipes for more than 400 drug abandoners. The author classified the drugs as refreshing, regulatory, empowering, draining, appetizing, soothing, painkillers, laxatives, and constipation makers according to their effective properties. These drugs are in the form of syrup, paste, pills, tablets, powder, ointment, medicinal oil, salt, and smoke. This work, which fills an important gap in its field and can be considered voluminous, has maintained its value until the beginning of the previous century.

In this paper, Kahvecizâde's *Ceridetul-Etibba Haridetu'l'l-Elibba* will be introduced and its place and importance in medical history will be emphasized. Since the author is the chief physician of Edirne Hospital, it is aimed to contribute to the Ottoman medical literature by examining this work in terms of both medical education and medical practice.

Keywords: Edirne hospital, Kahvecizade, compounded drugs, Ottoman medicine.

Bahir Selçuk* - Mesut Algül**

**Bühtâna Karşı Bürhân: Hüseyin Râcî Efendi'nin İftiralara Resmî ve Edebî
Cevapları**

Özet: Hüseyin Râcî Efendi, 19. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış ve günümüz Bulgaristan sınırları içerisinde yer alan Eski Zağra'da uzun yıllar boyunca muallimlik, müftülük ve vakıf yöneticilikleri görevlerinde bulunmuştur. Daha çok Târîhçe-i Vak'a-i Zağra isimli eseriyle tanınan Hüseyin Râcî Efendi, eserlerinde tarihî ve gerçek olaylara önemli ölçüde yer vermiştir. Râcî Efendi 1894 yılında Çırpan'da kurulan Evkaf Komisyonu hakkında yolsuzluk suçlamalarıyla karşı karşıya kalmıştır. Tespit ettiğimiz 16 Aralık 1894 ve 28 Aralık 1894 tarihli arşiv belgelerinde Çırpan kasabası Encümen-i Mekâtib ve Evkâfî'na son olarak seçilen yeni yönetim kurulu ile eski yönetim kurulu hesaplarını gösterir defterlerin verilmediği, kasabada bulunan vakıfların gelirlerinin yerli yerinde sarf edilmediği, mektep muallimleri ile cami hademelerinin maaşlarının ödenmediği gibi vesair yolsuzluk iddiaları ve Müftü Râcî Efendi'nin bu yolsuzluk iddiaları karşısında sunduğu rapor yer almaktadır. Râcî Efendi, maruz kaldığı yolsuzluk iddialarını birtakım deliller sunmak suretiyle resmî yollarla yalanlamıştır. Bununla birlikte maruz kaldığı iddialar kendisini ciddi anlamda üzmüş olacak ki bu iddiaları İlcâm-ı Hısâm ve İlzâm-ı 'Avâm adlı eserleriyle de sanatlı bir edayla tekzip etmeyi tercih etmiştir. Çalışmamızda Hüseyin Râcî Efendi'nin yöneticisi olduğu vakıflar ve maruz kaldığı ithamlarla ilgili arşiv belgeleri ve mezkûr iki eseri ışığında bilgiler verilecek, resmî ve edebî veriler mukayese edilecektir. Resmî görevlerinin yanında aynı zamanda bir edip olan Râcî Efendi'nin resmî ve edebî tekzip yöntemi üzerinde de ayrıca durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hüseyin Râcî Efendi, Vakıflar, Arşiv Belgeleri, İlcâm-ı Hısâm, İlzâm-ı Avâm.

* Prof. Dr., Fırat Üniversitesi, Türkiye.

** Dr. Öğr. Üyesi, Hakkâri Üniversitesi, Türkiye.

Evidence against Slander: Official and Literary Answers of Huseyin Râcî Efendi to Slanders

Abstract: Hüseyi Râcî Efendi lived in the second half of the 19th century and served as a scholar, mufti and foundation manager for many years in Stara Zagora, which is located within the borders of present-day Bulgaria. Hüseyin Râcî Efendi, better known for his work *Târihçe-i Vak'a-i Zagra*, gave a significant place to historical and real events in his works. Râcî Efendi faced corruption charges against the Evkaf Commission, which was established in Çırpan in 1894. In the archived documents dated December 16, 1894 and December 28, 1894, there is a report submitted by Mufti Râcî Efendi in the face of other corruptional legations and mufti Râcî Efendi's report in the face of other corruption allegations, such as that the incomes of the foundations in the town are not spent on the spot, the salaries of school scholars and mosque janitors are not paid, and also the new board of directors and old board accounts was not given to the Council of the town of Çırpan, which was recently elected to the Council and the House. Râcî Efendi officially denied the corruptional legations he was subjected to by providing some evidence. However, he might have been seriously saddened by the allegations he was subjected to, which he chose to retract with his Works *İlcâm-ı Hısâm ve İlzâm-ı 'Avâm* art fully. In our study, information will be given in the light of the foundations that Hüseyin Râcî Efendi is the director of and the archival documents and two works of the auction related to the accusations he has been subjected to, and official and literary data will be compared. In addition to his official duties, the official and literary retractable method of Râcî Efendi, which is also a litterateur, will also be emphasized.

Keywords: Huseyin Râcî Efendi, Foundations, Archival documents, *İlcâm-ı Hısâm*, *İlzâm-ı 'Avâm*.

Besir Neziri*

Priştine’de Açılması Planlanan Medrese-i İslamiye

Özet: Eğitime verdiği önem çerçevesinde, kendi İslam anlayışını geliştirerek fethettiği yerlerde mektep ve medreseler kurdurması Osmanlı Devleti’nde adeta bir gelenek haline gelmiştir. Nitekim Osmanlı idaresi altına giren Balkan topraklarında, özellikle de Arnavut topraklarında yalnız eğitim amacıyla değil, kadı, müderris ve müftü yetiştirerek ilmiye sınıfının kaynağını sağlamak, İslâm dini ve kültürünü yaygınlaştırmak amacıyla bu faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Böylece hem müesseseleriyle hem de eğitim-öğretim kadrosuyla bu yerlerde hizmet etmeye devam etmiştir. Osmanlı döneminde bir süre Kosova vilayetinin merkezi konumunda, günümüzde ise Kosova’nın başkenti olan Priştine’de Osmanlı dönemi boyunca birçok Osmanlı medresesinin bulunduğu tespit edilmiştir. 1911 yılında Priştine’de, Murad Hüdavendigâr türbesi yakınında yeni medrese programlarına göre bir “Medrese-i İslamiye”nin inşasına dair karar alındığı Osmanlı belgelerinde görülmektedir. Sultan Mehmet Reşat’ın Priştine ziyareti sırasında bu medresenin temelleri atılmıştır. Ancak Balkan Harbinde Kosova’nın Sırp tarafından işgal edilmesiyle söz konusu medrese inşa edilememiştir. Bu çalışmanın amacı, Osmanlı belgeleri ışığında Priştine’de “Medrese-i İslamiye”nin yapımına ilişkin kararın alınması, yapılacağı arsanın satın alınması, medresenin yapımı, ders programının düzenlenmesi vb. süreçleri ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Priştine, Medrese-i İslamiye, Din Eğitimi.

* Doktora Öğrencisi, BIRK İnstituti për Hulumtim dhe Studime Islame, Kosova.

Madrasah al-Islamiyah Planned to Be Launched At Pristina

Abstract: Within the framework of the importance it attaches to education, it became a tradition in the Ottoman Empire to develop its own understanding of Islam and establish schools and Madrasahs in the areas it conquered. As a matter of fact, these activities were carried out in the Balkan lands, especially in the Albanian lands, which were under the Ottoman administration, not only for educational purposes, but also to provide the source of the ilmiye class by training kadı, mudarris and mufti, and to spread the Islamic religion and culture. Thus, he continued to serve in these places both with his establishments and with his teaching staff. It has been determined that there were many Ottoman Madrasahs throughout the Ottoman period in Pristina, which was the center of the province of Kosovo for a while during the Ottoman period and is the capital of Kosovo today. It is seen in the official Ottoman records that in 1911, a decision was made to build a "Madrasah al-Islamiye" in Pristina, near the Murad Hüdavendigâr tomb, according to the new Madrasah programs. The foundations of this Madrasah were laid during the visit of Sultan Mehmet Reşat to Pristina. However, with the occupation of Kosovo by the Serbs in the Balkan War, the madras in question could not be built. The aim of this study is to reveal the processes such as making the decision about the construction of the "Madrasah al-Islamiye" in Pristina, purchasing the land on which it will be built, construction of the Madrasah, arranging the curriculum, etc. in the light of Ottoman documents.

Keywords: Ottoman Empire, Pristina, Madrasah- al-Islamiye, Religious Education.

Besnik Jaha*

Albanian Scholars During and After the Ottomans in the Balkans

Abstract: There has been intense discussions about the Albanians of high rank in the Ottoman Empire. After the fall of the Balkans, under the Ottoman administration in 1389, the case looks like everything changes. The Balkans were already contacting with a new culture and civilization, new religion, and a different model of social order. Throughout this transition, it is essential to emphasize the preservation of the national identities of the peoples of the Balkans, despite the long period of Ottoman rule in the Balkans, which is not repeated in any other case. Therefore the peoples of the Balkans, especially Albanians, marking the five-century history of Ottoman occupation in the Balkans, were not treated deservedly by their historiography. It is known that from the 292 prime ministers that Ottoman Empire had, after the Turks, that are a total of 140, Albanians are the second in line with 49 prime ministers, leaving the turn to the Bosnians with 20. Albanians under the Ottoman occupation had another position from one that current Albanian historiography had introduced, unfortunately, treated away from Ottoman document files. For example, in 1880, the High Ottoman Education Council (Meşihat) began the registration with personal files of the employees of educational institutions, a process that continued until 1924. And the Albanians did not confer these files at all. Albanians perceive the year 1912 as the year of liberation. However, this was also when Albanian lands were separated, and bordering countries occupied many Albanian territories. In this context, after 1912, we have a new socio-political reality; erudites and elite personalities are scattered remaining unknown and forgotten.

Keywords: History, Evidence, Personalities, Language, Literature.

* Doktora Öğrencisi, Prishtina Üniversitesi "Hasan Prishtina", Kosova.

Osmanlı Dönemi ve Sonrasında Balkanlar'daki Arnavut Âlimler

Özet: Osmanlı döneminde yüksek mevkilerde bulunan Arnavutlar etrafında yoğun tartışmalar vardır. Balkanlar, 1389'dan sonra Osmanlı hakimiyeti altına girmiş ve köklü bir değişikliğe uğramıştır. Söz konusu dönemde Balkanlar, yeni bir kültür, medeniyet, yeni bir din ve farklı bir sosyal düzen modeli ile temas halindeydi. Balkan halkları, bu geçiş süreci boyunca, Osmanlı hakimiyeti altında uzun bir dönem kalmalarına rağmen, ulusal kimliklerini korumuşlardı. Bu kimlik muhafazasının başka bir örneği yoktur. Böylece beş asırlık Osmanlı döneminde bıraktıkları izler, Arnavut tarihçiler tarafından gereğince ele alınmamıştır. Osmanlı Devleti'nin 292 sadrazamından 140'ının Türk, 49'unun Arnavut ve 20'sinin ise Boşnak olduğu bilinmektedir. Osmanlı idaresi altındaki Arnavutlar, bugün Arnavut tarihçilerin Osmanlı belgelerine dayanmaksızın serdettiği görüşlerden bambaşka bir durum arz etmektedir. Örneğin, 1880'den itibaren Osmanlı Meşihat Dairesi ilmiye sınıfının tercüme-i hallerini, biyografilerini kayıt altına almaya başlamış ve bu kayıt işlemi 1924 yılına dek sürmüştür. Arnavut tarihçiler ise bu dosyalara hiç müracaat etmemişlerdir. Arnavutlar 1912'yi kurtuluş yılı olarak kabul etmektedir. Bu yılda Arnavut toprakları komşu ülkeler tarafından parçalanmış ve işgal edilmiştir. Bu bağlamda 1912 yılından sonra yeni bir sosyo-politik gerçeklik ortaya çıkmıştır. Dönemin uleması ve seçkin kişileri ise bir daha hatırlanmamak üzere memleketten uzaklaştırılmışlardır.

Anahtar Kelimeler: Tarih, Kanıtlar, Şahsiyetler, Dil, Edebiyat.

Cemil Cahit Mollaibrâhimoğlu*

**Hanîf İbrâhim B. Mustafa Er-Rûmî'nin *Ed-Dürrü's-Semîn Fî Şerhi'l-Erbaîn* Adlı
Kırk Hadis Şerhinin Tanıtımı ve Değerlendirilmesi**

Özet: Hanîf mahlasıyla anılan İbrâhim b. Mustafa er-Rûmî (öl. 1189/1775), Üsküp asıllı olup İstanbul doğumludur. 18. yüzyılın önemli şair, hattat ve âlimlerindedir. Dedesi Üsküp âyanı Ahmed Efendi, babası ise Bağdat defterdarlığı yapmış olan Üsküplü Mustafa Efendi'dir. İstanbul'da iyi bir eğitim alan Hanîf Efendi Osmanlı'nın en büyük medreselerinde görev yapmış, Bostancı Ocağı kâtipliği, Koca Mustafa Paşa evkafı kâtipliği, Galata ve Bursa kadılığı gibi görevlerde bulunmuştur. Bursa kadılığından emekli olarak İstanbul'a dönmüş ve bir süre sonra Balat'taki evinde vefat etmiştir. Mezarı, Eyüp'te Şeyh Vahyî'nin kabri karşısındaki Dâye Hatun Türbesi'ndedir. Birçok alanda eser yazan Hanîf Efendi daha ziyade hadis ve siyer konularına yoğunlaşmıştır. Bu eserlerinden biri de çalışmamıza konu olan *ed-Dürrü's-semîn fî şerhi'l-erbaîn* isimli şerhidir. Ali el-Kârî'nin (öl. 1014/1605) kırk hadis derlemesindeki müşkilleri çözmek, çetrefilli lafızları açıklamak üzere kaleme aldığını söylediği bu şerhi Mekke'de iken telif etmiş ve orada ikamet eden Mısırlı muhaddis Abdülvehhâb b. Ahmed Berekât et-Tantâvî'ye sunmuştur. Eseri çok beğenen Tantâvî kitaba bir takriz yazarak Hanîf Efendi'ye *Sahîh-i Buhârî* okutma icâzeti vermiştir. Bu araştırma, bazı eserleri yüksek lisans tezlerine konu olan bu değerli âlimi ve söz konusu şerhini tanıtmayı ve değerlendirmeyi, sened ve metin tahlili, hadislerin sıhhat durumlarına değinme, farklı rivayetlerini zikretme, lugat ve gramer tahlilleri gibi şerhte izlediği yöntemi, uslûbunu ve eseri yazarken yararlandığı kaynakları ortaya koymayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Ali el-Kârî, Hanîf İbrâhim b. Mustafa, *ed-Dürrü's-semîn fî şerhi'l-erbaîn*, Kırk Hadis Şerhi.

* Öğr. Gör. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Türkiye.

Introduction And Evaluation of Hanîf İbrâhim B. Mustafa Er-Rûmî's Forty Hadith Commentary Titled *ed-Dürrü's-Semin Fî Şerhi'l-Erbain*

Abstract: Known as Hanîf, İbrâhim b. Mustafa er-Rûmî (d. 1189/1775) is originally from Skopje and was born in Istanbul. He is one of the important poets, calligraphers and scholars of the 18th century. His grandfather was Ahmed Efendi, a notable of Skopje, and his father was Mustafa Efendi, from Skopje, who was the head of the Treasury in Baghdad. Hanif Efendi, who received a good education in Istanbul, served in the largest Madrasahs of the Ottoman Empire, held positions such as Bostancı Ocağı clerk, Koca Mustafa Pasha foundation clerk, Galata and Bursa judge. He returned to Istanbul after retiring from being a Bursa judge and passed away in his house in Balat after a while. His tomb is in the Dâye Hatun Tomb, opposite Sheikh Vahyî's tomb in Eyüp. Hanîf Efendi, who wrote works in many fields, mostly focused on hadith and sirah. One of these works is the commentary named *ed-Dürrü's-semîn fî şerhi'l-erbaîn*, which is the subject of our study. Ali al-Kari (d. 1014/1605) wrote this commentary, which he said was written in order to solve the problems in the compilation of forty hadith and to explain the complicated words, while he was in Mecca, and the Egyptian muhaddith residing there Abdulvehhâb b. Ahmed Berekat et-Tantavi. Tantavi, who liked the work very much, wrote a copy of the book and gave Hanif Efendi the license to read *Sahih-i Bukhari*. This research aims to introduce and evaluate this valuable scholar, some of whose works are the subject of his master's theses, and his commentary, the method he followed in the commentary, his style and the sources he used while writing the work, such as the analysis of the text and the text, mentioning the soundness of the hadiths, mentioning their different narrations, lexicon and grammatical analysis. Aims to demonstrate.

Keywords: Hadith, Hanîf İbrâhim, *ed-Dürrü's-semîn fî şerhi'l-erbaîn*, Forty Hadith Commentary.

Ebubekir Keklik*

Maarif Nezareti Teftiş Raporlarına Göre II. Abdülhamid Dönemi'nde Rumeli'nde Osmanlı Eğitimi ve Eğitim Kurumları

Özet: Tanzimat devrinde kurulmaya başlanan ancak merkezin dışında pek yaygınlaştırılmayan modern eğitim kurumları, Sultan II. Abdülhamid döneminde taşrada da açılmış; vilayetlerde rüştiyeler, idadiler ve sultanilerin sayısı önemli miktarda artmıştır. Okulların sayısındaki artış, bu okullar için öğretmen yetiştirecek kurumların teşekkülünü de hızlandırmıştır. Bu dönemde bir yandan geleneksel eğitim veren sıbyan mektepleri modern iptidailere çevrilirken bir yandan da yeni iptidailer açılmıştır. Ancak yeni iptidailerin açılışı bölgeden bölgeye farklılıklar göstermekteydi. Bu durum iptidai açılacak bölgelerdeki halkın mâlî imkânlarıyla yakından ilgilidir. Halkın mâlî imkânlarının nispeten daha iyi olduğu Batı Anadolu'da ve Rumeli'nde modern iptidai mektepleri imparatorluğun diğer bölgelerine göre daha hızlı bir şekilde yayılmıştır. Bu durumun en önemli sebeplerinden biri, devlet bütçesinden eğitime ayrılan payın yetersizliği, köylerin çok ve dağınık oluşu, ulaşım imkânlarının yetersizliği ve halkın eğitime ilgisizliğidir. Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nde (1869), ilköğretimin finansmanının halka bırakıldığını hatırlamak, bu konuda halkın ilgisinin ne kadar hayatî bir önem taşıdığını göstermesi açısından dikkat çekicidir. Bu çalışmada Osmanlı Arşivi'nde bulunan, Maarif Nezareti teftiş raporlarından hareketle Sultan II. Abdülhamid Dönemi'nde Rumeli'deki Osmanlı eğitim kurumlarının durumu tespit edilmeye çalışılmıştır. Teftiş hizmetlerine dair yazışmalar ile müfettiş raporlarından meydana gelen ve çeşitli şikâyet konularını ve eğitim personeline ait bazı soruşturma kayıtlarını içeren bu belgeler, Rumeli vilayetlerindeki eğitim faaliyetleri hakkında dikkat çekici bilgilere ulaşılmalarını sağlamaktadır. Öte yandan, söz konusu teftiş raporlarından hareketle okul binaları, okullardaki sıhhi şartlar, öğretmenlerin eğitim durumu, öğretmen ihtiyacı ve maaşlar konusunda da önemli bilgiler elde etmek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: II. Abdülhamid, Osmanlı, Eğitim, Rumeli, Teftiş.

* Öğr. Gör. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Türkiye.

According to The Inspection Reports Of The Ministry of Education, Ottoman Education And Educational Institutions in Rumelia During Abdulhamid II Era

Abstract: The modern educational institutions, which were started be established in the Tanzimat period, but could not be widely spread outside the center, it was also expanded outside the center during the reign of Abdülhamid. The increase in the number of schools has also accelerated the establishment of institutions that will train teachers for these schools. In this period, while primary schools providing traditional education were converted into modern primary schools, new primary schools were opened on the one hand. However, the opening of new primary schools differed from region to region. This situation is closely related to the financial possibilities of the people in the regions where new primary schools will be opened. In Western Anatolia and Rumelia, where the financial possibility of the people was relatively better, modern primary schools spread faster than in other parts of the empire. The reason for this situation is the inadequacy of the share allocated to education from the state budget, the high number and scattered villages, the inadequacy of transportation opportunities and the lack attention of the people to education. In the Maarif-i Umumiye Nizamnamesi (1869), the financing of primary education was left to the public, this shows how important the public's interest in education is. This study is based on the inspection reports of the Ministry of Education in the Ottoman Archives. Based on these reports, the situation of the Ottoman educational institutions in Rumeli during the reign of Abdülhamid II was tried to reveal. These documents, which consist of correspondence on inspection services and inspector reports, and contain various complaint issues and some investigation records of the training personnel, provide information about the education activities in Rumelia. On the other hand, it is possible to obtain information about school buildings, health conditions in schools, education status of teachers, teacher needs and salaries based on these inspection reports.

Keywords: Abdülhamid II, Ottoman, Education, Rumelia, Inspection.

Emine Arslan*

Kaybedilen Rumeli Toprakları Hakkında Fetvâhâneye İntikal Eden Meseleler

Özet: Osmanlı Devleti'nde Meşîhatin bir kurumu olan Fetvâhâne yüzyıllar boyunca -bazen gayrimüslimlerden gelen sorular olsa da- genelde Müslümanların fetvâ mahiyetindeki sorularına muhatap olmuş ve onlara cevap üretmiştir. Devletin tebaası olanlar haricinde, İstanbul'un hilafet merkezi olması hasebiyle Kafkaslar, Hindistan vb. pek çok bölgeden fetvâ talepleri olagelmıştır. Devletin zaman içerisinde çekilmek zorunda kaldığı yerlerde halen mevcut olan Müslüman nüfus da karşılaştıkları meselenin çözümünü bulmak için çareyi dinî konularda bağlı hissettikleri Fetvâhâne'ye başvurmakta bulmuşlardır. Mora, Bulgaristan, Varna, Bosna gibi Rumeli topraklarından, vakıf toprak ve emlâkinin nasıl tasarruf edileceği, işlevlerini kaybetmiş vakıf mülklerinin satılıp Müslümanların yararına olacak başka teşebbüslerde bulunmanın mümkün olup olmadığı, İslam Bankası kurulmasının câiz olup olmadığı, evvelden öşür arazisi olan yerlerin durumunun ne olduğu, vatandaşı oldukları devlet ile Osmanlı'nın yapmış oldukları anlaşma mücebince müftülerin seçiminin nasıl olacağı vb. hususlar hakkında Fetvâhâne'ye sorular sorulmuştur. Bu tebliğde sualleri mahiyetleri ve geldikleri yerler açısından inceleyerek, hakimiyetten çıkan Rumeli topraklarında Müslümanların ne tür problemlerle baş etmek zorunda kaldıklarını ortaya koymayı hedeflemekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Rumeli, Fetvâ, Fetvâhâne.

* Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Türkiye.

Issues That Have Been Taken To The Fatwā Office About The Lost Rumeli Lands

Abstract: Fatwā Office, an institution of Meshihat in the Ottoman Empire -eventhough sometimes there are few questions from non-Muslims- has often been involved in the questions of muslims for centuries and has produced answers to them. Apart from the subjects of the state, there have been requests for fatwās from many regions such as the Caucasus and India, since Istanbul was the center of the caliphate. The muslim population, which is still present where the state has to with draw over time, also found the solution to find a solution to the problem they faced, by applying to the Fatwā Office, which they felt connected to in religious matters. From Rumeli lands such as Mora, Bulgaria, Varna, Bosnia, how to save foundation land and real estate, whether it is possible to sell foundation properties that have lost their function and to make other attempts to benefit the Muslims, whether Islamic Bank is permissible or not, what is the situation of places that used to have tithe land, how them uftis will be elected following the agreement between the state of which they are citizens and the Ottoman Empire, etc. Questions were asked to the Fatwā Office. In this presentation, we aim to examine the questions in terms of their nature and where they came from, and to reveal what kind of problems Muslims had to deal with in the Rumelian lands, which came out of domination.

Keywords: Rumelia, Fatwa, Fatwahana.

Emine Nurefşan Dinç*

Osmanlı'da Hâkim Adaylarına Sorulan İmtihan Soruları

(Filibeli Halil Fevzi Efendi'nin *Dürerü'l-hükkâm*'ın *Kefâle Kitabı*'ndan Hazırladığı İmtihan Soruları)

Özet: Bu çalışmanın konusunu Filibeli Halil Fevzi Efendi'nin *Risâle-i İmtihâniyye bi-halli Müşkilâti'l-Kefâle* isimli eseri teşkil etmektedir. Eserin müellifi Halil Fevzi Efendi 1805 senesinde Filibe'de doğmuştur. Tahsilini bu şehirde tamamladıktan sonra İstanbul'a gelen Halil Fevzi Efendi pâyitahtta ilmi birikimi ile temayüz etmiş, müderrislik, kadılık, Meclis-i İntihab-ı Hükkâm reisliği ve Anadolu Kazaskerliği gibi görevler yürütmüş, *Mecelle'nin* hazırlanmasında önemli görevler üstlenmiştir. Şeyhülislamlık makamı kendisine teklif edilmesine rağmen bu vazifeyi kabul etmemiş, tedris görevini sürdürmüştür. 1884 senesinde vefat eden Halil Fevzi Efendi telif çalışmalarında da bulunmuştur. Meclis-i İntihâb-ı Hükkâm'da görev yaparken hâkim adaylarını imtihan etmek amacıyla hazırlamış olduğu soru ve cevapları ihtiva eden *Risâle-i İmtihâniyye bi-halli Müşkilâti'l-Kefâle* onun telifleri arasında sayılmaktadır. 1292 (1875) senesinde İstanbul'da basılan eserin dili Arapçadır. Müellif, eserdeki soru ve cevapları *Gurerü'l-Ahkâm* ile bu eserin şerhi *Dürerü'l-Hükkâm*'ın *Kitâbu'l-Kefâle* kısmında geçen kefâlet tanımından hareketle hazırlamıştır. Eserin telif tarihi nazara alındığında bu soruların muhataplarının dönemin yüksek hukuk mektebi Muallimhâne-i Nüvvâb'ın talebeleri ya da kazâ teşkilatında görev almak isteyen diğer kadı adayları olması muhtemeldir. 15. yy. Osmanlı hukukçusu Molla Hüsrev'in Hanefî fıkıh kitaplarını esas alarak hazırladığı *Dürerü'l-Hükkâm* yüzyıllarca Osmanlı kadılarının başvuru kitabı olduğu gibi Muallimhane-i Nüvvâb'ın da programında yer almış, üç yıl okutulmuştur.

Bu çalışmada müellif hakkında bilgi verildikten sonra 19. yy. Osmanlı Devleti'nde yüksek hukuk tahsili yapanların muhatap oldukları soruların muhtevası ve düzeyi üzerinde durulmuş, genel değerlendirme yapılmıştır. Türkçeye çevrilen soru ve cevaplar çalışmanın son kısmına derç edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kadı, Muallimhâne-i Nüvvab, *Dürerü'l-hükkâm*, Filibeli Halil Fevzi, *Risâle-i İmtihâniyye bi-halli müşkilâti'l-kefâle*.

* Dr. Öğr. Üyesi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Türkiye.

**Exam questions addressed to Judge Candidates in the Ottoman Empire
(Exam Questions Prepared by Khalil Fawzī Afandī of Filiba from Durar al-
Hukkām's Kafālah Book)**

Abstract: The subject of this study is Khalil Fawzī Afandī's *Risāla-i Imtihāniyya bi-halli Mushkilāti'l-kafāla*. The author of the work, Khalil Fawzi Afandi, was born in 1805 in Plovdiv. Khalil Fawzī Afandī, who came to Istanbul after completing his education in this city, distinguished himself with his knowledge in the capital city, carried out duties such as professorship, kadi, the head of the Majlis-i Intihāb-ı Hukkām, and the Anatolian Judgeship, and undertook important tasks in the preparation of the *Majalla*. Although the office of Shaykh al-Islām was offered to him, he did not accept this duty and continued his teaching duty. Khalil Fawzī Afandī, who died in 1884, was also had a few books. *Risāla-i Imtihāniyya bi-halli Mushkilāti'l-kafāla*, containing questions and answers he prepared in order to test the candidate judges while he was serving in the Majlis-i Intihāb-ı Hukkām, is among his works. The language of the work, which was published in Istanbul in 1292 (1875), is Arabic. The author prepared the questions and answers in the work with reference to the definition of surety in the *Kitāb al-Kafāla* section of the commentary of this work, *Durar al-Hukkām*. Considering the date the book was written, it is possible that the addressees of these questions were the candidates of qadi who wanted to work in qada organization or the students of the higher law school of the period, Muallimkhana-i Nuwwāb. *Durar al-Hukkām*, prepared by the 15th century Ottoman jurist Molla Khusraw on the basis of Hanafī fiqh books as well as being the reference book for centuries, was included in the program of this school and was taught for three years.

In this study, after giving information about the author, the content and level of the questions that those who had higher law education in the 19th century Ottoman Empire were addressed were emphasized, and a general evaluation was made. The questions and answers in the work were translated into Turkish and included in the last part of the study.

Keywords: Judge, Muallimkhāna-i Nuwwāb, Durar al-Hukkām, Khalil Fawzi Afandi, Risāla-i Imtihāniyya bi-halli Mushkilāti'l-kafāla

Enver Gicic*

التعليم الديني في إقليم السنجق منذ العهد العثماني

يقع إقليم السنجق في وسط البلقان، وأغلب سكانه من البوشناق المسلمين، وهذه المنطقة هي موطنهم الأصلي ومركز تواجدهم بالإضافة للبويسنة والهرسك. أقدم المؤسسات الدينية والتعليمية في السنجق بدأت مباشرة مع وصول العثمانيين وتأسيس مدينة نوفي بازار (1461)، وتشير بيانات المصادر العثمانية القديمة إلى تواجد معلومات عن المدارس الإسلامية في السنجق. بقي نظام التعليم التركي على حاله حتى النصف الثاني من القرن التاسع عشر. المصطلحات والتسميات التي كانت سائدة خلال الحكم العثماني في هذه المنطقة أصولها عربية غالباً، ومنها مصطلحات بالفارسية والتركية أيضاً. مكاتب الصبيان (الكتّاب/الكتاتيب) لعبت دوراً مهماً للغاية في العملية التربوية والتعليمية لأطفال البوشناق الذكور منهم والإناث، وهي أكثر المدارس التي استمرت وقتاً طويلاً في هذه المناطق، وكانت الكتابة في تلك الأثناء بالحروف العربية. استمرت الكتاتيب والمدارس الدينية حتى عام 1912 حيث بدأت حروب البلقان، وبدأ تفكيك وإلغاء التعليم الديني الإسلامي، وتم إغلاق جميع المدارس الدينية في إقليم السنجق وهي 11 مدرسة إسلامية 5 منها في مدينة نوفي بازار بالإضافة إلى دار الحديث ودار القراء، ولم يتبق إلا مدرسة "غازي عيسى بك" الشرعية في مدينة نوفي بازار التي استمرت حتى عام 1946. ونتيجة للأحداث التي عصفت بالبلقان في تسعينيات القرن الماضي فتحت الأبواب للأنشطة الدينية بحرية أكبر من السابق، فنشطت المؤسسات الدينية والتعليمية. ومن أهم المؤسسات التعليمية التي أنشأت خلال العقود الثلاثة الماضية: المدرسة الشرعية "غازي عيسى بك" (1994)، وكلية الدراسات الإسلامية (2001)، ومدرسة القرآن الكريم في السنجق وصربيا. (2010)

كلمات مفتاحية: التعليم الديني، البوشناق، العملية التربوية، كتاتيب، مدارس، أوقاف .

* Prof. Dr., International University of Novi Pazar, Sırbistan.

Osmanlı Döneminden İtibaren Sancak Bölgesinde Dini Eğitim

Özet: Nüfusunun ekseriyeti Müslüman Boşnaklardan oluşan Sancak bölgesi Balkanların merkezinde yer almakta olup Bosna Hersek'in yanında Boşnakların yoğun bir şekilde yerleştiği bölgelerdendir. Sancak'ta köklü din ve eğitim kurumlarının inşası Osmanlı hükümrancılığının bölgeye ulaşması ve Yeni Pazar (Novi Pazar) şehrinin kuruluşuyla beraber başlamıştır (1461). Eski Osmanlı arşivlerindeki bilgiler Sancak'ta dinî medreselerin bulunduğunu doğrulamaktadır. Bölgede Türk eğitim sistemi XIX. yüzyılın ortasında kadar devam etmiş ve Osmanlı hükümrancılığı süresince kullanılan terimlerin ekseriyeti Arapça kökenli olup Farsça ve Türkçe ifadelere de başvurulmuştur. Sıbyan mektepleri (küttâb/ketâtîb), kız-erkek Boşnak çocuklarına yönelik eğitim ve öğretim faaliyetlerinde oldukça önemli rol oynamıştır. Bölgede en uzun süre faaliyet gösterme fırsatı yakalayan bu medreselerde o dönemde yazı için Arapça harfler kullanılmaktaydı. Dinî mektep ve okulların faaliyetleri 1912'de Balkan savaşlarının başlamasına kadar devam etti. Bu tarihten itibaren İslamî din eğitiminin lağvedilme süreci başladı ve 1946'ya kadar faal olan Yeni Pazar'daki Gazi İsa Bey Medresesi hariç Sancak bölgesine bağlı beşinin Yeni Pazar'da yer aldığı toplam on bir medresenin yanı sıra Dâru'l-Hadis ve Dâru'l-Kurrâ' müesseselerinden oluşan şer'î medreselerin tamamı kapatıldı. Bir önceki yüzyılın doksanlı yıllarında gelişen olaylar neticesinde dinî faaliyetlerin eskiye nazaran daha özgür bir şekilde sürdürülmesinin önü açılmıştır. Bunun sonucu olarak dinî kurumlar ve eğitim müesseseleri aktif bir şekilde çalışmalara başladı. Son otuz yılda kurulan en önemli eğitim müesseselerinden bazıları şunlardır: Gazi İsa Bey Medresesi (1994), İslam Araştırmaları Fakültesi (2001), Sancak ve Sırbistan Kur'an-ı Kerim Medresesi (2010).

Anahtar Kelimeler: Dinî Eğitim, Boşnaklar, Eğitim Faaliyeti, Sıbyan Mektepleri, Medreseler, Vakıflar.

Eyüp Öztürk*

Baba Oğul Kur'an'a Hizmet Eden İki Âlim:**Filibeli Kıraat Âlimi Mustafa Abdullah Efendi ve Oğlu Mehmet Tevfik Efendi**

Özet: Filibe, tarihi süreç içinde 1360 tarihinde Lala Şahin Paşa tarafından fethedilmiş, yaklaşık beş asır İslam medeniyetinin tezahürleri olan cami, medrese ve tekke gibi mimari yapılarla donatılmıştır. Evliya Çelebi'nin ifadesiyle Osmanlı medrese sisteminde ihtisas medresesi olarak zikredilen dârü'l-kurrâların yedi tanesi burada mevcuttur. Buradaki medreseler içinde varlığını uzun yıllar devam ettiren Rumeli Beylerbeyi Gazi Şahabettin Paşa'nın yaptırmış olduğu külliye içinde bulunan medresedir. Başta bu medrese olmak üzere burada bulunan medreselerden pek çok âlim yetişmiştir. Nitekim Kadı Abdüllatif Efendi, Alaaddin Ali Çelebi ve şair Revnak Filibe'de yetişen önemli Âlimlerden bazılarıdır. Bu tebliğde kaynakların verdiği imkân çerçevesinde Şeyhü'l-Kurrâ olup Filibe'de Kur'an-ı Kerim eğitim ve öğretimini üst düzeyde vermiş olan Mustafa Abdullah Efendi ve oğlu Mehmet Tevfik Efendi ele alınacaktır. Mehmet Tevfik Efendi, Osmanlı dönemi şeyhü'l-kurrâlarından Filibeli Mustafa Abdullah Efendi'nin oğludur. Bu sebeple Kurrâzâde lakabıyla tanınmış olup h.1256/m.1841 yılında günümüz Bulgaristan topraklarında bulunan dönemin Edirne Vilayeti Filibe Sancağında doğmuştur. İlköğrenimini ve hafızlığını doğduğu şehir Filibe'de tamamlamış, sırasıyla Rüştîye mektebi ve Şehabettin medresesinde tahsil görmüştür. Sonrasında İstanbul'a giderek Şeyhü'l-Kurrâ Hafız Abdullah Efendi'den Kıraat ilmini tamamlamıştır. Buradaki eğitimini tamamladıktan sonra tekrar Filibe'ye dönmüştür. Bir müddet burada tedris faaliyeti yürütmüş, 1877-78 Osmanlı-Rus harbi neticesinde Filibe, Bulgarların istilasına uğramış, kitapları dâhil olmak üzere hiçbir eşyasını alamadan İstanbul'a ve arkasından da Mudurnu'ya geçmiştir. 1929 yılında Mudurnu'da vefat etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Filibe, Mehmet Tevfik Efendi, Şeyhü'l-Kurrâ.

* Öğr. Gör., Kırklareli Üniversitesi, Türkiye.

**Father and Son, Two Scholars Serving the Qur'an:
Reading Scholar Mustafa Abdullah Efendi From Plovdiv And His Son Mehmet
Tevfik Efendi**

Abstract: In the historical process, Plovdiv was conquered by Lala Sahin Pasha in 1360 and was provided with architectural monuments such as mosques, madrasahs, and lodges, which have been expressions of Islamic civilization for over five centuries. In the words of Evliya Çelebi, seven of the *dârü'l-kurra* (Madrasah department that teaches the methods of reading the Qur'an), which were mentioned as specialized madrasahs in the Ottoman madrasah system, are available here. It is the madrasah in the Islamic-Ottoman social complex built by Rumelian Governor Gazi Sahabettin Pasha, which has existed for many years among the madrasahs here. Many scholars were trained in the madrasahs in here, especially in this madrasah. Fore xample, the Muslim Judge Abdullatif Efendi, Alaaddin Ali Celebi and poet Revnak are some of the important scholars who grew up in Plovdiv. Mustafa Abdullah Efendi and his son Mehmet Tevfik Efendi, who were Sheikh al-Qurra and gave high-level education and training of the Qur'an in Plovdiv, will be elaborate in this paper within the opportunities provided by the resources. Mehmet Tevfik Efendi is the son of Mustafa Abdullah Efendi from Plovdiv, one of the Sheikh al-Qurra of the Ottoman period. For this reason, he was known by the nickname of Kurrazade and was born in the Plovdiv Sanjak of the Edirne Province of the period in the territory of today's Bulgaria in 1256 (hegira calendar)/1841 (gregorian calendar). He completed his primary education and became a hafiz in Plovdiv, the city where he was born, and studied at the Ottoman Junior High School and Sehabettin Madrasah, respectively. Afterwards, he went to Istanbul and completed the science of recitation from Şeyhu'l-Qurra Hafiz Abdullah Efendi. After completing his education there, he returned to Plovdiv. He carried out educational activities in Plovdiv for a while. Plovdiv was invaded by the Bulgarians as a result of the Ottoman-Russian war of 1877-78, and he went to Istanbul and then to Mudurnu without taking any of his belongings, including his books. He died in 1929 in Mudurnu.

Keywords: Plovdiv, Mehmet Tevfik Efendi, Seyhu'l-Qurra.

Fahri Avdiya*

Analysis of Waqfs Established in Kosovo during the Ottoman Rule

Abstract: Waqfs were established in Kosovo immediately after the arrival of the Ottomans. They played an important role not only in the transmission of Ottoman culture, but also in the Islamization of Albanians. In addition to religious and educational sectors, the waqf supported the provision of fundamental requirements for citizens, such as job opportunities, medical care, food for the hungry, and so on. The earliest waqfs in Kosovo were primarily large complexes known as külliye, which typically included a mosque, a school, and other waqfs that generated material income, such as stores, mills, inns and money foundations, and were generally established by sultans and statesmen. However, later on, particularly during the 19th century and the beginning of the 20th century, we see a significant difference, with the majority of the waqfs established being shops and monetary foundations. A study showed 224 Ottoman architectural structures in Kosovo, including religious, educational, commercial, social, military and governmental institutions.

The main goal of this article is to look at the established waqfs in Kosovo and their activities during the ottoman period. We will discuss about the waqfs established by people of different classes, such as sultans, statesmen, clergy, and even ordinary people known as reaya.

Keywords: Kosovo, Waqf, Ottomans, Islam, Albanians.

* Dr. Sc., Kosova.

Osmanlı Döneminde Kosova'da Kurulan Vakıfların Analizi

Özet: Kosova'daki Vakıfların kurulması, Osmanlı'ların bölgeye gelişine kadar uzanmaktadır. Vakıflar sadece Osmanlı kültürünün yayılmasında değil, Balkan halklarının İslamlaştırılmasında da önemli bir rol oynamıştır. Kosova'daki vakıflar, din ve eğitim kurumların yanı sıra sağlık ve diğer tüm sosyal kurumlarını desteklemiştir. Bugüne kadar konuyla ilgili somut bir araştırma yapılmış olmamasına rağmen, yapılan bazı araştırmalara göre bugün Kosova'da başta ibadet yerleri olmak üzere eğitim ve ticaretle alakalı, sosyal, askerî ve sivil 224 adet Osmanlı mimari eserinin var olduğu bilinmektedir. Bu makalenin temel amacı, Osmanlı döneminde Kosova'da kurulan vakıfları ve faaliyetlerini incelemektir. Bu amaçla padişahların, devlet adamlarının ve din adamlarının hatta reyanın kurduğu vakıflar tespit edilerek üzerinde çalışılmıştır. Araştırmamızdan hareketle Osmanlı'nın Kosova'ya ilk gelişinde vakıfların genellikle sultanlar tarafından kurulduğunu söyleyebiliriz. Ancak son dönemde vakıfların daha çok yerli ayanlar ve reaya tarafından kurulduğu görülmektedir. Padişah ve ayanların vakıfları büyük külliyelerden oluşurken reyanın vakıfları genellikle çeşme ve dükkân gibi küçük vakıflardan oluşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kosova, Vakıf, Osmanlı, İslam, Arnavutlar.

Fehim Ahmet*

Batı Trakya’da Sosyal Hayatta Türk-İslâm Kültürünün Rolü

Özet: Balkan Coğrafyası, Osmanlı’nın ayak basmasıyla büyük bir değişim ve dönüşümün yaşandığı topraklardır. Bu coğrafyaya gelip yerleşen akıncılar, alperenler, dervişler, erenler bu toprakların her yönüne etki eden unsurlar olmuşlardır. Buralarda yaşayan toplulukların diline, dinine, kültürüne, geleneklerine, sosyal yaşamına katkılar sunmuşlardır. Yunanistan sınırları içinde hukuki statüsü Lozan Antlaşması ile belirlenmiş olan Batı Trakya Müslüman Türkleri’nin günümüze kadar varlığını sürdürebilmiş olması, mensup olduğu Türk-İslâm ailesinin özelliklerine bağlı olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle tarih boyunca bu özelliğini sosyal hayatın içinde canlı tutmuş, gelecek kuşaklara da aktarılmasında birçok çalışmaları ortaya koymuştur. Din, dil, gelenek ve görenekler, toplumları ayakta tutan temel unsurlardır. Genel itibariyle Balkanlarda yaşayan Türkler, kendilerine ait olan bu değerleri muhafaza etmek, canlı tutmak ve dinî-kültürel geleneklerini yaşatmak için bilinçli olarak hareket etmektedirler. Batı Trakya’da pek çoğu Anadolu’daki geleneklerle paralellik arz eden düğün, sünnet, doğum, ölüm gibi önemli günlerde mevlit okutma geleneği, hatim cemiyetleri, hafızlık törenleri, vaazlar, özel kandil programları, ramazanlar, sahur davulları, iftar topları, teravîh namazları, kurbanlar, aşure etkinlikleri, Hıdırellez kutlamaları gibi yoğun bir kültür birikimi yaşanmaktadır. Pîr-i Türkistan olarak bilinen Ahmet Yesevî’nin müridlerini Anadolu’ya, Rumeli’ye göndermesiyle bu bölgelerde tekkeler vasıtasıyla birçok unsurun İslâm diniyle tanışması sağlanmıştır. Bugün Balkanlar’ın birçok bölgesinde Sarı Saltuklar’ın, Horasan dervişlerinin, Hacı Bektaş-ı Velî’nin izlerini bulmak mümkündür. Balkanlar’da gerçek anlamda din, kültür ve kimlik hareketleri Osmanlı Devleti’nin Rumeli’ye geçişiyle başlamıştır. O tarihlerden günümüze kadar tüm Balkanlar’da din olarak İslâm, kültür ve kimlik olarak da Türk kültürü ve kimliği, özelliklerini muhafaza ederek gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din, Kimlik, Kültür.

* Gümülcine Müftü Yard., Yunanistan.

The role of Turkish-Islamic Culture in social life in Western Thrace

Abstract: The Balkan Geography is the land where a great change and transformation was experienced with the footsteps of the Ottoman Empire. The raiders, alperens, dervishes and saints who came and settled in this geography have been the factors affecting very aspect of these lands. They contributed to the language, religion, culture, traditions and social life of the communities living here. It is possible to say that the existence of the Western Thrace Muslim Turks, whose legal status was determined by the Treaty of Lausanne within the borders of Greece, depends on the characteristics of the Turkish-Islamic family to which they belong. For this reason, it has kept this feature alive in social life throughout history and has put forward many studies in transferring it to future generations. Religion, language, traditions and customs are the basic elements that keep societies alive. In general, Turks living in the Balkans act consciously to preserve these values that belong to them, to keep them alive and to keep their religious-cultural traditions alive. In Western Thrace, many of them are in parallel with the traditions in Anatolia, the tradition of reciting mawlid on important days such as weddings, circumcision, birth, death, hatim societies, memory ceremonies, sermons, sacred religious night programs, Ramadans, sahur drums, iftar canon, tarawih prayers, There is an intense cultural accumulation such as sacrifices, Ashura events, Hıdırellez celebrations. When Ahmet Yesevi, known as Pir-i Turkistan, sent his followers to Anatolia and Rumeli, many elements were introduced to the religion of Islam through lodges in these regions. Today, it is possible to find traces of Sarı Saltuks, Horasan dervishes, and Hacı Bektaş-ı Veli in many parts of the Balkans. The real sense of religion, culture and identity movements in the Balkans started with the transition of the Ottoman Empire to Rumelia. From those dates until today, Islam as a religion, Turkish culture and identity as a culture and identity has survived in all the Balkans by preserving its characteristics.

Keywords: Religion, Turkish culture, Identity.

Feim Gashi*

Kosova'da Dinî Hayat

Özet: Yugoslavya'nın yıkılmasından sonra bağımsızlığını kazanan son ülke Kosova Cumhuriyeti'dir. Kosova ayrıca Balkan ülkeleri arasında en genç ve en yüksek Müslüman nüfusuna sahip olan ülkedir. Bunun yanı sıra hem batı hem de doğu kaynaklı yeni dinî akımların istilasına uğramış durumdadır. Bir dönemler iddia edildiği gibi dinin yerini bilim alacaktır söylemleri değer görmüş olsa da günümüzde bunun gerçekleşmediğinin en önemli göstergelerinden biri de bu tür dinî akımların hızlı yayılması olduğu kanaatindeyiz. Ayrıca son iki yıldır yaşamakta olduğumuz pandemi ve onun getirmiş olduğu anksiyete, kaygı ve korkunun azalmasına dinî inançların önemli katkıları olduğunu söylemek mümkündür. Zira pandemi ile ilgili yapılmış çalışmaların büyük birçoğunda dinî inancın diğer krizler karşısında olduğu gibi bu konuda da olumlu etkiler sağladığı görülmüştür. Başka bir ifadeyle, din her toplumda olduğu gibi Kosova toplumunda da önemli bir yere sahiptir. Biz de Kosova Cumhuriyeti'nin coğrafi konumunu, tarihini, toplum yapısını, din yapısını ve ayrıca Balkan coğrafyasındaki önemini dikkate alarak "Kosova'da Dini Hayat" başlıklı çalışmayı gerçekleştirmeye çalışacağız. Çalışmada hem literatür hem de alan uygulaması ile Kosova halkının din konusundaki düşünce ve yaşayışlarını tespit etmeyi hedefliyoruz.

Anahtar Kelimeler: Kosova, Din, Hayat.

* Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Türkiye.

Religious Life in Kosovo

Abstract: The last country to gain independence after the collapse of Yugoslavia is the Republic of Kosovo. Kosovo is also the country with the youngest and highest Muslim population among the Balkan countries. In addition, it has been invaded by new religious movements originating from both the West and east. Although the discourse that science will replace religion, as it was once claimed, was appreciated, we believe that one of the most important indicators that this did not happen today is the rapid spread of such religious movements. In addition, it is possible to say that religious beliefs have contributed significantly to the pandemic that, anxiety and fear it has brought. Because, in most of the studies on the pandemic, it has been seen that religious belief has positive effects in this regard as well as in the face of other crises. In other words, religion has an important place in Kosovo society as it does in every society. We will try to carry out the study titled "Religious Life in Kosovo", taking into account the geographical location, history, social structure, religious structure of the Republic of Kosovo and also its importance in the Balkan geography. In this study, we aim to determine the thoughts and life styles of the people of Kosovo on religion with both literature and field application.

Keywords: Kosovo, Religion, Life.

Gezim Selaci*

Secularism As Political Engineering and Identity Politics in Kosovo

Abstract: Kosovo is a “secular state” as per its Constitution and has a relatively strong tradition in secular politics. In terms of religious affiliation, Kosovo society is composed of Muslim majority population and Christian population. However, secularism and, in particular, Islam in Kosovo is used as a political engineering strategy in identity politics by the political elite as a way of constituting the Oriental ‘other’ about construction of a ‘Western’ or ‘European’ identity is aimed. This paper argues that political secularism in Kosovo is used as part of identity politics aiming at affirming Kosovo’s Western and European political and cultural orientation. In this, Islam and Islamic practices, especially those appearing in public, are identified as a problem; a hindrance to its society and the state’s path towards its Western ambitions and European integration. Because of that, state intervention is called on, either to limit these practice being exposed in public or to intervene in the public sphere to ‘maintain its secularity’. However, it is argued that by intervening in the public sphere in this manner and relation to a particular belief or religious practices, the state violates the basic principle of secular politics: that the state maintains its neutrality in the public sphere and itsequi distance from the different beliefs and worldviews in the public sphere.

Keywords: Kosovo, Secularism, Identity Politics, Orientalism, Western Orientation, European Integration.

* Dr., Prishtina Üniversitesi “Hasan Prishtina”, Kosova.

Kosova'da Siyaset Mühendisliği ve Kimlik Siyaseti Olarak Sekülerizm

Özet: Anayasasına göre Kosova “laik bir devlettir” ve laiklik siyaseti nispeten güçlü bir geleneğe sahiptir. Dinî yapısı açısından Kosova toplumu Müslüman çoğunluk ve Hıristiyan nüfustan oluşmaktadır. Bununla birlikte, laiklik ve özellikle Kosova'da İslam, siyasi elitler tarafından, Doğulu 'öteki'ni oluşturmanın bir yolu olarak kimlik siyasetinde bir siyasi mühendislik stratejisi olarak kullanılmaktadır. Bu makale, Kosova'daki siyasi laikliğin, Kosova'nın Batı ve Avrupa siyasi ve kültürel yönelimini teyit etmeyi amaçlayan kimlik politikalarının bir parçası olarak kullanıldığını savunuyor. Bunda İslam ve İslami uygulamalar, özellikle kamuoyuna yansıyanlar sorun olarak tanımlanmakta; toplumuna ve Batı emellerine ve Avrupa entegrasyonuna giden devlet yoluna bir engel olarak algılanıyor. Bu itibarla, devlet, ya bu uygulamaların kamusal alanda ortaya çıkmasını sınırlamak ya da laikliğini korumak için kamusal alana müdahale etmek için müdahaleye başvuruyor. Ancak, kamusal alana bu şekilde müdahale ederek, belirli bir inanç veya dini uygulamasını ihlal ediyor. Bu şekilde devletin, kamusal alanda tarafsızlığı ve kamuya eşit mesafede olması, kamusal alandaki farklı inançlara riayet edilmesini, seküler siyasetin temel ilkelerini göz ardı ettiğini görüyoruz.

Anahtar Kelimeler: Kosova, Laiklik, Kimlik Siyaseti, Oryantalizm, Batı Yönelimi, Avrupa Entegrasyonu.

İsa Akpınar*

Bir Edebî Muhit Olarak II. Bayezid Dönemi Edirne Sarayı

Özet: Klasik edebiyat, teşekkül devrinden itibaren iktidar ve nüfuz sahibi zümrelerin etrafında şekillenmiştir. Bu hâlin tezahürü olarak Yıldırım Bayezid'in saltanatının ilk yıllarında Osmanlı ülkesi, önemli bir edebiyat merkezi olmaya başlamıştır. Çelebi Mehmed ve II. Murad döneminde giderek genişleyen bu merkez, Fâtih Sultan Mehmed'in tahta çıkışıyla birlikte asıl büyük gelişimi kaydeder. II. Bayezid dönemi ise gerek şair sayısındaki artış gerekse edebî hayatın farklı şehirlere yayılması açısından bir kemâl devri olarak nitelenebilir.

İstanbul'un fethedildiği 1453 yılına kadar, önce Bursa daha sonra Edirne; devletin payitahtı olması itibariyle dönemin siyasî, ilmî ve kültürel hayatının merkezi konumundaydı. Edirne, İstanbul'un fethinden sonra da uzun süre önemini korumaya devam etmiştir. Bu dönemde Edirne Sarayı, Avrupa seferlerinde padişahların konaklama yeri olmasının yanı sıra sulh zamanlarında da bir sayfiye işlevi görmekteydi. Osmanlı sultanının Edirne'de bulunduğu zamanlar hem burada yaşayan şairler hem de başta İstanbul olmak üzere sair yerlerdeki edebiyatçılar için oldukça önemliydi. Edebî faaliyetlerin yoğunluk kazandığı bu dönemi, biyografi ve tarih kaynaklarından takip etmek mümkündür. Bu tebliğde, II. Bayezid'in tahtta bulunduğu 1481-1512 yılları arasındaki Edirne Sarayı çevresindeki edebî faaliyetler biyografik kaynaklar, arşiv kayıtları ve metinler üzerinden ele alınacaktır. Öncelikle bu dönemde Edirne'de kaleme alınan ve saraya sunulan edebî eser ve şiirler tespit edilecektir. Sonrasında, bu metinler hâmi-şair münasebetleri açısından değerlendirilerek dönemin içtimaî ve siyasî hadiselerinin edebiyattaki akisleri üzerinde durulacaktır. Son olarak edebî ve kültürel hayat yönüyle Edirne ile dönemin başkenti İstanbul mukayese edilecektir.

Bu tebliğle, II. Bayezid dönemi Edirne Sarayı etrafındaki edebiyat hayatının bütün veçheleriyle değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Böylelikle hem klasik Türk edebiyatı hem de şehir tarihi çalışmalarına katkı sağlanması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: II. Bayezid, Edirne Sarayı, Edebî Muhit, Şair, Şiir.

* Dr., Millî Eğitim Bakanlığı, Türkiye.

As a Literary Circle Edirne Palace in the II. Bayezid Period

Abstract: Classical literature has been shaped around ruling and influential coteries since its formation period. As a reflection of this situation, the Ottoman country started to become an important literary center in the first years of Yıldırım Bayezid's sultanate. This center, which gradually expanded during the period of Çelebi Mehmed and Murad II, shows the real great development with the accession of Fatih Sultan Mehmed to the throne. Bayezid II reign, on the other hand, can be characterized as a maturity period in terms of both the increase in the number of poet sand the spread of literary life to different cities.

Until 1453, when Istanbul was conquered, first Bursa and then Edirne, as the capital of the state, was the center of the political, scientific and cultural life of the period. Edirne continued to maintain its importance for a long time after the conquest of Istanbul. In this period, Edirne Palace was used as a place to stay for the sultans during the European expedition, as well as a summer residence in times of peace. The times when the Ottoman sultan was in Edirne were very important for both the poets living here and other poets in other places, especially in Istanbul. It is possible to follow this intense literary period, from biography and historical sources. In this paper, the literary activities around the Edirne Palace between the years 1481-1512, when Bayezid II was on the throne, will be discussed through biographical sources, archive records and texts. First of all, literary Works and poems written in Edirne and presented to the palace during this period will be determined. Afterwards, these texts will be evaluated from the perspective of patron-poet relations, and the reflections of the social and political events of the period in literature will be emphasized. Finally, Edirne will be compared with the Istanbul, the capital of the period, in terms of literary and cultural life.

This paper, it is aimed to evaluate all aspects of the literary life around the Edirne Palace during the Bayezid II period. Thus, it is aimed to contribute to both classical Turkish literatüre and urban history studies.

Keywords: Bayezid II, Edirne Palace, literary Circle, Poet, Poem.

İshak Kızılaslan*

Osmanlı'da Dâru'l-kurrâlar: Makedonya Örneği

Özet: Kur'an'ı sonraki nesillere aktarmak erken dönemden itibaren Müslümanların üzerinde titizlikle durdukları konulardan olmuştur. Hulefâ-i râşidîn döneminden itibaren kurulmuş olan İslam devletleri, Kur'an öğretimini gerçekleştirecek okullar kurmuşlardır. Bölgesel olarak isim ve metotlarında farklılık görülse bile, bunlar bir çeşitlilik anlamında İslam ilmî hayatına büyük bir zenginlik katmıştır. Küttâb, Dâru't-ta'lim, Dâru'l-ulûm, Dâru'l-kurrâ, Medrese, Halve, Mesîd, Sıbyân Mektebi, Dâru'l-Kur'ân bu eğitim müesseselerinden bazılarıdır. Her alanda İslâmî ilimlerin nakline dair hem öğretim hem de yazın tekniği açısından birçok yenilikler yapmış olan Osmanlı döneminde Kur'an eğitiminin verildiği okullar "Dâru'l-kurrâ" olarak isimlendirilmiştir. Bu okullarda başlangıç seviyesinden hafızlık eğitimine kadar Kur'an eğitimi verilmekte idi. Ayrıca ilmi kıraat eğitimi de buralarda verilirdi. Selâtin camileri başta olmak üzere camilerin müştemilâtında bulunan ve yine müstakil olarak da inşa edildiği görülen bu kurumlar zamanla hafızlık ve kıraat eğitiminin merkezi haline gelmiştir. Sıbyân mektepleri ile temel Kur'an eğitimi alan talebeler peşinden alt seviyedeki Dâru'l-kurrâlarda hafızlığını ikmâl ettikten sonra üst seviyedeki Dâru'l-kurrâlarda kıraat eğitimi tamamlamıştır. Burada hoca olarak vazife yapanların mehâric-i hurûf, sıfât-ı hurûf gibi tecvîd konularında ehil olmaları ve ayrıca kırâat-ı seb'a ve kırâat-ı aşere okutacak derecede ilim sahibi olmaları ve aynı zamanda hüsn-i tilâvete sahip olmaları şart olarak koşulmuştur. Beş asrı aşan bir süre Balkanlar'da hâkim olan Osmanlı Devleti buralarda Kur'an eğitimi vermek üzere Dâru'l-kurrâlar açmıştır. Sadece devletin değil bir vakıf devleti olması dolayısıyla şahısların ve özel yapılanmaların da işin içerisine dâhil edildiği bir şekilde birçok sayıda Kur'an öğretim merkezleri kurulmuştur. Bu tebliğ, Makedonya'da kurulmuş olan Dâru'l-kurrâları merkeze alarak genel hatları ile Osmanlı dönemi Dâru'l-kurrâlarını konu edinmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kur'an Eğitimi, Dâru'l-kurrâ, Osmanlı, Makedonya.

* Öğr. Gör. Dr., Marmara Üniversitesi, Türkiye.

Dāru'l-Kurrās in Ottoman: The Case of Macedonia

Abstract: Transmitting the Qur'an to the next generations has been one of the issues that Muslims have focused on since the early period. The Islamic states, established schools to teach the Qur'an. Even if there are regional differences in their names and methods, they have added a great richness to Islamic scientific life in terms of diversity. Küttāb, Dāru't-ta'līm, Dāru'l-ulūm, Dāru'l-kurrā, Madrasa, Halve, Mesīd, Sıbyān School, Dāru'l-Kur'an are some of these educational institutions. The schools where Qur'an education was given in the Ottoman period were named "Dāru'l-kurrā". In these schools, Qur'an education was given from the beginner level to the hafız training and the science of recitation. These institutions, which are located in the out buildings of the mosques, especially the Sultan mosques, have become the center of hifz and recitation education over time. The students, who received basic the Qur'an education at Sıbyān schools, completed their recitation education at the higher level Dāru'l-kurrās after completing their memorization at the lower level Dāru'l-kurrā. Here, it is stipulated that those who work as teachers should be competent in tajwād subject, as well as have knowledge enough to teach seven and ten qira'at, and at the same time have good recitation. The Ottoman Empire, which was dominant in the Balkans for more than five centuries, opened Dāru'l-kurrās to give Qur'an education there. Since it is not only the state but also individuals and private organizations, because of the idea of being foundation state, have been established many Qur'an teaching centers. This paper focuses on the Dāru'l-kurrās established in Macedonia and deals with the Ottoman period Dāru'l-kurrās in general terms.

Keywords: Qur'an Education, Dāru'l-kurrā, Ottoman, Macedonia. Rumeli Coğrafyası

Kamil Yelek*

**Rumeli Coğrafyası Osmanlı Âlimlerinden Sofyalı Bâlî Efendi'nin Para Vakıflarıyla
İlgili Yazdığı Mektupların İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi**

Özet: Osmanlı devletinde para vakıflarının meşruiyetine dair yoğun ve oldukça şiddetli münakaşalar yaşanmıştır. Özellikle bu tartışmaların yaşandığı 16. yüzyılda söz konusu meseleyle ilgili bir dizi risale ve mektubun yazıldığı müşahede edilmektedir. İlk önce Osmanlı Şeyhülislâmlarından İbn Kemal (öl. 940/1534) kaleme aldığı risalesinde para vakıflarının caiz olduğunu savunmuş, daha sonra karşı tarafta yer alan Çivizâde (öl. 954/1547) bu vakıfların meşruiyetini tartışma konusu yaparak yasaklanması için ciddi bir gayret göstermiştir. Nihayetinde Çivizâde, dönemin padişahı olan Kanûnî Sultan Süleyman'ı etkilemiş, bunun neticesinde padişah tarafından çıkartılan bir ferman/kararla (emr-i şerif) para vakıfları yasaklanmıştır. Bu uygulamanın yasaklanmasından sonra Rumeli coğrafyası Osmanlı âlimlerinden ve aynı zamanda Halvetî şeyhi olan Sofyalı Bâlî Efendi (öl. 960/1553), bir dizi mektup kaleme alarak tepkisini ortaya koymuştur. Para vakıflarıyla ilgili cereyan eden tartışmalara dâhil olan Bâlî Efendi, devrin padişahı Kanûnî Sultan Süleyman'a, Çivizâde'ye ve Şah Çelebi'ye yazdığı bu mektuplarda para vakıflarını yasaklamanın yol açtığı zararları ve bunların sakıncalarını izah etmeye çalışmıştır. Bu tebliğde, Bâlî Efendi'nin para vakıflarıyla ilgili mektupları İslam hukuku açısından incelenerek bazı değerlendirmelerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Para Vakıfları, Sofyalı Bâlî Efendi, Kanûnî Sultan Süleyman, Çivizâde.

* Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Türkiye.

The Letters Of Sofyalı Balı Efendi Who Is An Ottoman Scholar From Rumelian Geography Regarding Cash Waqfs And The Evaluation Of Them From The Perspective Of Islamic Law

Abstract: There were intense and quite harsh discussions about the legitimacy of cash waqfs in the Ottoman state. Especially in the 16th century, during these debates, it is observed that a number of treatises and letters were written about the issue in question. First of all, Ibn Kemal (d. 940/1534), one of the Ottoman Shaykh al-Islams, defended the permissibility of cash waqfs in his booklet, and then Çivizāde (d. 954/1547), who was on the opposite side, made a serious effort to forbid these waqfs by discussing their legitimacy. Ultimately, Çivizāde influenced Sultan Suleiman, and as a result, cash waqfs were forbidden with an edict/decision issued by the sultan. After the forbiddance of this practice, Sofyalı Bālī Efendi (d. 960/1553), one of the Ottoman scholars of the Rumelian geography and also a Halvetī order sheikh, reacted by writing a series of letters. Bālī Efendi, who was involved in the discussions about cash waqfs, wrote letters to Sultan Suleiman, Çivizāde and Shah Çelebi and he tried to explain the harms caused by forbidding these waqfs and their drawbacks in these letters. In this paper, some evaluations will be made by examining the letters of Bālī Efendi about cash waqfs in terms of Islamic law.

Keywords: Islamic Law, Cash Waqfs, Sofyalı Bālī Efendi, Sultan Suleiman, Çivizāde.

Mehdin Çiftçi*

Osmanlı İlmiye Sistemine Giriş Yöntemi Olarak İntisab Uygulaması ve Rumeli'deki Yansımaları

Özet: Merkezîyetçi bir anlayışla yönetilen Osmanlı Devleti'nde ilmiye sisteminde yükselmek, toplum ve ulemâ nezdinde itibarlı bir yer edinebilmek için medreselerde okunması gereken dersleri veya kitapları belirli bir sıra içerisinde okumuş olmak ve bu süre içerisinde etkili çevrelerle iyi ilişkiler kurmak gerekirdi. Bu süreçte yönetim kademelerinde söz sahibi olan, hatırı sayılan veya elinde yetki bulunan birisine dayanmak, onun mânevî nüfuzu ve kefaleti altına girmek ve bu yolla vazife tevcih edecek olan merkezî yönetimin güvenini kazanmak gerekirdi. İntisâb mekânizması denen bu uygulamaya göre başkentte bulunan ve tanınan bir aileden gelen kişilerin, ilmiye mensupları arasına girmesi daha kolay olsa da eğitim sürecinde güçlü şahısların desteğini almak (himayesini ve kefaletini elde etmek), ilmiye mesleğine yeni girecek birisi için son derece önemliydi. Bu mekanizma içerisinde babaları veya yakınları yüksek mevkilerde bulunanlar, diğerlerine göre çok daha avantajlı durumdaydılar. Bu meslekte ilerlemek isteyen kişilerin güçlü bir hâmi ve kefil bulmaları ve manen onların kapı halkından sayılmaları durumunda onların bir işe girme imkânları çok daha kolay olurdu. Merkezî otoritenin, devlet kademelerinde güvendiği kişileri istihdam etme amacına dayandığı anlaşılan bu ilişkiler ağı, belirli kurallara dayanmaması ve daha ziyade *nüfuz ticareti* üzerine kurulması sebebiyle suistimale de çok açıktı. Nitekim bu uygulama zamanla liyakati geri plana itmiş ve iltimas kaynaklı bazı problemlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. İşte bu tebliğde mevcut uygulamanın mahiyeti/tarihi arka planı verilecek ve Rumeli bölgesindeki yansımaları incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı İlmiye Teşkilatı, Medreseler, İntisab, Rumeli, Merkezîyetçilik.

* Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye.

Intisab Application As a Transitional Method to The Ottoman Ilmiye System And Its Reflections In Rumeli

Abstract: In the Ottoman Empire, which was governed by a centralist approach, in order to rise in the ilmiye system and to gain a respectable place in the society and the scholars, it was necessary to read the courses or books that should be read in the Madrasahs in a certain order and to establish good relations with influential circles during this time. In this process, it was necessary to rely on someone who has a say in the management levels, who is respected or who has authority, and to be under his spiritual influence and surety and in this way, it was necessary to gain the trust of the central administration, which would give the task. Although it was easier for people from a well-known family in the capital to be among the members of the ilmiye according to this practice called the intisab mechanism (patronage), it was extremely important for someone new to the ilmiye profession to get the support of powerful people (to obtain their protection and bail) during the education process. In this mechanism, those whose fathers or relatives held high positions were in a much more advantageous position than the others. It would be much easier for people who want to move forward in this profession to find a strong patron and guarantor, and if they were considered spiritually one of the door people, it would be much easier for them to get a job. This network of relations, which was understood to be based on the aim of the central authority to employ people whom it trusted at the state levels, was also very open to abuse as it was not based on certain rules and was rather based on influence trade. As a matter of fact, this practice has pushed merit to the background over time and caused some problems caused by favoritism to arise. In this communicate, the nature/historical background of the current application will be given and its reflections on the Rumeli region will be examined.

Keywords: Ottoman Ilmiye System, Madrasahs, Intisab Mechanism (Patronage), Rumeli, Centralism.

Mehmet Cemal Öztürk*

“Mecmû'ât-i Mektûbât-i Mukaddese” Adlı Eserin Tanıtımı

Özet: *Mecmû'ât-i Mektûbât-i Mukaddese* isimli mecmuanın bilinen tek nüshası, Konya Koyunoğlu Müzesi ve Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Güzel ve okunaklı rık'a hattıyla yazılı bu mecmuada 90 civarında mektup bulunmaktadır. 44 varaktır. İstinsah tarihi ve müstensihî kayıtlı değildir. *Mecmûâ*'nın yazarı olarak Üsküp İstihkam Livası Mustafa Şükrü Paşa kaydedilmiştir. Şükrü Paşa (v.1330/1912), Sertarîk Şeyh Ali Efendi el-Cerrâhî'nin halîfelerindendir. Asker Mektebi'nden mezun olduktan sonra bir müddet pâdişâh yaverliğinde bulunmuş, Üsküp İstihkâm Livâlığı'ndan emekli olmuştur. Vefatında Eyüp Sultan'daki Sertarîkzâde Pazar tekkesindeki türbede, defnedilmiştir. *Mecmû'ât-i Mektûbât-i Mukaddese*'de; Peygamber Efendimiz [s.a.v.]'in Mektupları [Name-i Saadetleri], İmam Hasan [r.a.] ve Hz. Hüseyin [r.a.]'ın mektupları, Hulefâ-i Râşidîn hazretlerinin mektupları, ashâb-ı kirâmdan bazı mektuplar ile Cüneyd-i Bağdâdî'nin, İbn-i Semmak'ın, Meryem Dârâ'nın, Hz. Pir Ahmed Rifâî'nin Hz. Pir İbrahim Düssuki'nin, Şeyh-i Ekber'in Fahreddin Razi'ye (ve tercümesi), Şems-i Tebrizi'nin Hz. Mevlânâ'ya, Hz. Hüdâyî'nin on, Hz. Niyâzî Mısırî'nin iki, Hz. Sezai'nin yirmi yedi, Lali Mehmet Efendi'nin bir, Erzurumlu İbrahim Hakki'nin bir, Haşim Baba'nın bir ve Hacı Bayram Veli'nin bir mektubu yer almaktadır. Ayrıca, Hz. Ali'nin (r.a.) münacatı ve Hz. Mevlana'nın fukarasına vasiyeti de kaydedilmiştir. Mektûbât denildiğinde genelde bir zâtın mektuplarının bir araya getirildiği eserler anlaşılmaktadır. Bu şekilde derleme bir mektubat varsa da nadir bir çeşit olduğu düşünebiliriz. Sûfilerin mektuplarının pek azının yayınlanabildiği, bunların dışında yazma halinde daha birçok mektubâtın olduğu muhakkaktır. Tebliğimizde, eserde kimlerin, hangi mektuplarının ne amaçla seçildiğine dair giriş mahiyetinde bir izahat bulunmadığından, mektuplar ve yollandıkları şahıslar, konuları ile bu mektuplarla ilgili varsa çalışmalar tesbit edilecektir. Ayrıca başka bir nüshası olmayan mektup/mektuplar varsa onlar da ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mecmua, Mektubât, Şükrü Paşa.

* Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, Türkiye.

Introduction of the book named *Mecmû'ât-i Mektûbât-i Mukaddese*

Abstract: The only known copy of *Mecmû'ât-i Mektûbât-i Mukaddese* is in Konya Koyunoğlu Museumand Library. There are around 90 letters in this magazine written in beautiful and legible rik'a calligraphy. It is 44 leaves. The copy date and copy are not registered. Mustafa Şükrü Pasha, the Skopje Engineer Liva, was recorded as the author of the journal. Şükrü Pasha (d.1330/1912) is one of the caliphs of Sertarîk Şeyh Ali Efendi al-Cerrâhî. After graduating from the Military School, he served as the aide-de-camp of the sultan for a while and retired from the Skopje Engineering Liv. He was buried in the mausoleum in the Sertarîkzâde Pazar lodge in Eyüp Sultan when he died. In *Mecmû'ât-i Mektûbat-i Mukaddese*; Letters of the Prophet [s.a.v.], Imam Hasan [r.a.] and Hz. The letters of Hüseyin [r.a], the letters of Hulefâ-i Raşidîn, some letters from the Companions, the letters of Cüneyd-i Bağdâdî, İbn-i Semmak, Meryem Darâ, Hz. Pir Ahmed Rifai's Hz. Pir İbrahim Düssuki's, Şeyh-i Ekber's to Fahreddin Razi (and its translation), Şems-i Tabrizi's Hz. Mevlana, Hz. Hüdayi's ten letters, Hz. Two letters of Niyazî Mısırî, Hz. There are twenty-seven letters of Sezai, one letter from Lali Mehmet Efendi, one letter from Erzurumlu İbrahim Hakkı, one letter from Haşim Baba and one letter from Hacı Bayram Veli. Also, St. Ali [r.a.]'s munajat. The will of Mevlâna to his dervishes was also recorded. When the term “Mektubat” (The Letters) is mentioned, it is generally understood that works in which the letters of a person are brought together. If there is a letter compiled in this way, we can consider it to be a rare type. It is certain that very few of the letters of the Sufis were published, and that there are many more letters in writing. Since there is no introductory explanation about who and which letters were chosen for what purpose in the work, the letters and the persons to whom they were sent, their subjects and, if any, studies related to these letters will be determined. In addition, if there are letters/letters that do not have another copy, they will also be tried to be revealed.

Keywords: Literary Collection, Letter, Şükrü Pasha.

Mehmet Fatih Uzun*

Seyahatname'de Rumeli Ağzından Örnekler

Özet: Evliya Çelebi'nin Seyahatname'si, seyahat edilen yerlerin coğrafi özellikleri, tarihi, mimarisi, demografik yapısı gibi çeşitli sosyal ve kültürel özellikleriyle birlikte söz konusu yerlerde kullanılan dil, lehçe ve ağızlarla ilgili de bilgiler vermesi bakımından önemli bir kaynak eserdir. *Seyahatname*'de çeşitli dillerin yanında Türk şivelerinden ve ağızlarından bazı kelime ve kelime grupları da yer almaktadır. Evliya çelebi, Rumeli ve Rumeli ağızları ile ilgili bilgiler verdiği *Seyahatname*'nin 3. cildinde Rumeli eyaletine bağlı bulunan 16 Rumeli sancağını saymıştır. Genellikle bilgi verdiği diller ve lehçelerle ilgili kelime listesi de verdiği halde Rumeli ağzıyla ilgili sadece Silistre ve Dobruca'da konuşulmuş olan Çıtak lisanı ile ilgili liste vermiştir. Ancak *Seyahatname*'nin Rumeli ile ilgili bölümlerinde Rumeli ağzından birçok sözcüğe rastlanmaktadır. Bu çalışmada *Seyahatname*'de geçen Rumeli ağzı ve Rumeli ağzından Evliya Çelebi'nin derlediği örnek sözcükler incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Seyahatname, Rumeli, Rumeli Ağzı.

Samples of Rumeli Dialect in Seyahatname

Abstract: Seyahatname by evliyaçelebi is a major source of information about locations traveled, in terms of social and cultural aspects such as geographical, historical, architectural features and demographics along with the language, lingo and dialects used in the area. Seyahatname covers not only different languages but several words and word groups of Turkish dialects. Evliya Çelebi mentions the names of 16 rumelian districts (sandjacks) affiliated with the state of rumeli in the 3. volume of seyahatname which offers valuable information on rumeli and its dialects. Though he usually introduced lexicons related with the languages and dialects he mentions, in case of rumeli, only a lexicon of Çıtak's language spoken in silistread and dobruca is employed. However, many words of rumeli dialect can be encountered in the chapter of rumeli in seyahatname. This paper aims to study the dialect of rumeli and sample words of rumelian dialect mentioned in seyahatname.

Keywords: Seyahatname, Rumeli, Rumelian Dialect.

* Öğr. Gör., Milli Savunma Üniversitesi, Türkiye.

Mehmet Tuğrul* - Cem Korkut**

XVI. Asır Rodosçuk Para Vakıflarının İctimaî ve İktisadî Tahlili

Özet: Vakıflar, İslam cemiyetlerinin sâhip oldukları infak ve hayır esaslı zihniyeti amele taklîb ettikleri müesseselerden birisidir. Vakıflar sâdece hayır müesseseleri olmamış ve bölgesel kalkınmaya da oldukça hisse sunmuştur. Kurulduğu mıntıkanın ihtiyaçlarına cevap veren vakıflar, bölgesel kalkınmanın dinamiğini teşkil etmiştir. Câmi, bedesten, hamam, medrese, mektep, han, kervansaray, tekke, çeşme, köprü, yol, kaldırım, su yolu hatta saat kulesi gibi bir şehir için lâzım bütün binalar vakıfların mesuliyet sahasına girmiştir. Osmanlılar'ın İslam medeniyetine en müessir katkılarından biri sermayesi nakitten müteşekkil para vakıfları olmuştur. Umumiyetle gayrimenkul esaslı tesis edilen vakıflar, Osmanlılar'ın esnek ve ihtiyaca müteveccih zihniyetleri sâyesinde menkul yâni nakit ile kurulabilmiştir. Bu sâyede cemiyetin her gelir zümresinin vakıf kurabileceği bir sistem husûle gelmiştir. Rumeli coğrafyası da para vakıfları için pek münbit mahal olmuştur. Osmanlı Rumeli coğrafyasının mühim şehirlerinden biri olan Rodosçuk, Osmanlı fethinden sonra kurulan vakıflar ile sûratle bir İslam şehri hüviyeti kazanmıştır. Arşivlerde bulunan Rodosçuk'a âit vakıf vesikaları ve şehirde bulunan Osmanlı eserleri vakıfların bu şehrin imarına oldukça katkı sunduğunu göstermektedir. Bu çalışma, arşiv kaynaklarına dayanmaktadır. Vakıflar Umum Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan vakfiyeler ve Rodosçuk şer'iyeye sicilleri tetkik edildiğinde şehirde yüzün üzerinde para vakfının kurulduğu görülmektedir. Bu mesaide, Rodosçuk'ta XVI. asırda kurulan vakıfların bölgedeki istihdama ve diğer hizmetlere katkısı tetkik edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Müesseseleri, Rumeli Şehirleri, Para Vakfı, Rodosçuk, Sosyo-Ekonomik Tarih, Bölgesel Kalkınma.

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye.

** Doç. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye .

Socio-Economic Analysis Of Rodosçuk Cash Waqfs in The XVI. Century

Abstract: Waqfs are one of the institutions where Islamic societies have transformed the infaq/charity-based mentality into practice. Waqfs were not only charity institutions, but also contributed to regional development. Responding to the needs of the region in where they were established, waqfs formed the dynamics of regional development. All structures necessary for a city, such as mosques, bazaars, baths, Madrasahs, schools, inns, caravanserais, lodges, fountains, bridges, roads, pavements, waterways, even clock towers, fell under the responsibility of the waqfs. One of the most effective contributions of the Ottomans, which is calls as a waqf-civilization, to the Islamic civilization was the cash waqfs, of which capital consist of cash. The waqfs, which were generally established on the basis of real estate, could be established with movables such as cash, thanks to the flexible and need-oriented understanding of the Ottomans. İn this way, a system was formed in which every income group of the society can establish waqfs. The geography of Rumelia has also been a very fruitful place in terms of cash waqfs. Rodosçuk, one of the important cities of the Ottoman Rumelia geography, quickly gained the identity of an Islamic city with the waqfs established after the Ottoman conquest. The waqf documents belonging to Rodosçuk in the archives and the Ottoman artifacts found in the city show that the waqfs contributed a lot to the development of this city. This study is based on primary archival sources. İt is seen that more than a hundred cash waqfs were established in Rodosçuk, when the establishment certificates and the Rodosçuk Şer‘iyye Registers in the archives of the general directorate of waqfs (foundations) are examined. The contribution of waqfs established in the 16th century in Rodosçuk to employment and other services in the region will be examined in this study.

Keywords: Ottoman Institutions, Rumelia Cities, Cash Waqfs, Rodosçuk/Tekirdağ, Socio-Economic History, Regional Development.

Metin İzeti*

Balkanlarda İslam ve Tasavvuf Anlayışı

Özet: Balkanlarda yaşayan Müslümanların İslam geleneği, her zaman elverişli olmayan bir dizi tarihsel koşulun sonucu olarak önümüze çıkmaktadır. Bu koşullarda İslam düşünce ve pratiğinin sağlıklı ve engelsiz gelişimi mümkün olmamıştır. Balkanlarda mevcut olan tarikatlar ve tasavvuf anlayışı ise XX. asırdaki dünya genelinde hâkim olan materyalist felsefenin de etkisi ile engellenme açısından en çok pay sahibi olan anlayıştır. Tarikatlara XX. asırda sıklıkla kendi anlayışlarından kaynaklanmayan çözümler kabul ettirilmiştir. Sarı Saltuk ve onun manevi ismi etrafında toplanan evliyadan başlayan, daha sonra Osmanlı devletinin Balkanlara hakimiyeti ile balkan ülkelerinin dört yanına yayılan ve toplumsal hayatta oldukça etkili olan tarikatlar, Osmanlı devletinin çökelişiyle hem yapısal hem de fiziki sıkıntılarla karşı karşıya kalmıştır. Birçok şeyh efendi aileleri ile öldürülmüş, bazıları sürgün edilmiş veya hapsedilmiştir, birçok tekke ise kapatılmıştır. Tasavvuf anlayışına karşı olan genel davranışlar tarikatları içine kapatmış ve esas otoritenin ortadan kalkmasıyla İslam prensiplerinden uzaklaşmalar olmuştur. Buna rağmen balkan ülkelerinde tekkeler ve tarikatlar aktif olarak faaliyetlerini günümüze dek devam ettirmişlerdir. Tasavvuf geleneğinin etkisi tekkenin dışına da yansımıştır, böylece balkan Müslümanları arasından yetişen birçok sanatçı, şair, müzisyen tekke ve tarikat anlayışını sanat eserlerine taşımışlardır. Bu çalışmada tasavvuf anlayışı ve tarikat geleneğinin balkan düşünce yapısına etkisi tahlil edilerek çağdaş yansımaları ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Balkanlar, Tasavvuf, Tarikat, Gelenek, Çağdaş Dönem.

* Prof. Dr., Tetova Üniversitesi, Kuzey Makedonya.

The Approach of Islam and Sufism in the Balkans

Abstract: The islamic tradition of the muslims living in the balkans emerges as the result of a series of historical conditions that are not always favorable. Under these conditions, the healthy and unhindered development of islamic thought and practice has not been possible. The understanding of sufi orders and mysticism in the balkans, on the other hand, is the understanding that has the most share in terms of being hindered by the influence of the materialist philosophy that prevailed throughout the world in the XXth century. In the XXth century, the sufi orders were often forced to accept solutions that did not originate from their own understanding.

The sufi orders, which started with the saints gathered around Sarı Saltık and his spiritual name, then spread to the four corners of the Balkan countries with the domination of the Ottoman State in the Balkans, and were very influential in social life, faced both structural and physical problems with the withdrawal of the Ottoman State. Many sheikhs were killed along with their families, some were exiled or imprisoned, and many zawiyes were closed. The general behavior against the understanding of sufism has closed the sufi orders within themselves and with the disappearance of the main authority, there has been a departure from the principles of Islam. Despite this, zawiyes and sufi orders in the balkan countries have continued their activities actively until today. The influence of the sufi tradition was also reflected out of the zawiyes, so many artists, poets, musicians who grew up among the Balkan muslims brought the understanding of the zawiye and sufi orders to their works of art. In this study, the effect of sufi understanding and sufi order tradition on the Balkan mentality will be analyzed and its contemporary reflections will be discussed.

Keywords: Balkans, Tasawwuf, Sufi order, Tradition, Contemporary period.

Mikail Türker Bal*

**Balkanlarda Osmanlı Sonrası Dönemde
Tarikatların Durumu ve Teşkilatlanması:
Bosna Hersek, Kosova ve Kuzey Makedonya Örneği**

Özet: Osmanlı Devleti yönetiminin Balkanlardan çekilmesinden günümüze kadar geçen süreçte Balkanlarda yaşayan Müslüman milletler (Boşnak, Arnavut, Türk, Pomak vs.) tarafından tasavvufi hayatın nasıl devam ettirildiği merak konusudur. Bu bildiri de bahsi geçen dönemde; ne tür zorlukların yaşandığı, tarikatların durumu, varlıklarını nasıl devam ettirdikleri, nasıl teşkilatlandıkları gibi konular üzerinde durulacaktır. Osmanlı'dan sonra tarikat ve tekkelerin en faal olduğu eski Yugoslavya ülkelerinden Bosna Hersek, Kosova ve Kuzey Makedonya ülkelerindeki durum incelenecek, Osmanlı yönetiminden sonraki süreçte bu ülkeleri idare eden devlet yönetimlerine (Avusturya Macaristan İmparatorluğu Dönemi, Yugoslavya Krallığı Dönemi, Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti Dönemi) göre durum ayrı ayrı değerlendirilecektir. Yugoslavya'nın dağılması ile bağımsızlığına kavuşan bu ülkelerde günümüzde mevcut olan Tarikat Merkezleri [Yugoslavya Tarikat Birliği (ZIDRA), Kosova Tarikat Birliği (Bashkësia e Tarikatevetë Kosovës) ve Bosna Hersek Tarikat Birliği (Tarikatski Centar u Bosni i Hercegovini)] hakkında da mâlumatlara değinilecektir. Geçmişten günümüze bu alanda yapılmış olan kısıtlı çalışmalar referans gösterilerek, konu siyasi dönemlere göre incelenmiştir. Bu alanda yabancı dilde yapılmış birkaç çalışma dışında yeterli kaynağın bulunmuyor oluşu konuya ilgiyi artırmaktadır. Bu çalışmada; Komünist-sosyalist bir yönetimin hâkim olduğu Yugoslavya döneminde Yugoslavya sınırları içindeki dervişlerin oluşturduğu federasyonun günümüzdeki Tarikat Merkezleri'nin temelini nasıl oluşturduğu ve nasıl resmi yapılara dönüştüğü incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yugoslavya, Bosna Hersek, Kosova, Makedonya, Tarikatlar, Tarikat Merkezi (Birliği).

* Üsküdar Üniversitesi, Türkiye.

**The Situation and Organization of Tarikats
in the Post-Ottoman Period in the Balkans:**

The Case of Bosnia and Herzegovina, Kosovo and North Macedonia

Abstract: It is a matter of curiosity how the mystical life was continued by the Muslim nations (Bosniak, Albanian, Turkish, Pomak etc.) living in the Balkans in the period from the withdrawal of the Ottoman Empire from the Balkans to the present day. In the period mentioned in this paper; it will focus on issues such as what kind of difficulties are experienced, the status of the tarikats, how they continue their existence, and how they are organized. After the Ottoman Empire, the situation in Bosnia and Herzegovina, Kosovo and North Macedonia, which are the countries of former Yugoslavia where tarikats and tekkes were most active, will be examined. The situation will be evaluated separately according to the state administrations (Austria-Hungarian Empire Period, Yugoslavia Kingdom Period, Yugoslav Socialist Federal Republic Period) that ruled these countries in the period after the Ottoman rule. It will also be mentioned about the Tarikats Centers [Yugoslavia Tarikat Association (ZIDRA), Kosovo Tarikat Association (Bashkësia e Tarikatevetë Kosovës) and Bosnia and Herzegovina Tarikat Association (Tarikatski Centar u Bosni i Hercegovini)] existing in these countries that gained independence with the dissolution of Yugoslavia. The subject has been examined according to political periods, with reference to the limited studies that have been made in this field from the past to the present. The fact that there are not enough resources in this field, except for a few studies in foreign languages, increases the interest in the subject. In this study; it has been examined how the federation formed by dervishes with in the borders of Yugoslavia formed the basis of today's Tarikat Centers and how they turned into official structures during the Yugoslavian period, when a communist-socialist administration was dominant.

Keywords: Yugoslavia, Bosniaand Herzegovina, Kosovo, North Macedonia, Tarikats, Tarikat Center.

Muhammed Huzeyfe Küçükaytekin*

Mehmet Yasir Cebeci**

Abdulhamit Bolat ***

El-Hidaye Hareketinin Bosna Hersek ve Balkanlardaki Müslüman Entelektüel Yapılanmadaki Etkileri

Özet: Avusturya Macaristan Krallığının 1908 senesinde Bosna Hersek topraklarını fiilen ilhakıyla başlayıp; Balkan savaşları, I. ve II. Dünya savaşı dönemlerinde Boşnak kimliği ve kültürü yok edilmeye çalışılmıştır. Kendi topraklarında Müslümanlar azınlık muamelesi görmüştür. Bu çalışma, Boşnak kimliğini ve kültürünü koruma mücadelesi veren ve toplumun şekillenmesinde etkin rol oynayan kuruluşların başında gelen “El-Hidaye” hareketi ve dergisinin önemini incelemektedir. 1936 yılında, Müslümanlar dini, ahlaki, eğitimsel, ekonomik ve sosyal kalkınma amacıyla El-Hidaye Teşkilatını kurdu. Yapı temel hareket gücünü kendisiyle aynı adı taşıyan El-Hidaye dergisinden almaktaydı. Dönemin birçok entelektüel ve fikir insanını “El-Hidaye” çatısı altında toplayan dergi, 8 yılda 92 sayı neşretti, bununla birlikte farklı disiplinlerde toplam 629 makale yayımladı. Bugünden geriye doğru bakıldığında, hareket, Bosna Hersek tarihindeki "tek tam örgütlü ve en etkin Boşnak entelektüel güç" olarak değerlendirilmektedir. El-Hidaye'nin en büyük katkısı Doğu-Batı, Sosyalizm-Faşizm, Materyalizm-Dindarlık gibi ikilemler arasına sıkışmış Boşnakların kendi yollarını bulmalarını sağlamasıdır. Avrupalılık ve Müslümanlık arasındaki bağı en temiz ve sahil şekilde kurmuştur. Boşnak/Müslüman tebaaya yapılan zulümlere seslerini yükseltmekle kalmayıp, Sırp, Yahudi ve Romenlere yapılan katliamlara karşı toplumu bilinçlendirmek ve zulme karşı ayaklanmak adına El-Hidaye Deklarasyonlarını yayımlayarak en net tepkiyi göstermişlerdir. Bosna Hersek ve Balkanlar'da Osmanlı sonrası âlim ve ariflerin yetişmesinde ve Müslüman kimliğinin korunması mücadelesinde, El-Hidaye Hareketi büyük öneme sahiptir. El Hidaye hareketi ve dergisi 1945 senesinde kapatılmış olsa da zamanında gençlik teşkilatı olarak kurdukları “Genç Müslümanlar” hâlâ günümüz Bosna Hersek’inde bırakılan mirasın izinde çalışmalarını yürütmeye devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: El-Hidaye, İlmiya Teşkilatı, El-Hidaye Dergisi, Genç Müslümanlar, Mehmed Hanciç, Kasım Dobraça, El-Hidaye Deklarasyonu, Bosna ve Hersek, Entelektüeller.

* Arş. Gör., Uluslararası Saraybosna Üniversitesi, Bosna Hersek.

** Uzman Klinik Psikolog, Bosna Hersek.

*** Öğr. Üyesi, Uluslararası Saraybosna Üniversitesi, Bosna Hersek.

The Impact of the Al-Hidaye Movement on the Muslim Intellectual Structure in Bihand the Balkans

Abstract: As a sequence of de facto annexation of Bosnia and Herzegovina by the Austro-Hungarian Empire in 1908, afterward Balkan wars and during the I. and II. World Wars Bosnian identity and culture were tried to be destroyed. Muslims were treated as minorities in their own land. This study examines the importance of the "El-Hidayah" movement and its journal which is one of the leading organization that had struggled to preserve the Bosnian identity and culture as well as have played an active role in shaping the society. In 1936, Muslims established Al-Hidayah Organization for the purpose of religious, moral, educational, economic and social development. El-Hidayah Journal, which had the same name with the movement was motive power of organization. Many intellectuals and highbrowed of the time have been gathered under the umbrella of "El-Hidayah". The journal have been released 92 issues in 8 years, and published 629 articles in different disciplines in total. From today's points of view, the movement is regarded as "the only fully organized and most effective Bosniak intellectual power" in the history of Bosnia and Herzegovina. The greatest contribution of El-Hidayah was to enable Bosnians to find their own way amongst the dilemmas of Socialism-Fascism, Materialism-Religiousness and East-West. It has established the bond between being European and Muslim -in the cleanest and most authentic way-. Not only did they raise their voices against the persecutions committed towards Bosniaks/Muslims, rather they demonstrated the clearest reaction against the massacres to Serbs, Jews and Romans by issuing the Al-Hidayah Resolution in order to raise awareness of the society. Al-Hidayah Movement had a great significance on preservation of the Muslim identity and the upbringing of post-Ottoman scholars, intellectuals in Bosnia and Herzegovina as well as in the Balkans. Even though, El-Hidayah movement and its journal was closed in 1945, the "Young Muslims" which was founded as a youth branch still continue to serve in the sphere of today's Bosnia and Herzegovina in the footsteps of the legacy left behind, by El-Hidayah.

Keywords: Al Hidayah, Ilmiyah Organization, Al-Hidayah Journal, Young Muslims, Mehmed Hancic, Kasım Dobraca, Al-Hidayah Resolution, Bosnia and Herzegovina, Intellectuals.

Murat Alandağlı*

Kuyûd-ı Kadîme Arşivi Tahrir Defterlerine Göre Dimetoka'daki Kızıl Deli Sultan Vakfı

Özet: Osmanlı İmparatorluğu'nun uzun tarihsel sürecine ait malî, idarî, siyasî ve sosyo-kültürel mahiyette birçok belge günümüze intikal etmiştir. Ülkemiz, bu maddî ve manevî bilginin korunması, paylaşılması ve gün yüzüne çıkarılması bakımından dünyada oldukça önemli bir mertebede yer almaktadır. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte bu arşiv vesikasının bir kısmı iş ve görevleri nedeniyle bazı bakanlıklar nezdine verilmiştir. Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-ı Kadime Arşivi de bu vesileyle oluşmuş ve ilgilileri için oldukça önemli bir başvuru merkezidir. Buradaki tapu tahrir defterleri, imparatorluğun tahrir usulünün son örneklerinden olmaları bakımından ayrıca önem taşımaktadır. Bu defterleri farklı kılan bir başka özellik ise tahrir sisteminin sona ermesiyle birlikte imparatorluk idaresince verilmiş bazı karar ve fermanların iliştilenmiş olmasıdır. Bu vesileyle araştırılacak herhangi bir konuya ait bilgilere bu defterlerin ilgili varakalarındaki vassale ya da derkenârlarda erişilebilmektedir. Çalışmamızda Kuyud-ı Kadime Arşivi'ndeki Balkan bölgesi defterlerinde yer alan bu minvaldeki belgelerde Rumeli'nin fethi ve iskânı noktasında oldukça etkin bir rol oynayan Kızıl Deli Sultan Vakfına dair bilgiler ele alınacaktır. Sultan Yıldırım Bayezid (1389-1402) döneminden II. Mahmut (1808-1839) dönemine kadar devam eden süreçte vakfın kısa bir serencamı ortaya konularak, akarları ve mütevellilerinin durumu söz konusu belgelerdeki bilgiler çerçevesinde ortaya konulacaktır. Böylece hem imparatorluğun değişen idarî ve siyasî yapısı ile bunun kayıt sistemine etkisi hem de vassale ve derkenârların vakıf araştırmalarındaki önemine dair Kızıl Deli Sultan örneğinden hareketle temas edilecektir. Ezcümle Çirmen mutasarrıfı, Dimetoka ve Ferecik naibi ile imparatorluk idaresi arasında gidip-gelen belgeler sayesinde Kızıl Deli Sultan Vakfı'nın kuruluşu, bağlı mezra ve köyleri genişleyip daralan havzası gibi hususlara değinilecektir. Edirne Tapu Tahrir ve Evkâf defterleri ile bazı fermanlardan hareketle özellikle Kızıl Deli Sultan evlatlarının vakıf akarlarının haksız bir şekilde elden çıkışına dair iddialar, bu iddialar nedeniyle gerçekleştiren işlemler ile nihayet II. Mahmut döneminde kapatılması konuları olabildiğince ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kızıl Deli Sultan, Seyyid Ali Sultan, Dimetoka, Büyükvirân, Darubükü.

* Dr. Öğr. Üyesi, Hakkâri Üniversitesi, Türkiye.

**Kızıl Delü Sultan Foundation in Dimetoka
(According to Kuyûd-ı Kadîme Archive Tahrir Registers)**

Abstract: Many documents of financial, administrative, political and socio-cultural nature of the long historical process of the Ottoman Empire have been submitted to the present day. Our country is in a very important position in the world in terms of protecting, sharing and unearthing this material and spiritual information. With the proclamation of the Republic, some of this archive documents were given to some ministries due to their work and duties. Kuyud-ı Kadime Archive of the General Directorate of Land Registry and Cadastre was formed on this occasion and is one of the very important application centers for those concerned. The land cadastral record books here are also important in that they are one of the last examples of the tahrir method of the Empire. Another feature that makes these books different is that some decisions and edicts made by the imperial administration were attached with the end of the tahrir system. By this means, information on any subject to be researched can be accessed in the vassale or attached documents (derkenarlar) in the relevant documents of these books. In our study, information about the Kizil Deli Sultan Foundation, which played a very influential role in the conquest and settlement of Rumelia, will be discussed in the documents of this type in the Balkan region notebooks in the Kuyud-ı Kadime Archive. In the process that continued until the reign of Mahmut II. (1808-1839) from the reign of Sultan Yıldırım Bayezid (1389-1402) I., a short overview of the foundation will be presented and the situation of the foundation's incomes and trustees will be revealed within the framework of the information in the said documents. On this occasion, the changing administrative and political structure of the empire and its effect on the registration system, as well as the place and importance of vassale and attached documents in foundation research will be touched upon, with reference to the example of Kizil Deli Sultan. Briefly, thanks to the documents circulating between the governor of Çirmen, the regent of Dimetoka and Ferecik and the imperial administration, the establishment of Kizil Deli Sultan foundation, its expansion or contraction within the framework of its mezra (a very small area for agriculture) and villages will be discussed. Based on the Edirne Land Registry and Evkâf Registers and some edicts, the claims regarding the unjust disposal of the foundation's property, by members of the Kizil Deli Sultan's family, will be revealed, and finally the lodges that were closed during the reign of Mahmut II.

Keywords: Kızıl Deli Sultan, Seyyid Ali Sultan, Dimetoka, Büyükvirân, Darubükü.

Murat Özden Uluç*

Rumeli Topraklarında Kültürler Arası Etkileşimde Mevlevî Hoşgörüsü ve Maftirim

Özet: Rumeli toprakları yüzyıllar boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, her dönemde Avrupa'daki önemli konumunu korumuş ve güçlendirmiştir. Rumeli'nin en önemli siyasal ve kültür merkezi olan Edirne'de II Murat'ın rüyasında Hz. Mevlâna'yı görerek Muradiye Camii bahçesine bir Mevlevihane yapmaya karar vermesiyle başlayan süreçte Konya'dan Mevlâna'nın 5. ve 6. kuşaktan torunları olan Cemalettin ve Celaleddin burada muhteşem bir Mevlevî müziği kültürü oluştururlar. Edirne Muradiye Mevlevihane'sinde dönemin üç kadim Mevlevî ayini ve ilk Mevlevî ayini yazılmıştır. 1492 yılındaki büyük Yahudi sürgünlerinde Edirne'ye gelerek Osmanlıyı kendilerine vatan belirleyen çok sayıda Yahudi cemaati mensubu, burada büyük bir hoşgörü ve anlayışla karşılanmıştır. Bu hoşgörüde en büyük pay Mevlevîhane ile müzik yoluyla kurulan kültürel ilişkilerdedir. Edirne Yahudi cemaati kendilerini etkileyen Mevlevî tasavvuf müziğini sık sık dinleyip, Mevlevî ayinlerini izlemek üzere toplantılarına katılmışlardır. Bu kültürel etkileşim özellikle 16. yüzyılda doruk noktasına ulaşmış Yahudi cemaatinin ibadetlerinde kullandıkları ve daha sonra tüm Yahudileri etkileyip benimseyecekleri "Maftirim" olgusunun Edirne'de doğmasına neden olmuştur. Arapçadaki iftar (oruç açmak, bir ibadeti sonlandırmak) kelimesinden türeyen Maftirim (Sonlandırma) Edirne'de başlayıp tüm Rumeli topraklarına yayılarak adeta kültürlerarası etkileşimin sembolü olmuştur. Maftirim, Kutsal İbrani şiirinin, dinî toplantılarda geleneksel Osmanlı müziğinin klasik icra üslubuna, makamlarına uygun olarak seslendirilmesi sonucu gelişen bir olgudur. Tevrat'taki kutsal İbranice metinlerle, Türk müziği makam ve şarkı formlarının kullanıldığı Maftirim zaman içerisinde hem bir tür adı olmuş hem de bunu seslendiren şair, bestekar ve hazanlar grubunun adı olmuştur. Bu çalışmada amaçlanan, Rumeli topraklarındaki inanç, kültür ve müzik eksenindeki Osmanlı hoşgörü anlayışının ulaştığı seviyeyi belgelerle gün ışığına çıkarmak ve genç nesillere aktarmaktır.

Anahtar Kelimeler: Mevlevî Müziği, Muradiye Mevlevihanesi, Maftirim.

* Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, Türkiye.

Mevlevi Tolerance and My Maftirim in Intercultural Interaction in Rumelian Land

Abstract: The lands of Rumelia have hosted many civilizations for centuries and have maintained and strengthened their important position in Europe in every period. When Murat II saw in his dream Hz. Mevlâna decided to build a Mevlevihane in the garden of Muradiye Mosque in Edirne, the most important political and cultural center of Rumelia, In that process, Cemalettin and Celaleddin, the 5th and 6th generation grand children of Mevlâna from Konya, formed a magnificent Mevlevi music culture here. Three ancient Mevlevi rites and the first Mevlevi rite were written in Edirne Muradiye Mevlevihane. Many members of the Jewish community who came to Edirne during the great Jewish exiles in 1492 and accepted the Ottomans as their homeland were welcomed here with great tolerance and understanding. The biggest contribution to this tolerance is in the cultural relations established with the Mevlevihane through music. The Jewish community of Edirne frequently listened to the Mevlevi Sufi music that influenced the man attended their meetings to watch the Mevlevi rites. This cultural interaction reached it speak in the 16th century and led to the emergence of the phenomenon of "Maftirim" in Edirne. This phenomenon is used by the Jewish community in their worship and later affects and adopts all Jews. It is derived from the Arabic word iftar (to break a fast, to end worship). Maftirim (End) started in Edirne and spread to all Rumelian lands and became a symbol of cultural interaction. Maftirim is a phenomenon that develops as a result of the performance of Holy Hebrew poetry in accordance with the classical performance style and makams of traditional Ottoman music in religious gatherings. Maftirim, in which the sacred Hebrew texts in the Tora hand Turkish music maqam and song forms were used, became both a genre name and the name of the group of poets, composers and cantors who sang it. This study aims to bring to light the level reached by the Ottoman understanding of tolerance in the axis of faith, culture and music in the lands of Rumelia and to transfer it to the younger generations.

Keywords: Mevlevi Music, Muradiye Mevlevi Lodge, Maftirim.

Mümin Omerov*

Kuzey Makedonya’da**Osmanlıdan Günümüze Vakfiyeler Işığında Mevlid Kültürü**

Özet: Süleyman Çelebi’nin (ö. 825/1422) kaleme aldığı *Vesiletü’n-Necât* (Kurtuluş Vesilesi) ya da halk arasında bilinen meşhur ismiyle *Mevlid*, yazıldığı tarihten itibaren Osmanlı toplumu tarafından kabul görmüş ve muhtelif merasimlerde okutulmuştur. Mevlid geleneği, Osmanlı Devleti’nin fetih politikaları doğrultusunda Anadolu’dan Balkan coğrafyasına intikal etmiştir. Kuzey Makedonya bölgesinde vakıflar ve hayırseverler vasıtasıyla kısa sürede teâmül halini alan mevlid okumaları, sosyal hayatın pek çok alanında etkili olmuştur. Nitekim vâkıfların, Hz. Peygamberin doğum günü, mübarek gün ve gecelerde okuttukları mevlidin, zamanla açılış törenleri, sünnet, düğün, cenaze, vb. iyi ve kötü günlerde de okutulması gelenek haline gelmiştir. Vakfiyelerdeki veriler ışığında, mevlidin hangi zaman dilimlerinde okutturulduğu, merasime katılanlara nelerin ikram edildiği, mevlithanlara vazifeleri karşılığında ne kadar ücret ödendiği gibi konularda teferruatlı bilgiler mevcuttur. Bu çalışmada Makedonya’da mevlid hizmetlerine yönelik kurulan 24 vakıf hakkında malumat verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Makedonya, Vakıf Kurumu, Vâkıf, Mevlid.

Mevlid Culture in North Macedonia from the Ottomans to the Present in the Light of Vakfiyes

Abstract: *Vesiletü'n-Necât* (Path to Salvation) written by Süleyman Çelebi (d.825/1422), or with its famous name *Mawlid*, was accepted by the Ottoman society since the date it was written and was recited in various ceremonies. The *Mawlid* culture was inherited from Anatolia to the Balkan geography in line with the conquest policies of the Ottoman Empire. There citation of the *Mawlid*, which became a custom in a short time through pious endowments and philanthropists in Macedonian lands, was effective in many areas of social life. As a matter of fact, there citations organized by pious endowments on the Prophet's birthday and blessed days and nights, with time, had become a tradition in opening ceremonies, circumcision ceremonies, weddings, funerals, good and bad days, etc. In the light of the data from the pious endowments, detailed information is available on issues such as when the *Mawlid* was recited, what is treated to those attending the ceremony, and how much the *Mawlidhan* is paid for their duties. In this study, information will be given about 24 pious endowments established for *Mawlid* services in Macedonia.

Keywords: Ottoman, Macedonia, Foundation Institution, Pious Endowment.

* Dr. Öğr. Üyesi, İslami İlimler Fakültesi, Kuzey Makedonya.

Niyazi Adıgüzel*

Edirne'nin Son Dönem Osmanlı Valilerinden Ahmet İzzet Paşa ve Edirne Yapıları Hakkında Söylemiş Olduğu Tarih Kıtaları

Özet: Ahmet İzzet Paşa, babası Erzincanlı Hâşim Osman Paşa Girit vâlisi iken 1812 tarihinde Girit Adası'ndaki Resmo kasabasında doğmuştur. Genç yaşta Erzincan ve Çıldır kaymakamlığı yaptıktan sonra binbaşı rütbesiyle askeriye girmiş ve Ordu-yı Hümayûn ile Irak'ta vazifelendirilmiştir. 1849 yılından itibaren sırasıyla Van, Hakkâri, Şam, Cidde, Kürdistan, Trablusgarp, Erzurum, Sivas, Hicaz ve Hüdavendigâr (Bursa) vilayetlerinde valilik yapmıştır. 1873 tarihinde birinci defa Edirne valiliğine getirilmiş ancak bu görevi kısa sürmüştür. 1883 tarihinde ikinci kez Edirne valiliğine getirilen Paşa, bu tarihten itibaren ölümüne kadar (öl. 14 Şevval 1310 / 1 Mayıs 1893) toplam 9 yıl 2 ay bu görevde kalmıştır. Uzun yıllar valilik yaptığı Edirne'de, 81 yaşında iken vefat etmiş, cenazesi Üç Şerefeli Camii'nde kılındıktan sonra naaşı cami avlusunda bulunan mektep sahasında kendi adına yaptırılan türbeye defnedilmiştir. Şiir ve sanata meraklı bir kişiliğe sahip olan Ahmet İzzet Paşa, başta Edirne olmak üzere Balkan coğrafyasının değişik mahallerinde gerek yeni inşa edilen gerekse restore edilen cami, tekke, köprü, piyade kışlası, askerî hastane, askerî karakol dairesi, hükümet dairesi, çeşme ve su yolları gibi değişik yapılar hakkında tarih kıtaları söylemiştir. Bunun yanı sıra sert geçen kışlar, Edirne demir yolunun açılışı ve Tunca Nehri'nin taşması gibi günlük olayları da şiir yoluyla betimleyerek günümüze ulaştırmıştır.

Bu şair ruhlu valinin tarihe ve şiire olan merakı, Edirne'nin yakın zaman tarihini ve bazı eserlerini bir şiir ortamında bizlere sunmaktadır. Ahmet İzzet Paşa'nın Edirne valiliği, Sultan II. Abdülhamid dönemine denk gelmekle, Sultan'ın büyük bir imar hamlesi başlatarak devletin her köşesini adeta yeniden inşa ettirmesi ve imar faaliyetleri de ayrıca göze çarpmaktadır. Bu çalışmada, Ahmet İzzet Paşa'nın özellikle Edirne'deki yapılarla ilgili çeşitli vesilelerle söylemiş olduğu tarih kıtaları ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ahmet İzzet Paşa, Edirne yapıları, Tarih Kıtaları.

* Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Türkiye.

Ahmet İzzet Pasha, One of the Governors of Edirne in the Last Period of Ottoman, and His Historical Kıt'a on Structures of Edirne

Abstract: Ahmet İzzet Pasha was born in the town of Resmoe in Crete in 1812 when his father, Erzincanlı Hâşim Osman Pasha, was the governor of Crete. After being district governor in Erzincan and Çıldır at an early age, he enlisted in the army as a major and served in Iraq with Ordu-yı Hümayûn. After 1849, he became governor in Van, Hakkâri, Damascus, Jeddah, Kürdistan, Tripoli, Erzurum, Sivas, Hedjaz ve Hüdavendigâr (Bursa). Even though it was for a short time, he became governor of Edirne for the first time in 1873. In 1883, he became the governor of Edirne for the second time and remained at that duty till his death, 9 years and 2 months (death: 14 Shawwal 1310 / 1st May 1893).

He passed away in Edirne where he served for a long time. His funeral prayer was performed in Üç Şerefeli Cami and he was buried in the shrine that was built in his name in the mosque courtyard.

Ahmet İzzet Pasha was keen on poetry and art. He wrote verses on newly built or restored mosques, lodges, bridges, barracks, military hospitals, military stations, government buildings, fountains, and waterways in Balkans, especially in Edirne. Besides, he also portrayed daily life like harsh winters, the opening of Edirne railways, and flood of Tunca River.

The keenness of the governor on history and poetry presents us the late history of Edirne and some of the works of the city through poems. The governorship of Ahmet İzzet Pasha corresponds with the reign of II. Abdulhamid. It also draws our attention that at the time, the Sultan started a zoning project and reconstructed every corner of the country. This study focuses on especially, Ahmet İzzet Pasha's historical Kıt'a about the structures in Edirne that written in various areas.

Keywords: Ahmet İzzet Pasha, Structures of Edirne, Historical Kıt'a.

Recep Kankal*

Lüleburgazlı Mehmed Eşref Efendi

Özet: İlim tahsilinin bir kısmını Lüleburgaz'da geçiren ve ilk eğitimini babasından alan Mehmed Eşref Efendi, İstanbul'a geldikten sonra eğitimini daha da ilerletmiştir. Devrin meşhur isimlerinden ve âlimlerinden dersler alarak ilim yolunda kendini geliştirmiş ve icazet aldıktan sonra icazet verme yetkisine sahip olmuştur. Dersiamlığı kadar yükselen Eşref Efendi, Fatih Camii'nde dersler vererek ömrünün yarıdan fazlasını buraya hasretmiştir. Bunun yanı sıra Ramazan ayına mahsus olarak padişah huzurunda verilen Huzur derslerinde bulunmuş ve mukarrir olarak seçilmiştir. 4 Osmanlı hükümdarının zamanında Huzur dersi hocası olarak yer almıştır. İlim hayatındaki başarıları kendisine layık görülen nişanlarla da görülmektedir. Bab-ı Meşihat'a bağlı olarak geçen memuriyet hayatını ele aldığımız bu çalışmada onun ailesine dair bilgi ve bulgulara da yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Lüleburgaz, Eşref, Çinli Hoca, Dersiam, Mukarrir.

Mehmet Esref Efendi from Lüleburgaz

Abstract: Mehmed Eşref Efendi, who spent some of his education in Lüleburgaz and received his first education from his father, furthered his education after coming to Istanbul. He developed himself on the path of science by taking lessons from the famous scholars of the time. He received his *icazetname* after his education and even had the authority to give *icazet*. Eşref Efendi, who rose to the rank of *Dersiam*, devoted more than half of his life here by giving lectures in Fatih Mosque. In addition to this, he was chosen to attend the *Huzur* lessons given in the presence of the sultan for the month of Ramadan and as a *mukarrir*. His achievements in the scientific life are also seen with the medals awarded to him. In this study, in which we deal with his civil service life under *Bab-ı Meşihat*, his information and findings about his family are also included.

Keywords: Lüleburgaz, Eşref, Çinli Hoca, Dersiam, Mukarrir.

* Doktora Öğrencisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türkiye.

Rexhep Suma*

مدرسة علاء الدين الحصن التي لا يقهر في الدفاع عن الهوية الإسلامية في البلقان

مدرسة علاء الدين الثانوية في بريشتينا هي مؤسسة ذات قيم إسلامية عالية حيث يتم اتخاذ تكوين ديني ووطني سليم، ونتيجة لذلك اكتسبت سمعة طيبة في دولة كوسوفا وخارجها. قدم خريجو هذه المؤسسة وأعضاء هيئة التدريس فيها مساهمة قيمة ليس فقط من حيث الحياة الدينية ولكن أيضًا في الحياة المدنية حيث تهيمن مهنة التدريس ولكن هناك مجالات أخرى مثل القانون والاقتصاد والقضاء والإدارة. تعتبر المدرسة ذات الثلاث سنوات من التعليم الآن بمثابة جمناسيوم وهذا جعلت هذه المؤسسة لعدة سنوات أفضل مدرسة ثانوية على مستوى جمهورية كوسوفا. تعتبر المدارس الدينية من أبرز المثقفين وأكثرهم معرفة في ذلك الوقت، وفي جميع مجالات المعرفة، ولكن في المقام الأول في مجال إعداد الدعاة و الكوادر الإسلامية.

كان خريجو المدارس الدينية حاملة للقضايا الرئيسية لدولهم. حيث تم أخذ هذا الشعار من دوي المدرسة حيث أنه الواجب الأساسي لكل مسلم، وخاصة القادة الدينيين الذين يفهمون ويعرفون الدين بشكل أفضل. بل على العكس فإن إهمال هذا المبدأ يعتبر خيانة وضعفًا، وبالتالي فهو من أعظم الذنوب التي يرتكبها المسلم.

الأئمة الذين استشهدوا في الحرب جيش تحرير كوسوفا الأخيرة ولكن أيضًا قبلها تمت إدانتهم ومعاقبتهم من قبل الأنظمة المعادية للألبان، وخاصة من قبل النظام الشيوعي، لكننا، نظرًا لطبيعة المقال، سنذكر القليل منهم فقط، الذين خُلدوا بحياتهم وعملهم في تاريخ خدمة الدين والأمة.

افتتحت في عام 1951 من القرن الماضي، وتعتبر أول مدرسة تعمل، حيث اللغة الألبانية هي لغة التدريس.

المناهج والمواد الدراسية هي نفسها تقريبًا في جميع المدارس، ولكن من المفهوم أن المكان الرئيسي هو تدريس الدين، وتعليم القرآن، ونظرية الشريعة الإسلامية وعلم الكلام، والرياضيات، والمنطق، والتاريخ والجغرافيا والعلوم الطبيعية.

تعليم اللغة العربية كلغة العقيدة والثقافة والحضارة الإسلامية، تحتل منزلة أساسية فضلاً عن قواعد وبلاغة هذه اللغة. نجاح هذه المدرسة هو تعليم وتكوين جزء من الأجيال الجديدة بالروح السليمة والمبادئ العالمية للإسلام، وأن هذه المدرسة تزود البيئة والثقافة الاجتماعية بشكل متزايد بالأكسجين. لطالما قدمت المدرسة القلعة التي تم فيها إنشاء وتطوير والحفاظ على القيم الدينية والأخلاقية والتعليمية والثقافية والاجتماعية والوطنية التي تمثل هوية الشعب الألباني.

لقد حملوا الثقة التي تردد صداها في قلوبهم، لإحياء التقاليد والتراث الإسلامي والقيم التاريخية والثقافية والدينية التي كانت تشع تقليديًا بالانسجام والتعايش السلمي والتسامح الديني.

تعمل مدرسة علاء الدين في المستويات المعاصرة الجديدة بالتوازي مع جميع التطورات التعليمية الحالية، على الصعيدين الوطني والدولي.

الكلمات المفتاحية: المدرسة، التربية الدينية، التراث الإسلامي، التسامح، القيم الثقافية.

* Prof. Ass. Dr., Faculty of Islamic Studies, Kosovo.

Alauddin Medresesi, Balkanlar'da İslami Kimliğin Savunmasında Yıkılmaz Kale

Özet: Priştine Alauddin Medresesi, sağlam bir dinî ve millî oluşumun alındığı yüksek İslamî değerlere sahip bir kurum olduğundan Kosova genelinde ve yurtdışında iyi bir üne kavuşmuştur. Bu kurumun mezunları ve öğretim üyeleri, sadece dinî hayat açısından değil, öğretmenlik mesleğinin hâkim olduğu sosyal hayat ile hukuk, ekonomi, yargı ve idare gibi diğer alanlarda da değerli katkılarda bulunmuşlardır. Üç yıllık eğitim veren bu medrese, düz lise statüsünde olup birkaç yıl boyunca Kosova Cumhuriyeti'nin en başarılı okulu seçilmiştir. Akademik çevreden de dinî eğitim alanı gibi akademik alanlarda da en iyi okul olarak değerlendirilmektedir. Bugün, bu medresenin mezunlarından devletin üst düzey pozisyonlarında görev yapmaktadır. Alauddin Medresesi'nde aldıkları eğitim, terbiye ve sorumluluk duygusu sayesinde bu görevlerde bulunmaları sağlanmıştır. Görevlerinde taşıdıkları sorumluluğun gerektiği gibi yerine getirilmemesinde büyük bir mesuliyet olduğunu da öğrenmişler. Alauddin Medresesi'nden çıkan öğrencilerden ve imamlardan büyük bir sayı son Kosova Savaşında dine ve millete hizmetlerinden dolayı hapse atılmış ve vatani korumak için şehit düşmüştür. Alauddin Medresesi, geçen asırda, 1951 yılında açılmış ve o dönemde Arnavutça eğitim veren tek okuldu. Alauddin Medresesi'nde Kur'an-ı Kerim, Kelam, Fıkıh, Hadis, Tefsir, İslam Tarihi, İslam Kültürü gibi dini derslerin yanında matematik, mantık, tarih, coğrafya gibi siyasal ve sosyal dersler de okutulmaktadır. İslam inancı, kültürü ve medeniyetinde önemli bir yere sahip olan Arapça ve Türkçe de öğretilmektedir. Alauddin Medresesi hem ulusal hem de uluslararası güncel tüm eğitim gelişmelerine paralel olarak yeni çağdaş seviyelerde faaliyet göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Medrese, Din Eğitimi, İslam Mirası, Hoşgörü, Kültürel Değerler.

Alauddin Madrasah, the İnvincible Fortress of Islamic İdentity in the Balkans

Abstract: Alauddin High Madrasah in Prishtina is an institution with high Islamic values where sound religious and national education is provided. As a result, it gained a good name in Kosovo and beyond. The Madrasah with three years of education is now considered a general gymnasium and this has made this institution the best high school in Kosovo for several years. Madrasahs are both the most prominent intellectuals and the most knowledgeable people of the time, and in all fields of knowledge, but primarily in the field of Islamic theology. The imams, who were martyred in the last KLA war but also before it were condemned and punished by anti-Albanian regimes, especially by the communist regime, are many. Opened in 1951, it is considered the first Madrasah that would function, having Albanian as the language of instruction. Extremely important are the teaching of Arabic as the language of the Islamic faith, culture and civilization, as well as the grammar and rhetoric of this language. The success of this school is the education and formation of a part of the new generations with the sound spirit and global principles of Islam, and that this school is increasingly supplying oxygen to the environment and social culture. The Madrasah has always presented the castle in which were started, developed and preserved the religious, moral, educational-cultural and social, national and national values which represent the identity of the Albanian people. The successful realization of religious education created the sound bed for the realization of values in the components and constituent parts of education. First in terms of patriotic education according to the Islamic motto "for religion and homeland" of course followed by other elements of education, respect and love for man, as the most perfect and honest being created by God; education of the spirit of brotherhood, understanding, good behavior, etc. They carried the trust that echoed in their hearts, to revive the Islamic tradition and heritage and the historical, cultural and religious values that have traditionally radiated harmony, peaceful coexistence and religious tolerance. Alauddin Madrasah in the new contemporary levels runs in parallel with all the current educational developments, both nationally and internationally.

Keywords: Madrasahs, Religious education, Islamic heritage, Tolerance, Cultural values.

Rıdvan Özdiç*

Doğuya Akan Nehir: Osmanlı Dinî Modernleşmesinin Rumelili Kökenlerine Dair

Özet: İslam dünyasının en büyük devleti ve hilafet merkezi olarak Osmanlı Devleti başlangıcından itibaren Avrupa ile etkileşim içinde olmuştur. Bu etkileşimlerin en mühimi, modernleşme devri olarak adlandırılan uzun ve netameli süreçte gerçekleşmiştir. Batıyla geliştirilen bu ilişkiler yanında Osmanlı modernleşmesi aynı zamanda birçok tecrübenin de hâsılasıdır. Eski devirlerden beri bütün bir şarkın hem aktığı hem baktığı yer olarak Osmanlı ve İstanbul, bu hususiyetini modernleşme devrinde de sürdürmüştür. Kendi etki alanına denk düşen ve kendi bünyesinde yer alan birçok coğrafyanın da tecrübe ve birikimi Osmanlı'nın merkezine yani İstanbul'a akmıştır. Kuzey Afrika'dan Hind'e kadar uzanan bu geniş coğrafyanın hususiyetleriyle beslenen bu miras yakından incelemeyi hak etmektedir. Osmanlı'nın merkezine yani İstanbul'a akan bu birikimin en önemli kaynaklarından birisi Rumeli coğrafyasıdır. Kimisi İstanbul'da dünyaya gözünü açmış kimisinin de eser ve fikirleri İstanbul'a gelmiş ve buradaki ortak mirasa katılmıştır. Bu isimler arasında modernleşmenin münşileri yanında dinî modernleşmeye yön veren isimlere de rastlamak mümkündür. Abdurrahman Sami Paşa, Ahmed Cevdet Paşa ve Sırrı Giridi gibi isimler başta olmak üzere Şehbenderzâde Filibeli Ahmed Hilmi, Hoca Kadri Nâsuh, İzmirli İsmail Hakkı, İsmail Fenni Ertuğrul, Mehmed Ali Aynî ve Yusuf Ziya Yörükân gibi isimlerin de sayılabileceği bu liste Osmanlı dinî modernleşmesine ciddi katkılar sunmuştur. Bu tebliğde Osmanlı dinî modernleşmesine katkı veren Rumeli kökenli isimlerin çalışma alanları, ortaya koydukları eserler, düşünce dünyaları ve savundukları fikirler tahlile tabi tutulmuş; bu mirasın diğer bölgelerle mukayesesi yapılarak katkının değeri ve hususiyeti ile alâkalı çıkarımlar yapılmıştır. Böylelikle modern Osmanlı düşüncesinde, Rumelili âlimlerin katkısı ve rolünün ortaya konulması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı modernleşmesi, Rumeli, itikat, yeni ilm-i kelim.

* Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, Türkiye.

River Flowing East: On The Rumelian Origins Of Ottoman Religious Modernization

Abstract: As the largest state of the Islamic World and the center of the caliphate, the Ottoman Empire has been in interacting with Europe since its starting. The most important interactions took place in the long and sinister process called the modernization period. Besides these relations with the West, Ottoman modernization is also the result of many experiences. Since ancient times, the Ottoman Empire and Istanbul, as the place where a whole East flows and looks, continued this characteristic in the modernization period as well. The experience and accumulation of many geographies, which correspond to its sphere of influence and which are within its own body, reached the center of the Ottoman Empire, namely Istanbul. This heritage, utilized by the characteristics of this vast geography stretching from North Africa to India, deserves close examination. One of the most important sources of this accumulation, which reached the center of the Ottoman Empire, namely Istanbul, is the geography of Rumelia. Some of the mopened their eyes to the world in Istanbul, while the Works and ideas of others came to Istanbul and joined the common heritage here. Among these names, it is possible to come across names that direct there ligious modernization as well as the founders of modernization. This list, includes names such as Abdurrahman Sami Pasha, Ahmed Cevdet Pasha, and Sırrı Giridî, especially Şehbenderzâde Filibeli Ahmed Hilmi, Hoca Kadri Nâsuh, İzmirli İsmail Hakkı, İsmail Fenni Ertuğrul, Mehmed Ali Aynî and Yusuf Ziya Yörükân such as made serious contributions to Ottoman religious modernization. In this paper, the fields of work, the Works they produced, the worlds of thought, and the ideas they advocated were analyzed by the names of Rumeli anorigin who contributed to the Ottoman religious modernization; By comparing this heritage with other regions, inferences were made about the value and characteristics of the contribution. Thus, it is aimed to reveal the contribution and role of Rumelian scholars in modern Ottoman thought.

Keywords: Ottoman modernization, Rumelia, creed, new ilm-i kalam.

Sabri Bajgora*

دور مدرسة "بيري نازير" في تكوين العلماء المسلمين لدي الألبان

عاش الشعب الألباني لقرون عديدة مع شعوب مختلفة تحت ظل الدولة العثمانية و من خلال هذا التعايش نظموا حياتهم الدينية و الثقافية. وعبر هذه القرون تم افتتاح العديد من المدارس في الأراضي الألبانية. من هذه المدارس التي أنشئت في بريشتينا كانت أيضا مدرسة "PiriNazir" التي تقع قرب مسجد "PiriNazir" في وسط مدينة بريشتينا. تم بناء هذا المسجد من قبل الوزير الأعظم بييري محمد باشا ، المعروف باسم بييري نازير ، الوزير الأعظم ليافوز سلطان سليم والوزير الأول لسليمان العظيم. أما افتتاح مدرسة بييري نازير حسب بعض المصادر فكانت سنة 1873 ومن مصدر آخر افتتح عام 1885 بمساعدة الشعب.

بعد انسحاب العثمانيين من البلقان تم إغلاق مدرسة بيريناز في عام 1923 من الحكومة الصربية، لكنها استأنفت التعليم بعد بضع سنوات وفي عام 1948 السلطات الشيوعية قررت إغلاق جميع المدارس الدينية في أنحاء البلاد، ومن ضمنها مدرسة "PiriNazir"

العديد من العلماء الألبان الذين تلقوا تعليمهم في هذه المدرسة لمبادئ دين الإسلام نشروا الوعي الإسلامي في هذه الأراضي من خلال تعليم الإسلام للألبان المسلمين، الذين احتلهم الصرب بعد انسحاب العثمانيين، وعانوا من اضطهادات الصرب حتى مُنعوا من العيش وفقاً للشريعة الإسلامية.

تهدف هذه الدراسة إلى تقديم معلومات وبيانات عن النشاط التربوي لمدرسة "بيريناز" في بريشتينا والظروف السياسية والاجتماعية التي عملت فيها هذه المدرسة. البيانات المقدمة هنا مستخرجة بشكل أساسي من وثائق أرشيفية تم البحث عنها في أرشيف كوسوفا، وكذلك من مصادر أخرى. تخرج من هذه المدرسة عديد من الشخصيات البارزة الدينية كشيخ أحمد افندي ماردوتشي. آخر مدير هذه المدرسة و شيخ شريف افندي أحمدي مترجم القرآن الكريم باللغة الألبانية سنة 1988 م.

الكلمات المفتاحية: الدولة العثمانية، بريشتينا، التربية الدينية، مدرسة بييري نازير، العلماء الألبان.

* Prof., Kosova İslam Araştırmaları Enstitüsü Başkanı, Kosova.

Pîrî Nâzır (Pirînaz) Medresesi ve Arnavut Ulemasının Yetiştirilmesindeki Rolü

Özet: Osmanlı Devleti hakimiyeti altına giren ve İslamiyetle müşerref olan Arnavut topraklarında çok sayıda medreseler ve mektepler açılmıştır. Priştine'de de birçok önemli Osmanlı medresesi faaliyet göstermişti. Bunlardan biri de Pîrî Nazır medresesiydi. Bu medrese, Priştine şehir merkezinde Pîrî Nazır Camii külliyesinde yer almaktadır. Bu cami, Yavuz Sultan Selim'in büyük veziri ve Kanuni Sultan Süleyman'ın ilk veziri olan Piri Nazır olarak bilinen Sadrazam Piri Mehmed Paşa tarafından yaptırılmıştır. Piri Nazır medresesi ise 1885 yılından sonra halkın yardımıyla açılmıştır. Pirinaz Medresesi, Osmanlıların Balkanlardan çekildikten sonra 1923 yılında kapatılmış, ancak birkaç yıl sonra eğitime tekrar başlamıştı. 1948 yılında ülke genelinde tüm medreselerin kapatılması kararı çıkınca tamamen kapatılmıştı. Bu medresenin binası, bugün maalesef ayakta değildir. Piri Nazır medresesi, Arnavut ulemasının kaynağıydı. Bu medresede tahsil gören birçok Arnavut uleması, Osmanlılar çekildikten sonra Sırpların işgali altında kalan, farklı zulümlere uğrayan ve İslam Şeriatına uygun olarak ve Müslümanca yaşamaları engellenen Müslüman Arnavut halkına Müslümanlığı öğretmek için bu topraklarda İslam dinini ayakta tutmuşlardı. Bu çalışmada, Piri Nazır medresesi ve Arnavut ulemasının yetiştirilmesindeki rolü hakkında bilgi verilerek bu alimlerin Sırpların işgali altında her türlü zulümlere maruz kalan Müslüman Arnavut halkına sağladıkları dinî ve millî katkıların ve desteklerin ortaya konması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Priştine, Din Eğitimi, Piri Nazır Medresesi, Arnavut Uleması.

Madrasah Piri Nazir (Pirinaz) and its Role in The Education of The Albanian Ulema

Abstract: Many Madrasahs and schools were opened in the Albanian lands, which came under the domination of the Ottoman Empire and was honored by Islam. Many important Ottoman Madrasahs also operated in Pristina. One of these was the Pîrî Nazır Madrasah. This Madrasah is located in the Pîrî Nazır Mosque complex in the city center of Pristina. This mosque was built by Grand Vizier Piri Mehmed Pasha, known as Piri Nazir, the great vizier of Yavuz Sultan Selim and the first vizier of Suleiman the Magnificent. Piri Nazir Madrasah was opened with the help of the people after 1885. The Pirinaz Madrasah was closed in 1923 after the Ottomans withdrew from the Balkans, but resumed education a few years later. In 1948, when it was decided to close all Madrasahs across the country, it was completely closed. Unfortunately, the building of this Madrasah is not standing today. The Piri Nazir Madrasah was the source of the Albanian ulama. Many Albanian ulema who were educated in this Madrasah kept the religion of Islam alive in these lands by teaching Islam to the Muslim Albanian people, who were occupied by the Serbs after the Ottomans withdrawal, were subjected to different persecutions, and were prevented from living in accordance with the Islamic Sharia and being Muslim. In this study, it is aimed to give information about the Piri Nazir Madrasah and its role in the upbringing of the Albanian ulema, and to reveal the religious and national contributions and support provided by these ulema to the Muslim Albanian people who were victims of all kinds of persecution under the occupation of the Serbs.

Keywords: Ottoman State, Pristina, Religious Education, Madrasah Piri Nazir, Albanian Ulema.

Salih İnci*

**Kırklareli’nde Tarihî Bir Mabet:
Vize Küçük Ayasofya / Gazi Süleyman Paşa Camii**

Özet: Kırklareli’nin Vize ilçesinde bulunan ve bugün Büyük Camii, Vize Ayasofya’sı ve Gazi Süleyman Paşa Camii gibi değişik adlarla anılan bu yapı, Türkiye’de üç örneği olan “Küçük Ayasofya Camii”lerinden birisidir. Yapı, Bizans döneminde Vize’nin en önemli kiliselerinden birisi olup daha çok Mora’daki “karma tip” mimari özellikler taşımaktadır. Mevcut binanın geç Bizans döneminden (XIII-XIV. yy.) kalma olduğu bilinmektedir. Ancak burada daha öncesinden başka bir yapının olması ihtimalinden bahsedilmekle birlikte binanın erken dönem tarihine dair kesin bir şey söylemek pek mümkün görünmemektedir. Vize’nin 1453’den sonra fethedilmesiyle birlikte bu yapı camiye çevrilerek “Gazi Süleyman Paşa Cami” olarak anılmıştır. Vize’de en çok ziyaret edilen yerlerin başında gelen Cami, Cumhuriyet döneminde çeşitli tamiratlardan geçmiş, en son 2007 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından aslına uygun bir şekilde yeniden restore edilmiştir. Kırklareli’nin tarihsel, kültürel ve doğal güzellikleri içinde çok önemli bir yere sahip olan bu Camii, günümüzde tarihi misyonuna da uygun düşecek şekilde bir mabet olarak hizmet vermeye devam etmektedir. Tebliğimizde bu önemli yapıyı, birtakım görseller eşliğinde tarihî, dinî ve kültürel yönleriyle ele almaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Küçük Ayasofya, Cami, Kırklareli, Vize.

* Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türkiye.

A Historical Temple in Kırklareli:

Vize Little Hagia Sophia / Gazi Süleyman Pasha Mosque

Abstract: This structure is located in the Vize district of Kırklareli and is known by different names such as the Great Mosque, Vize Hagia Sophia and Gazi Süleyman Paşa Mosque. The mosque is one of the "Little Hagia Sophia Mosque", which has three examples in Turkey. This building is one of the most important churches in Vize during the Byzantine period, and has more "mixed type" architectural features in Peloponnese. It is known that the present building dates from the late Byzantine period (XIII-XIV. century). Although it is said that the building is older, it does not seem possible to say anything definite about the early history of the building. After the conquest of Vize after 1453, this structure was converted into a mosque and called "Gazi Süleyman Pasha Mosque". The Mosque, which is one of the most visited places in Vize, was last restored in 2007 by the General Directorate of Foundations, in accordance with its original form. This Mosque, which has a very important place among the historical, cultural and natural beauties of Kırklareli, continues to serve as a temple (Cami) today in accordance with its historical mission. In our paper, we will try to deal with this important building with its historical, religious and cultural aspects, accompanied by some visuals.

Keywords: A Little Hagia Sophia, Mosque, Kırklareli, Vize.

Talip Ayar*

XX. Yüzyıl Başlarında Manastır Medreseleri

Özet: Manastır, tarihi milattan önce VI. yüzyıllara dayanan önemli bir şehirdir. Uzun yıllar Bizans İmparatorluğu'nun kontrolünde olan bu şehir, I. Murad döneminde fethedilmiş ve Osmanlı sınırlarına dahil edilmiştir. Coğrafi konumu itibarıyla Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'daki en önemli ekonomik merkezlerinden birisi haline gelmiştir. Buna ek olarak Manastır'ın zaman içerisinde bir ilim ve kültür merkezine dönüştüğü de bilinmektedir. Nitekim II. Bayezid döneminden itibaren burada cami, türbe, hamam ve medrese gibi yapılarıyla külliyeler inşâ edilmeye başlamıştır. Vakıf eserlerin sayısının artması Manastır'ı, Osmanlı'nın Rumeli'deki İslâmî eğitim ve kültür merkezlerinden birisi konumuna yükseltmiştir. Manastır şehrinin ilim ve kültür merkezi olarak anılmasına burada yapılan medreseler şüphesiz büyük katkı sağlamıştır. Bu sebeple Manastır'daki medreselerin tespiti, onlar hakkında edinilecek bilgiler önemli görülmüş ve sözü edilen düşünceden hareketle tebliğın konusu belirlenmiştir. XVI. yüzyıldan itibaren Manastır'da medreselerin açılmaya başladığı ve XVII. yüzyılda medrese sayısının dokuzu bulduğu kaynaklarda ifade edilmektedir. Ancak görebildiğimiz kadarıyla belirtilen dönemlerden XIX. yüzyılın sonlarına kadar Manastır'daki medreselere dair kaynaklarda oldukça sınırlı bilgi bulunmaktadır. XX. yüzyılın başlarına gelindiğinde ise bilgi kaynaklarının nispeten genişlediği görülmektedir. Bu yüzden tebliğın konusu "XX. yüzyıl Başları" şeklinde sınırlandırılmıştır. Diğer taraftan tebliğde sadece Manastır şehrindeki medreseler konu edilecektir. Zira Manastır şehri, Osmanlı'nın son dönemlerindeki idarî taksime göre aynı adı taşıyan vilayet ve sancağın merkez kazası olmuştur. Bir başka ifadeyle tebliğde; Manastır vilayetine bağlı Manastır sancağının Manastır kazasındaki medreseler ele alınacaktır. Tebliğ hazırlanırken, öncelikle Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'ndeki belgelerden, Manastır Vilayet Salnâmeleri ve Maârif Nezâreti Salnâmeleri'nden faydalanılacaktır. Bununla birlikte tebliğ konusuna katkı sağlama ihtimali bulunan kitap, tez, makale gibi inceleme ve araştırmalara başvurulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Manastır, Medrese.

* Doç. Dr., Bolu İzzet Baysal Üniversitesi, Türkiye.

Bitola Madrasahs in The Beginning of the 20th Century

Abstract: The Bitola (Manastır) is an important city dating back to the 6th century BC. This city, which was under the control of the Byzantine Empire for many years, was conquered during the reign of Murad I and included in the Ottoman borders. Due to its geographical location, it became one of the most important economic centers of the Ottoman Empire in the Balkans. In addition, it is known that the Bitola turned into a science and culture center over time. As a matter of fact, from the period of Bayezid II, complexes with structures such as mosques, tombs, baths and Madrasahs began to be built. The increase in the number of waqf establishments made the Bitola one of the Islamic education and cultural centers of the Ottoman Empire in Rumelia. Undoubtedly, the Madrasahs built here made a great contribution to the reputation of the Bitola as a center of science and culture. For this reason, the determination of the Madrasahs in Bitola, the information to be obtained about them were considered important and the subject of the paper was determined based on the aforementioned thought. It is stated in the sources that Madrasahs started to be opened in Bitola from the 16th century and the number of Madrasahs reached nine in the 17th century. However, as far as we can see, there is very limited information in the sources about the Madrasahs in Bitola from the mentioned periods to the end of the 19th century. By the beginning of the 20th century, it is seen that the sources of information have expanded relatively. Therefore, the subject of the paper has been limited as “the beginning of the 20th century”. On the other hand, only the Madrasahs in the city of Bitola will be discussed in the paper. Because the city of Bitola became the central district of the province and the sancaq with the same name, according to the administrative division in the last period of the Ottoman Empire. In other words, in the paper; The Madrasahs in the Bitola district of the Bitola sancaq of the Bitola province will be discussed. While preparing the paper, first of all, the documents in the Ottoman Archives of the Directorate of State Archives, the Bitola Province Salnāmes and the Ministry of Education Salnāmes will be used. In addition, studies and researches such as books, theses, articles that may contribute to the subject of the paper will be applied.

Keywords: Ottoman, Bitola, Madrasah.

Turgay Şafak*

XV. Yüzyıl Rumeli'sinde Bir Acem Seyyah: Feyzî-i Ebiverdi'nin Çârtaht'ında Rumeli Tasvirleri

Özet: Seyahatnameler, muhtelif sebeplerle yolculuğa çıkan seyyahların gezip gördüğü yerleri coğrafi, kültürel ve tarihî özellikleri itibariyle ele alıp tanıttığı; tanıştığı kişiler ile başından geçen olayları anlattığı bir yazın türüdür. Bu tür tarih, kültür, etnoloji gibi alanlarda çalışanlara oldukça değerli malzemeler sunmaktadır. Seyahatname yazarları gezgin veya maceraperest kişiler olabileceği gibi din adamı veya resmi bir görevli kimseler olarak da karşımıza çıkmaktadırlar. Seyahatnamelerdeki bilgiler, çoğunlukla seyyahın şahsî duyumu ve gözlemleri yahut yapmış olduğu araştırmalara dayanmaktadır. Bu tür metinlere, yazarların sübjektif değerlendirmelerini içermesi sebebiyle özellikle kaynak olarak kullanılacağı zaman ihtiyatla yaklaşılmalıdır. Farsça telif edilen seyahatnamelerin büyük çoğunluğu mensur olmakla beraber bazılarının manzum olduğu görülmektedir. Manzum seyahatnamelerin en eskilerinden birisi Feyzî mahlasını kullanan Hüseyin Ebiverdi'nin *Çârtaht* adlı seyahatnamesidir. Feyzî, XV. asrın dört önemli başkentlerini ziyaret ettikten sonra kaleme aldığı eserinde İstanbul, Kahire, Tebriz ve Herat'a yapmış olduğu seyahatlerde karşılaştığı önemli şahsiyetler, tarihî mekanlar ve bazı coğrafi hususlar hakkında bilgiler vermiştir.

İstanbul'a geldiği sırada Sultan II. Bayezid'in Boğdan seferine çıktığı haberini alan Feyzî, yoluna devam ederek o esnada Filibe'de bulunan Sultan Bayezid'e ulaşmıştır. İstanbul'dan hareket ettikten sonra Edirne'ye uğrayıp buranın tarihî eser ve camilerinden uzun uzun bahseden Feyzî, özellikle, bugün de aynı adla anılan, Eski Cami'den ve avlusunda yer alan mekanik saat sisteminden bahsetmiştir. Edirne'den sonra eşsiz bir şehir olarak tavsif ettiği Filibe'ye geçmiş; burada Sultan Bayezid ile görüşen şair, onun maiyetinde Üngürüs seferine katılmıştır.

Bu bildiride Feyzî-i Ebiverdi'nin *Çârtaht* adlı seyahatnamesinden kısaca bahsedilerek onun Edirne, Filibe ve Engürüs başta olmak üzere Rumeli coğrafyasına dair aktardığı bilgiler kültürel, coğrafi, tarihî ve edebî açıdan mevzu bahis edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Seyahatnameler, Rumeli, Feyzî-i Ebiverdi.

* Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türkiye.

A Persian Traveller in 15th Century Rumelia: Descriptions of Rumelia in Feyzi-i Ebiverdi's Chartakht

Abstract: Travelogues describe and introduce the places visited by travelers for various reasons, in terms of their geographical, cultural and historical characteristics. It covers also a traveler's narrative about people he met and the events that he has experienced during his travel. It offers valuable materials to researchers in many fields such as history, cultural studies, and ethnology. The information in the travelogues is mostly based on the personal observations of the traveler or the research he has done. However, these texts should be approached with caution since they contain subjective valuations. Although the majority of travelogues in Persian are in prose, some of them are in verse. One of the earliest examples of the latter is Hüseyin Ebiverdi's Chartakht, written in the fifteenth century. He is also known as Feyzi, his pen name. Did he pen his work / travelogue? After visiting four important Muslim central cities of his time. Ebiverdi's text gives information about persons, historical places, and certain cities and locations he encountered during his travels to Istanbul, Cairo, Tabriz, and Herat.

When Feyzi visited Istanbul, he received the news that Sultan Bayezid II was on the Moldavian expedition and he continued his travel and reached Sultan's army in Plovdiv. He wrote about his visit to Edirne, in detail. His notes include the historical monuments and mosques of the city, especially the Old Mosque and the mechanical clock system in its courtyard. After Edirne, he moves across to Plovdiv, which he describes as a unique city. The poet meets with the Sultan Bayezid, and then joins the Ungurus expedition as a member of his special group. This paper introduces Feyzi-i Ebiverdi's travel book, Chartakht, and focuses on its sections of the description of Rumelia geography, and the portrayals of the cities of Edirne, Plovdiv and Engürüs. The text will be discussed in terms of cultural, geographical, historical, and literary aspects.

Keywords: Travelogues, Rumelia, Feyzi-i Ebiverdi.

Türkan Öztürk*

Alaca Camii Ölçeğinde Osmanlı Rokokosu

Özet: Avrupa’da gerçekleşen reform ve ardından Rönesans ile başlayan Avrupaî kültür ve sanat akımı bütün dünyayı olduğu gibi Osmanlı Devleti’ni de etkilemiştir. Güçlü bir kültür ve sanat altyapısı olan Osmanlı, bu etkileşimi de direkt olarak almayıp kendi içinde yoğurmuştur. Yerel dilde Sarena Dzamiya (renkli camii) denilen, Alaca Camii veya Paşa Camii olarak da adlandırılan bu yapı, Makedonya’da ikinci büyük şehir olan Kalkandelen şehir merkezindedir. Türkçe ismi Kalkandelen, yeni ismi Tetova olan bu şehir, Makedonya’nın kuzeybatısında yer almaktadır. Birçok eserde 1438 tarihi geçse de Cami’nin inşa tarihi ve bânisi hakkında kesin bir bilgi yoktur. İnşa tarihinin bu şekilde tartışmalı olması ise h.1249/m.1833-42 tarihinde dönemin mahalli idarecilerinden Abdurrahman Paşa’nın eski yapının yerine (minare yapısı hariç) yeni bir cami yaptırmışından kaynaklanmaktadır. Kalkandelen Alaca Camii, mimarisinden çok duvar süslemeleriyle ün yapmıştır. Yapının iç ve dış duvar yüzeylerinde boş yer bırakmayacak şekilde duvar resimleriyle süslenmiş olması, Osmanlı mimarisinde ender rastlanan örneklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı mimarisinde duvar resimleri, Batı etkisiyle, XVIII. yüzyıldan itibaren yaygınlaşmıştır. Bu duvar resimlerindeki figür ve motifler Osmanlı sanatında olduğu gibi kullanılmamış, kültür süzgecinden geçirilmiştir. Alaca Camii duvar resimleri ile başlayan bu gelenek, günümüz dini ve sivil mimarisinde de devam etmektedir. Dolayısıyla her kültüre kendi temsilî yerel özelliklerini de uygulama fırsatı sunan Barok tarzı, önceleri saray çevresinde başlasa da giderek merkezden kırsala uzanan bir yayılma göstermiştir. Genelde panolar ve kartuşlar içerisindeki doğa tasvirli kompozisyonlarda, kimi vazolardan taşan natüralist çiçekler, genel konu temsili itibariyle Batılılaşma etkisini sürdürmüştür. Fakat Osmanlı batı sanatını almış ve kendi sanatı ile entegre ederek Osmanlı rokokosunu ortaya çıkarmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tetova, Alaca Camii, Rokoko.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Türkiye.

Ottoman Rococo at the scale of Alaca Mosque

Abstract: The European culture and art movement, which started with the reform in Europe and then the Renaissance, affected the Ottoman Empire as well as the whole world. The Ottoman Empire, which has a strong cultural and artistic infrastructure, did not take this interaction directly, but kneaded it within itself. This building, called Sarena Dzamija (colored mosque) in the local language, also called the Alaca Mosque or Pasha Mosque, is in the city center of Tetovo, the second largest city in Macedonia. This city, whose Turkish name is Kalkandelen, and its new name is Tetova. It is located in the northwest of Macedonia. Although the date of 1438 is mentioned in many works, there is no definite information about the construction date and the founder of the mosque. The fact that the construction date is controversial in this way is due to the fact that Abdurrahman Pasha, one of the local administrators of the period, had a new mosque built in place of the old one (excluding the minaret) in h.1249/m.1833-42. Kalkandelen Alaca Mosque is famous for its wall decorations rather than its architecture. The fact that the building is decorated with wall paintings in a way that does not leave any empty space on the inner and outer wall surfaces is one of the rare examples in Ottoman architecture. Wall paintings in Ottoman architecture influenced by West have been widespread since the 19th century. Figures and motifs in these wall paintings were not used as in Ottoman art, but passed through a cultural filter. This tradition, which started with the Alaca Mosque Wall paintings, continues in today's religious and civil architecture. Therefore, the Baroque style, which offers every culture the opportunity to apply their own representative local characteristics, has spread from the center to the countryside, although it started around the palace at first. In compositions with nature depictions in panel sand cartridges, naturalistic flowers overflowing from some vases continued the Westernization effect in terms of general subject representation. However, the Ottoman took western art and integrated it with his own art, revealing the Ottoman rococo.

Keywords: Tetova, Alaca Mosque, Rococo.

Yahya Koç*

Defterdar Ekmekci-zâde Ahmed Paşa'nın Yenişehir'deki Vakfı

Özet: Ekmekci-zâde Ahmed Paşa, III. Mehmed ve I. Ahmed dönemlerinde baş defterdarlık yapmıştır. Edirne'de Arnavut ahaliden olup aynı zamanda ekmekçi esnafının kethüdası olan Hacı Mehmed'in oğludur. Çocukluğundan itibaren zanaat ve ticaretle meşgul olan Ahmed Paşa'nın 16. yüzyılın sonlarına doğru maliye idaresi alanında yükseldiği anlaşılmaktadır. Maliye idaresindeki kariyeri boyunca *cizyedârlık*, *muhassıllık*, ordu defterdarlığı gibi alt ve orta seviye memuriyetlerde bulunduktan sonra merkezî maliye idaresinin başına geçerek baş defterdar olan Ahmed Paşa, defterdarlığı döneminde Rumeli'nin çeşitli şehirlerinde kurduğu vakıflarla toplumsal ve kültürel hayatı desteklemiştir. Yunanistan'da Gümölcine ve Selanik'in yanı sıra Yenişehir'de; Bulgaristan Samakov'da kurduğu vakıflarla bu şehirlerde sosyal ve kültürel hayatın sürdürülmesinde önemli rollere sahip olan cami, mescit, medrese, imarethane, tekke ve zâviye gibi hayrî eserlerin finanse edilmesini sağlamıştır. Rumeli'ndeki bu hayrâtının yanı sıra, Edirne'de Sefer Baba Tekkesi ve İstanbul'da inşa ettirmiş olduğu medrese Ahmed Paşa'nın diğer hayrâtı arasında sayılabilir. Bu çalışmada Ahmed Paşa'nın günümüz Yunanistan'ının orta kısmında yer alan Teselya'da bulunan ve Larissa adıyla anılan Yenişehir'de kurmuş olduğu vakıf üzerinde durulmuştur. Yenişehir'de, bilhassa akıncı ailesi Turahanoğulları'nın kurdukları vakıflarla şehrin sosyal, ekonomik ve kültürel dokusu çeşitlenmiş ve sağlamlaşmıştır. Ahmed Paşa'nın çeşitli gayrimenkuller ve bir miktar nakit ile tesis ettiği vakfı ise yine paşanın inşa ettirdiği bir zâviyenin ve bu zaviyedeki sûfilerin giderlerinin karşılanmasını sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Rumeli, Vakıflar, Yenişehir, Ekmekci-zâde Ahmed Paşa.

* Arş. Gör. Dr., Kırklareli Üniversitesi, Türkiye.

Waqf of Defterdār Ekmekci-zāde Ahmed Pasha in Yenişehir (Larissa)

Abstract: Ekmekci-zāde Ahmed Pasha served as treasurer (*başdefterdār*) during the reigns of Mehmed III and Ahmed I. He was Albanian in origin in Edirne and son of Hacı Mehmed who was chamberlain (*kethüda*) of bread maker craftsmen. It is understood that Ahmed Pasha who had been busy in craftsmanship and trade, rose in the field of fiscal administration. During his career in fiscal administration, he served in low and middle-posts such as *cizyedārlik*, *muhassıllık* and official keeper of army (*ordu defterdarı*) and later became treasurer's the head of fiscal administration and supported social and cultural life in Rumelia by his waqf organizations. By his waqfs in Komotini (Gümülcine) and Thessaloniki (Selanik) in Greece and Yenişehir, Samakov in Bulgaria, helped to finance charitable institutions such as mosques, madrasas, hospices (*imārethāne*), dervish lodges (*tekkes* and *zāviyes*) which played important roles in social and cultural life in these cities. In addition to his charities in Rumelia, Ahmed Pasha also built the Lodge of Sefer Baba in Edirne and a madrasa in Istanbul. This study focuses on Ahmed Pasha's waqf in Yenişehir, modern Larissa, and Thessalia in the middle part of Greece. In Yenişehir, the city's social, economic, and cultural structure were diversified and consolidated especially by waqfs which were founded by the frontier raider family Turahanoğulları. Ahmed Pasha's waqf which was founded by various properties and an amount of cash, provided the needs of a small dervish lodge (*zāviye*) and sūfis in this lodge.

Keywords: Rumelia, waqfs, Yenişehir, Ekmekci-zāde Ahmed Pasha.

Zekai Mete*

Balkanlarda Osmanlı Vakıfları

Özet: Osmanlılar 1352 yılında Gelibolu yarımadası üzerinden hızlı bir şekilde Trakya ve Balkan topraklarına doğru ilerlediler. Bir asır içinde Balkanların büyük bir kısmı Osmanlı toprağı haline geldi. Askeri alandaki bu başarıların kalıcı olması için bir yandan sistemli bir şekilde imar, iskân ve ihya faaliyetlerine de girişildi. Osmanlı siyasi hâkimiyetinin sacayağını oluşturan bu uygulamaların önemli bir kısmı vakıflar yoluyla gerçekleştirildi. Fetihler sırasında orduyla birlikte hareket eden şeyhlere, dervişlere yeni ele geçirilen yerlerden araziler tahsis ediliyor, onlar da buraları vakıf haline getiriyor, çeşitli yapıların tesisıyla bölgeyi ihya ve iskân ediyorlardı. Bu şekilde oluşturulan küçük yerleşim birimleri zamanla köylere ve kasabalara dönüşüyordu. Bu yolla Trakya ve Balkan coğrafyasında vakıflar eliyle kurulmuş çok sayıda yerleşim birimi bulunmaktaydı. Yeni kurulan yerleşim merkezlerinin haricinde, mevcut olanların içinde de yeni vakıf eserler inşa ediliyor, cazibe merkezi haline gelen bu yerlerde nüfus ve ticaretin artmasıyla şehirler de geliyordu. Başta hanedan mensupları olmak üzere, üst düzey devlet ricalinden, esnaf ve ahalinin herhangi bir ferdine kadar çeşitli amaçlarla dini, sosyal ve ticari vakıf yapıları tesis eden kişiler bu ihya ve imar sürecine katkıda bulundular. Bu sistemli politika Balkanların zamanla Türk-İslam silueti kazanmasını ve yüzyıllarca Osmanlı idaresinde kalmasını sağladı. Balkanlarda sadece Bulgaristan ve Yunanistan topraklarında sayısı otuz bine yaklaşan Osmanlı eserlerinden çok azı günümüze kadar ulaşabilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Balkan vakıfları, Bulgaristan, Yunanistan, iskân, imar, ihya.

* Prof. Dr., Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, Türkiye.

Ottoman Foundations in the Balkans

In 1352, the Ottoman Empire gain ground rapidly through the Gallipoli peninsula to Thrace and the Balkans. Most of the Balkans became an Ottoman territory within a century. To make these successes in the military field maintain; construction, settlement, and revival activities were initiated systematically. A significant part of these activities, which were the main elements of Ottoman political domination, were carried out through foundations. During the conquests, the sheiks and dervishes join the army. Then, some parts of conquered lands were assigned to the sheiks and dervishes. They turned these lands into foundations and revived and settled the region with the establishment of various structures. Small settlements built in this way, turned into villages and towns over time. There were many settlements established by foundations in Thrace and the Balkans with this method. New foundation works were built not only in newly established settlements but also in the existing ones. Cities have also developed with the increase of population and trade in these lands, which have become centers of attraction. People who established religious, social, and commercial foundation structures for various purposes, from high-level state dignitaries to tradesmen and any member of the public, especially members of the dynasty, contributed to this revival and reconstruction process. This systematic policy enabled the Balkans to gain a Turkish-Islamic silhouette over time, and the Balkans remained under the Ottoman rule for centuries. In the Balkans, only a few of the Ottoman artifacts, whose number is close to thirty thousand, only in Bulgaria and Greece, have remained to the present day.

Key Words: Balkan Foundations, Bulgaria, Greece, settlement, construction, revival.

Zeynep Altuntaş*

İstanbul'da Rumelili Bir Müderris: Rusçuklu Ali Fethi Efendi

Özet: Osmanlı Devleti 14. yüzyıldan itibaren Rumeli'de varlığını etkin bir şekilde hissettirmiş, fetihler neticesinde değişen devlet merkezlerinin bu bölgeyle irtibatı Osmanlı'nın son dönemlerine kadar devam etmiştir. Osmanlı'nın kuruluşundan itibaren başlayan bu etkileşimi birçok sosyal ve siyasi alanda olduğu gibi Osmanlı alimleri/uleması üzerinde de görmek mümkün. Mesela Rumeli kökenli birçok kişi Sultan Abdülmecid dönemindeki (1839-1856) ilmiye mesleğinde bilfiil görev almıştı. Sadece bahsedilen dönemde bile İstanbul medreselerinde Balkanların kırk sekiz farklı yerinden Rumelililerin müderrislik yaptığı bilinmektedir. Bu durum hem Rumeli coğrafyasına Osmanlı yönetiminin/Osmanlıların katkılarını hem de Rumeli kökenlilerin Osmanlı başkentine/Osmanlı coğrafyasına katkılarını aşikâr etmektedir. Tüm bunlardan hareketle Sultan Abdülmecid döneminde İstanbul'a, İstanbul medreselerine ve ilim hayatına değer katan Rumeli coğrafyasından Rusçuklu ulemayı genel olarak, İstanbul medreselerinde müderrislik de yapan Rusçuklu dersiam Ali Fethi Efendi'yi ise özel olarak inceledik. Sultan Abdülmecid dönemi İstanbul medreselerinde hızlı yükselişleriyle göze çarpan müderrisler vardı. Bunlardan biri de Rusçuklu Ali Fethi Efendi idi. Rusçuklu Ali Fethi Efendi'nin diğer birçok müderristen farklı seyreden müderrislikteki hızlı ilerleyişini özellikle ele aldık. Çeşitli konularda kitapları da bulunan Ali Fethi Efendi'nin sadece müderrisliğini değil, mektep ve meclislerdeki görevlerini ve konumunu da inceledik. Bunu yaparken bir kısım ulemanın modernleşen kurumların karşısında olmadığını, bizzat bu kurumların içinde yer alarak modern kurumlara katkı sağladığını ortaya koymaya çalıştık. Çalışmamızın ana kaynakları daha çok Şer' iye Sicilleri Arşivi'nde ve çeşitli kütüphanelerde bulunan Tarik Defterleri'dir. Bununla birlikte *Takvim-i Vekâyi*'deki bilgileri sıklıkla kullandık. Osmanlı Arşivi'ndeki belgeleri de değerlendirmemize aldık.

Anahtar Kelimeler: İlmiye, Ulema, Medrese, Müderris, İstanbul, Rumeli, Rusçuklu Ali Efendi.

* Dr. Öğr. Üyesi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Türkiye.

A Rumelian Muderris in Istanbul: Ali Fethi Efendi From Rusçuk

Abstract: The Ottoman State made its presence felt in Rumeli, efficiently since the 14th century, the connection of the changed state centers because of the conquests with this region continued into the latest periods of the Ottoman. It is possible to see this interaction from the establishment of the Ottoman Empire in the social and political fields as well as in the Ottoman ulema. For instance, a lot of people from Rumeli actively worked in the profession of ilmiye in the Sultan Abdülmecid period (1839-1856). It has been known that even just in the period mentioned Rumelians from the forty-eight different places of Balkans were muderris. This situation shows the contributions of the rule of Ottoman/Ottomans to the geography of Rumeli and the contributions of Rumeli's descents to the capital of the Ottoman and geography of Ottoman. Considering all these, we generally examined the ulema from Rusçuk, from Rumeli land who added value to the madrasahs of Istanbul, and the life of the science. On the other hand, we particularly examined the dersiam Ali Fethi Efendi from Rusçuk who is also the muderris in the madrasahs of Istanbul. There were outstanding muderrises with the quick rise in the madrasahs of İstanbul in the period of Sultan Abdülmecid. One of them was Ali Fethi Efendi from Rusçuk. We specifically investigated Ali Fethi Efendi's quick rise than many other muderrises. We examined not only the progress of Ali Fethi Efendi in the madrasahs who also has the books about various topics but also his duties at the school and in the councils about the education and his positions. While doing this, we tried to find out that some ulema were not against the modernized institutions, contributed to these modern institutions by taking place at these institutions, personally. The primary sources of our study are Tarik Registers which are mostly in Istanbul Şer'iyeye Court Records Archive and various libraries. In addition, we frequently used the information from Takvim-i Vekayi. We also took into consideration of the documents in the Ottoman Archives.

Keywords: Ilmiye, Ulema, Madrasah, Muderris, Istanbul, Rumeli, Rusçuk.

14-15 Mayıs 2022

TARİH BOYUNCA *Rumeli* COĞRAFYASINDA İLİM, İRFAN
VE HİKMET ULUSLARARASI
SEMPOZYUMU

KATILIMCI LİSTESİ / LIST OF PARTICIPANTS

- Abdulhamit Bolat, Öğr. Üyesi, Uluslararası Saraybosna Üniversitesi, Bosna Hersek
- Abdulla Rexhepi, Doç. Dr., Prishtina Üniversitesi "Hasan Prishtina", Kosova
- Abdullah Kavalcıoğlu, Dr. Öğr. Üyesi, Trabzon Üniversitesi, Türkiye
- Abdüsselam Arı, Prof. Dr. (Emekli), Kırklareli Üniversitesi, Türkiye
- Ahmet Alkan, Dr., Millî Eğitim Bakanlığı, Türkiye
- Ahmet Çapku, Prof. Dr., Kırklareli Üniversitesi, Türkiye
- Ahmet Faruk Güney, Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Türkiye
- Ahmet Nair, Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Türkiye
- Ahmet Özdiñç, Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
- Bahir Selçuk, Prof. Dr., Fırat Üniversitesi, Türkiye
- Besir Neziri, Doktora Öğrencisi, BIRK Instituti për Hulumtim dhe Studime Islame, Kosova
- Besnik Jaha, Doktora Öğrencisi, Prishtina Üniversitesi "Hasan Prishtina", Kosova
- Cem Korkut, Doç. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye
- Cemil Cahit Mollaıbrahimoglu, Öğr. Gör. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Türkiye
- Ebubekir Keklik, Öğr. Gör. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Türkiye
- Emine Arslan, Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Türkiye
- Emine Nureşan Dinç, Dr. Öğr. Üyesi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Türkiye
- Enver Gicic, Prof. Dr., International University of Novi Pazar, Sırbistan
- Eyüp Öztürk, Öğr. Gör., Kırklareli Üniversitesi, Türkiye
- Fahri Avdija, Dr., Kosova
- Fatih Çimen, Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Türkiye
- Fehim Ahmet, Gümölcine Müftü Yard., Yunanistan
- Feim Gashi, Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Türkiye
- Gezim Selaci, Dr., Prishtina Üniversitesi "Hasan Prishtina", Kosova
- Halit Özkan, Prof. Dr., Kırklareli Üniversitesi, Türkiye
- Hilal Köşker Güven, Arş. Gör., Karabük Üniversitesi, Türkiye
- İtir Rruga, Dr. Öğr. Üyesi, Trakya Üniversitesi, Türkiye
- İsa Akpınar, Dr., Millî Eğitim Bakanlığı, Türkiye
- İshak Kızılaslan, Öğr. Gör. Dr., Marmara Üniversitesi, Türkiye
- Kamil Yelek, Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Türkiye
- Mehdiñ Çiftçi, Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye
- Mehmet Bilal Yamak, Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Türkiye

14-15 Mayıs 2022

TARİH BOYUNCA *Rumeli* COĞRAFYASINDA İLİM, İRFAN
VE HİKMET ULUSLARARASI
SEMPOZYUMU

KATILIMCI LİSTESİ / LIST OF PARTICIPANTS

- Mehmet Cemal Öztürk, Millî Eğitim Bakanlığı, Türkiye
- Mehmet Fatih Uzun, Öğr. Gör., Millî Savunma Üniversitesi, Türkiye
- Mehmet Tuğrul, Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye
- Mehmet Yasir Cebeci, Uzman Klinik Psikolog, Bosna Hersek
- Mesut Algül, Dr. Öğr. Üyesi, Hakkâri Üniversitesi, Türkiye
- Mesut Ayar, Prof. Dr., Kırklareli Üniversitesi, Türkiye
- Metin İzeti, Prof. Dr., Tetova Üniversitesi, Kuzey Makedonya
- Mikail Türker Bal, Üsküdar Üniversitesi, Türkiye
- Mikail İpek, Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Türkiye
- Melek Dikmen, Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye
- Muhammad Shafeeq Vayalpeediyekkal, Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Türkiye
- Muhammed Huzeyfe Küçükaytekin, Arş. Gör., Uluslararası Saraybosna Üniversitesi, Bosna Hersek
- Murat Alandağlı, Dr. Öğr. Üyesi, Hakkâri Üniversitesi, Türkiye
- Murat Özden Uluç, Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, Türkiye
- Mustafa Şentürk, Doç. Dr., Trakya Üniversitesi, Türkiye
- Mustafa Topatan, Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Türkiye
- Mümin Omerov, Dr. Öğr. Üyesi, İslami İlimler Fakültesi, Kuzey Makedonya
- Nevzat Erkan, Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi, Türkiye
- Niyazi Adıgüzel, Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Türkiye
- Recep Kankal, Doktora Öğrencisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türkiye
- Rexhep Suma, Prof. Ass. Dr., Faculty of Islamic Studies, Kosovo
- Rıdvan Özdiñ, Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, Türkiye
- Sabri Bajgora, Prof., Kosova İslam Araştırmaları Enstitüsü Başkanı, Kosova
- Salih İnci, Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türkiye
- Talip Ayar, Doç. Dr., Bolu İzzet Baysal Üniversitesi, Türkiye
- Turgay Şafak, Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türkiye
- Türkan Öztürk, YL. Lisans Öğrencisi, Türkiye
- Yahya Koç, Arş. Gör. Dr., Kırklareli Üniversitesi, Türkiye
- Zekâi Mete, Prof. Dr., Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, Türkiye
- Zeynep Altuntaş, Dr. Öğr. Üyesi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Türkiye

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ

Cumhuriyet Mahallesi, Kofçaz Yolu, Kayalı Kampüsü, 3 Nolu Merkezi Derslik Merkez / Kırklareli
Tel: +90 288 246 16 66 - Faks: +90 0288 246 16 50 - E-mail: ilahiyat@klu.edu.tr

İSLAMİ İLİMLER ARAŞTIRMA VAKFI

İskender Paşa Mahallesi, Kâmil Paşa Sok. No: 5. 34080 Fatih / İstanbul
Tel: +90 212 523 54 57 / 523 74 36 - Faks: +90 0212 523 65 37 - E-mail: isav@isav.org.tr